

REVUE
CÍRKEVNÍHO PRÁVA
CHURCH LAW REVIEW

32

3/05

REVUE CÍRKEVNÍHO PRÁVA. Vydává Společnost pro církevní právo. Vychází třikrát ročně. Adresa redakce: Husova ul. 8, 110 00 Praha 1; e-mail: SPCP@prf.cuni.cz; <http://spcp.prf.cuni.cz>. Šéfredaktor: Jiří Rajmund Tretera. Výkonný redaktor: Štěpán Hůlka. Redakční rada: Záboj Horák, Pavel Landa, Stanislav Příbyl, Stanislav Pšenička. Grafická úprava obálky: Ing. arch. Josef Hyzler. Sazba: RNDr. Marcela Braunová. Tisk: JPM Tisk, Na Popelce 7, 150 00 Praha 5. Administrace: Jana Nosková. Distribuce: Andrej Urban a Jana Nosková. ISSN 1211-1635, reg. č. MK ČR E 7429. Toto číslo bylo odevzdáno k tisku dne 31. 10. 2005.

© Společnost pro církevní právo, 2005.

*Toto číslo Revue církevního práva vyšlo za finanční podpory
Katolické církevní rady kantonu Thurgau.*

*This issue of Church Law Review was sponsored
by the Catholic Council of the Canton of Thurgau, Switzerland.*

*Diese Nummer der Revue für Kirchenrecht
erschien dank der finanziellen Hilfe
vom Katholischen Kirchenrat des Kantons Thurgau.*

Finanční podporu Společnosti pro církevní právo
na její ediční činnost směřujte laskavě na běžný účet
u České spořitelny, a. s., 111 21 Praha 1, Na Perštýně 1, číslo:

1939518309/0800

OBSAH

A. I. Hrdina: Soudcovská nezávislost v platném kanonickém právu ...	203
S. Příbyl: Český zákon o církvích z roku 2002 a jeho změny	216
DOKUMENTY	
Nota – poznámka Kongregace pro klérus ve věci tzv. inkorporovaných farností	250
ANOTACE A RECENZE	
M. Čeplíková, Štát, cirkvi a právo na Slovensku. História a súčasnosť (Z. Horák)	260
L'année canonique, Tome XLVI, 2004 (Š. Hůlka)	263
INFORMACE	
Diplomové, rigorózní a disertační práce obhájené v akademickém roce 2004/2005 v České republice v oborech konfesního a církevního práva	265
DNES VÁM PŘEDSTAVUJEME	
Ústav židovských studií při Univerzitě Karlově – Husitské teologické fakultě	274
ZE SPOLEČNOSTI PRO CÍRKEVNÍ PRÁVO	276
KRÁTKÉ ZPRÁVY	278
NAŠE AKVIZICE	282
UKÁZKY Z PŘIPRAVOVANÉHO SLOVNÍKU CÍRKEVNÍHO PRÁVA (3)	285

CONTENTS

A. I. Hrdina: Judicial Independence in Current Canon Law	203
S. Příbyl: The 2002 Czech Republic Act on Churches and Its Amendments	216
DOCUMENTS	
Nota – Note of the Congregation for the Clergy in the Matter of Incorporated Parishes	250
ABSTRACTS AND RECENSIONS	
M. Čeplíková, State, Churches and Law in Slovakia. History and the Present (Z. Horák)	260
L'année canonique, Tome XLVI, 2004 (Š. Hůlka)	263
INFORMATION	
Theses and Dissertations Defended in the Academic Year 2004/2005 in the Czech Republic in the Field of State Law Regulating Churches and Church Law.....	265
PRESENTED TO YOU TODAY	
The Jewish Studies Institute at the Hussite Theological School of the Charles University	274
FROM THE CHURCH LAW SOCIETY	276
BRIEF NEWS	278
OUR ACQUISITIONS	282
FROM THE PREPARED DICTIONARY OF CHURCH LAW (3)	285

INHALT

A. I. Hrdina: Richterliche Unabhängigkeit im gültigen kanonischen Recht	203
S. Příbyl: Das tschechische Kirchengesetz aus dem Jahr 2002 und dessen Änderungen	216
DOKUMENTE	
Note – Bemerkung der Kongregation für den Klerus betreffend die sog. inkorporierten Pfarreien	250
ABSTRAKTA UND REZENSIONEN	
M. Čeplíková, Staat, Kirchen und Recht in der Slowakei. Geschichte und Gegenwart (Z. Horák)	260
L'année canonique, Tome XLVI, 2004 (Š. Hůlka)	263
INFORMATION	
Diplom-, Doktor- und Dissertationsarbeiten, die im akademischen Jahr 2004/2005 in der Tschechischen Republik im Bereich des Kirchen- und Staatskirchenrechts verteidigt wurden	265
HEUTE STELLEN WIR IHNEN VOR	
Institut für judaistische Studien an der Hussitischen theologischen Fakultät der Karlsuniversität	274
AUS DER GESELLSCHAFT FÜR KIRCHENRECHT	276
KURZE NACHRICHTEN	278
UNSERE AKQUISITIONEN	282
PASSAGEN AUS DEM VORZUBEREITENDEN	
LEXIKON DES KIRCHENRECHTS (3)	285

INDICE

A. I. Hrdina: L'indipendenza del giudice nel diritto canonico	203
S. Přebyl: La legge ceca sulle Chiese dal 2002 e le sue modifiche	216

DOCUMENTI

Nota – un appunto della Congregazione per il Clero sulle cosiddette parrocchie incorporate	250
---	-----

ANNOTAZIONI E RECENSIONI

M. Čeplíková, Lo Stato, le Chiese e il diritto in Slovacchia. La storia e la contemporaneità (Z. Horák)	260
L'année canonique, Tome XLVI, 2004 (Š. Hůlka)	263

INFORMAZIONI

Le tesi di laurea (di maestri, dottori e dottori di ricerca) approvate nell'anno accademico 2004/2005 nella Repubblica Ceca in materia di diritto canonico e diritto ecclesiastico dello Stato	265
--	-----

OGGI VI PRESENTIAMO

L'Istituto degli studi ebraici presso la Facoltà di Teologia degli Ussiti della Università Carolina	274
--	-----

DALLA SOCIETÀ PER IL DIRITTO DELLE CHIESE	276
---	-----

LE NOTIZIE CORTE	278
------------------------	-----

LE NOSTRE ACQUISIZIONI	282
------------------------------	-----

DAL NASCENTE DIZIONARIO DI DIRITTO CANONICO (3)	285
---	-----

Soudcovská nezávislost v platném kanonickém právu

Antonín Ignác Hrdina

*V oné době jsem také přikázal vašim soudcům:
„...Při soudu nebuďte straničtí, vyslechněte jak
malého, tak velkého, a nikoho se nelekejte;
soud je věcí Boží“ (Dt 1,16n).*

1. Úvodem

Když jsem v roce 1999 v časopisu Právník¹ uveřejnil článek *Církevní soudy – k čemu dnes?* a v témže časopisu² v roce 2000 glosu *Soud nad církevním soudcem*, reagoval na ně dosti zlučovitě (rovněž v Právníkovi)³ vědecký pracovník Ústavu státu a práva Akademie věd ČR JUDr. Jan Bárta, CSc., článkem *Otázky ochrany osobnosti s ohledem na soudy myslivecké a soudy církevní*. Byla to reakce, zdvořile řečeno, velmi nekvalifikovaná⁴, takže jsem tehdy nepovažoval za potřebné se jí zabývat. Autor v článku mimo jiné vyvozuje, že „...řádný církevní soud působí... v závislosti na pravomoci diecézního biskupa a v souladu s jeho vůlí; ...z hlediska práva je... jasné, že se nejedná o soudy nezávislé.“⁵

To je ovšem velmi vážná výtka, pokud by byla pravdivá, a nelze ji odbýt konstatováním, že Bárta je „starý antiklerikál“. A právě tato „bludná stfela“, vystřelená autorem evidentně bez jakékoli znalosti dané problematiky, mě po

¹ Právník, teoretický časopis pro otázky státu a práva (dále jen: „Právník“), 1999, vol. 138, no. 4, p. 342–352.

² Právník, 2000, vol. 139, no. 4, p. 421–422.

³ Ročník 2001, vol. 140, no. 3, p. 261–275.

⁴ Autor sám píše: „Přiznávám, že tyto dva články jsou jediným zdrojem mých vědomostí o církevních soudech ...“; je trochu smutné, učiní-li takové doznání vzdělaný člověk, doktor práv a kandidát právních věd.

⁵ P. 264.

čtyřech letech dala impuls k následující úvaze: zda totiž nezávislost církevních soudců u církevních soudů skutečně existuje, zda je vůbec možná (alespoň v obdobném rozsahu jako u soudců světských) a zda je zákonodárcem zamýšlena.

2. Pojem soudcovské nezávislosti

Nezávislost *obecně* bychom mohli vymezit jako ideální stav, kdy vůle rozhodujícího se subjektu není vystavena žádným vlivům, které by na ni a na její rozhodnutí působily. Taková nezávislost je ovšem iluzorní. Člověk je při svém rozhodování vždy ovlivněn faktory *vnitřní* povahy, jako je genetické vybavení, intelektuální kapacita, životní zkušenosti, temperament, momentální nálada apod. Navíc však nikdy není prost ani vlivů, které přicházejí z *vnějšku*: výchova, vliv prostředí, společenská morálka apod.

Člověk se tedy vždy rozhoduje jakožto subjekt závislý na celé řadě faktorů vnitřní i vnější povahy. Mluví-li se o nezávislosti *soudce*, má se tím ovšem na mysli specifický druh nezávislosti na faktorech vnější povahy, a sice absence vlivů, které by na soudce a jeho rozhodování mohly jakýmkoli způsobem (skrytě či zjevně, legálně či nezákonně) vykonávat jiné orgány veřejné (státní či církevní) moci. Takovýto typ nezávislosti směřuje k zajištění *nestrannosti* v rozhodování a jen takový typ nezávislosti lze také ústavou či zákonem upravit. Soudce ovšem nelze chránit před jinými specifickými vlivy vnější povahy, jako je politický nátlak ze strany nevládních organizací či jednotlivců a jejich skupin, korupce atd. Vždy bude platit, že hlavním (a jediným důsledným) garantem nezávislého a nestranného rozhodování budou dobré charakterové vlastnosti soudce.

„Nezávislost soudcovská je zajištěna především jeho neodvolatelností a nepřeložitelností ... Pevná pravidla příslušnosti soudů a rozdělení agendy mezi senáty či samosoudce jako konkretizace zásady zákazu odnětí zákonnému soudci jsou nejen zárukou pro účastníka řízení, ale taktéž soudcovské nezávislosti ...“⁶

Princip nezávislosti soudců, který je jedním z požadavků kladených bezpodmínečně na moderní civilizovanou justici, je tedy zajištěn (vedle dalších specifických prostředků jako je např. imunita u ústavních soudců) zejména

- jejich zásadní neodvolatelností,
- jejich nepřeložitelností,
- zákonným vymezením jejich příslušnosti.

Tak v platném českém právu; jak je tomu v právu kanonickém?

⁶ KLÍMA, Karel, *Ústavní právo*, Dobrá Voda 2002, p. 384n.

3. Odlíšnost principů koncepce moci

Než se budu zabývat právním postavením církevního soudce, je třeba zmínit, že pojetí veřejné moci v církvi a v občanské společnosti je výrazně odlišné. Rozeznávání různých složek uvnitř veřejné moci je zřetelné už u Platóna, a už scholastika (jmenovitě sv. Tomáš Aquinský) znala tripartici moci (v členění na zákonodárnou, administrativní a soudní) v dnešním smyslu. Ale teprve zřejmě baron Charles Louis Montesquieu ve svém slavném díle *De l'esprit des lois* jasně vytyčil požadavek na *oddělení* těchto mocí tak, aby jedna z nich pokud možno nemohla převážit nad oběma ostatními a nestrhla na sebe samovládu, neboť existuje „věčná zkušenost, že každý člověk, který má moc, je nakloněn ji zneužívat; ...aby nikdo nemohl moci zneužívat, musí to být tak zařízeno, že jedna moc omezuje druhou“.⁷ Tento princip dělby (dekoncentrace) moci, vyznačující se systémem vzájemných „brzd“, je typický pro moderní demokratické státy.

V druhé „societas perfecta“, v církvi, je rovněž dobře známá uvedená triáda složek veřejné moci – ta však vyjadřuje nikoli oddělení těchto mocí od sebe navzájem, nýbrž pouhou *dělbou práce* uvnitř jediné moci přijaté od Ježíše Krista k plnění úkolů ve světě. Tomu odpovídá soustředění všech těchto tří složek veřejné moci v ruce biskupa – ať římského pro celou církev⁸, ať diecézního pro církve místní.⁹

Jestliže tedy pro občanskou společnost žijící ve státě je charakteristický princip dělby (dekoncentrace) moci, je pro společnost věřících žijících v církvi příznačný zcela opačný princip, totiž soustředění (koncentrace) moci v ruce jedné autority (jedné osoby).

V dalším textu bude pojednáno o otázkách soudcovské nezávislosti u soudů diecézních či metropolitních, resp. u soudů interdiecézních, tedy u soudů v místních církvích, nikoli u soudů Apoštolského stolce (zejm. Apoštolské signatury

⁷ MONTESQUIEU, Charles, *O duchu zákonů*, Praha 1947, p. 188n.

⁸ „... et ipsi in beato Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse... Si quis itaque dixerit, Romanum Pontificem habere tantummodo officium inspectionis vel directionis, non autem plenam et supremam potestatem iurisdictionis in universam Ecclesiam,...“ (dogmatická konstituce *Pastor aeternus* I. vatikánského koncilu, hl. III). Viz též kán. 218 CIC/1917: „Římský velekněz ... má ... nejvyšší a plnou pravomoc nad veškerou Církví... tato moc je vpravdě biskupská, řádná a bezprostřední ...“; obdobně kán. 331 CIC/1983.

⁹ „(Diecézní biskupové) mají právo a povinnost řídit diecézi... se zákonodárnou, soudní a donucovací mocí ...“ (kán. 335 § 1 CIC/1917). „Diecéznímu biskupovi přísluší vedení jemu svěřené diecéze mocí zákonodárnou, výkonnou a soudní ...“ (kán. 391 CIC/1983).

a Římské roty), které se řídí vlastními předpisy¹⁰ a kde z mnoha důvodů otázka soudcovské nezávislosti zdaleka nepředstavuje takový problém jako u soudů v místních církvích. Zcela specifickou otázkou, již se zde také není možno zabývat, je výkon soudnictví v řeholních společnostech.

4. Diecézní biskup a jeho soudní vikář: jeden soud?

Výše uvedený princip koncentrace moci na rovině místní církve znamená, že diecézní biskup je jediným zákonodárcem a nejvyšším (třebaže nikoli jediným) nositelem výkonné a soudní moci ve své diecézi. Pro výkon správy a soudnictví je ovšem povinen ustanovit své náměstky – generálního vikáře¹¹ a soudního vikáře.¹² Už tato juxtaopozice nabízí určitou paralelu mezi oběma zástupnými funkcemi, nicméně (jak bude dále ukázáno) jsou mezi nimi rozdíly zásadní povahy.

Ratio legis u normy ukládající biskupovi ustanovit generálního vikáře je snaha zákonodárce zabránit tomu, aby biskup byl zbytečně zavalen správní agendou třeba jen proto, že (podle jeho názoru) ji nikdo nevyřídí lépe než on sám. Generální vikář, jakožto *alter ego* diecézního biskupa pro správní záležitosti, je ovšem povinen jednat *vždy* v souladu s vůlí a úmyslem biskupa, jak to požaduje kán. 480 CIC; téměř bychom řekli: je povinen číst mu myšlenky.

Obdobnou normu bychom ovšem marně hledali v normativním textu o soudním vikáři, jež biskup rovněž musí ustanovit, ovšem nejen proto, aby nebyl přetížen zejména kauzami manželského práva, nýbrž ještě z jiného důvodu: je jím právníká odbornost nezbytná při vedení kanonického procesu, kterou biskup (není-li spíše náhodou také kanonistou) postrádá. Jinak řečeno: diecézní biskup sice *je* nejvyšším soudcem ve své diecézi a může tuto funkci vykonávat také osobně („per se“); to mu zákonodárce v kán. 1419 § 1 výslovně přiznává. Nicméně *týž* zákonodárce zásadně předpokládá (a celý další text sedmé knihy Kodexu pojednávající o soudním řízení to bez výjimky potvrzuje), že tuto soudní moc bude biskup vykonávat „per alios“, tedy prostřednictvím svého právnícky vzdělaného soudního vikáře (a ostatních soudců), který s ním tvoří „jeden soud“ („unum tribunal“).¹³ To je ovšem mlžící formulace, která prozrazuje bezradnost zákonodárce, jak nastalé dilema řešit, a která otevírá dokořán dveře různým (i vzájemně kontradiktorním) výkladům. Pokusme se zabývat se

¹⁰ Srv. kán. 1402 CIC (není-li u této zkratky za lomítkem uveden letopočet, má se na mysli nyní platný Codex iuris canonici z roku 1983).

¹¹ Kán. 475 § 1 CIC.

¹² Kán. 1420 § 1 CIC.

dvěma z nich. Budeme přitom mít na mysli soudní řízení nikoli v manželských záležitostech, na jehož výsledku není biskup zpravidla osobně zainteresován, nýbrž řízení *trestní* (zvl. vůči podřízeným duchovním), kde mohou hrát roli i emoce, zejména byla-li kauza navíc nevhodně medializována v hromadných sdělovacích prostředcích apod.

Co to znamená, že soudní vikář (neboli oficiál) tvoří s diecézním biskupem „jeden soud“? Odhlédneme-li od procesněprávních *důsledků* této formulace, totiž že do rozsudku soudního vikáře (ale i samosoudce!) se nelze odvolat k diecéznímu biskupovi,¹⁴ byl by tento výraz srozumitelný ještě tak v případě, že by tyto dvě osoby tvořily jeden (a sice dvoučlenný) senát; tak tomu však evidentně není. Jde o dvě různé osoby, z nichž soudí buď jedna (biskup) nebo druhá (soudní vikář – sám nebo v čele senátu – s výjimkou věcí, které si biskup rezervoval). A tyto dvě osoby mohou mít na stejný případ různý názor: jeden (biskupův) je laický, druhý (oficiálův) je odborný. Jak se má soudní vikář (anebo soudce vůbec) v takovém případě zachovat?

Buď bude vždy soudit v intencích toho, s nímž tvoří „unum tribunal“; pak s ním zpravidla také bude věc konzultovat a v mezích zákona vynese nakonec takový rozsudek, jaký by vynesl biskup, kdyby věc soudil „per se“. Vždyť konec konců biskup mohl postupovat ve správním řízení (nějaká „*iusta causa*“¹⁵ se vždycky najde) a věc by dopadla stejně. A nedal už biskup tím, že uložil ochránci spravedlnosti podat žalobu, dostatečným způsobem najevo, že je o vině obžalovaného přesvědčen? Lze si představit, jak při takovýchto úvahách obžalovaný dopadne, zvláště přihlédne-li se k tomu, že kanonický proces (i *trestní!*) je neveřejný.¹⁶ Báł bych se být souzen za zavřenými dveřmi soudcem, o kterém vím, že je takto „loajální“.

Anebo se věc má tak, že soudní vikář (resp. soudce), jakkoli je (jinak) podřízeným svého biskupa, v momentě, kdy si – obrazně řečeno – oblékne talár, je vázán *pouze zákonem* a svým svědomím při jeho aplikaci,¹⁷ na kterou může mít podstatně odlišný názor než jeho biskup? Že tedy má soudit „padni komu padni“? Pak má obžalovaný šanci.

¹³ Kán. 1420 § 2 CIC. Stejnou dikci má kán. 1573 § 2 CIC/1917.

¹⁴ Pokud normou měl být vyjádřen pouze tento a ne jiný úmysl, mohla být formulována daleko jasněji.

¹⁵ Kán. 1342 § 1 CIC.

¹⁶ Známý je výrok hraběte Honoré Gabriela de Mirabeau: „Dejte mi sebenespravedlivějšího soudce, jen ať mě soudí veřejně!“

¹⁷ Pochopitelně i kvaziprecedenční judikaturou Římské rotý – to však bude v *trestních* záležitostech sotva připadat v úvahu.

Tertium non datur. Názor Herberta Müllera,¹⁸ který by mohl naznačenou diskrepanci řešit, že totiž diecézní biskup může (patrně není-li spokojen s vedením procesu ze strany soudce) v *kterémkoli stádiu řízení věc* atrahovat před své osobní fórum a soudit sám¹⁹, je zcela ojedinělý a odporuje celému duchu kanonického procesu²⁰ (mimo to je v příkrém rozporu se zásadou civilizovaných právních řádů, že totiž nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci). S tímto názorem se vypořádává Klaus Lüdicke,²¹ když už pouhé Müllerovo pojednání o generálním a soudním vikáři v jediné pasáži kritizuje jako nevhodné s ohledem na zásadu soudcovské nezávislosti („Prinzip der richterlichen Unabhängigkeit“), která ovšem v oblasti církevní *správy* (administrativy) nepřipadá v úvahu.

Je evidentní, že s normativním textem zde nevystačíme. A tak, jak je tomu v takových případech obvyklé, je třeba vzít v úvahu teorii práva a její principy, které právo (i kanonické) či jeho některá odvětví (zde procesní právo) prostupují. Mnohé z nich (přes zmíněnou různost pojetí moci) jsou společné se světským právem moderních právních států.

Pro vázanost soudce jediné zákonem mluví především princip *spravedlnosti* , kdy toliko zákon jako *obecně závazné pravidlo chování* může být oním rovným měřítkem, jímž soudce strany poměruje. Princip *legality* (zákonnosti)²² pak vůbec stanoví superioritu zákona nad veřejnou mocí, která může zákon pouze změnit či zrušit, ale nikoli nerespektovat. Princip, že nikdo nemá být soudcem ve vlastní věci („Nemo iudex in propria causa“), má v kanonickém právu (bohužel) jen akademické zastoupení;²³ a přesto je evidentní, že *každá* trestní záležitost (zejména u duchovních) je také (a nemůže nebyť!) „ *propria causa* “ trestajícího diecézního biskupa. Princip, podle nějž každý má právo na „svého“ (místně, věcně i instančně příslušného) soudce, jak mu připadne „per turnum“, už byl zmíněn.

¹⁸ In: LISTL, Joseph, MÜLLER, Herbert, SCHMITZ, Heribert, *Handbuch des katholischen Kirchenrechts* , Regensburg 1983, p. 367.

¹⁹ To by mohl jen papež, jak vyplývá z kán. 1405 § 1 odst. 4 CIC („... causas quas ipse ad suum advocaverit iudicium“); obdobná norma pro biskupy neexistuje.

²⁰ Celé řízení se má konat před jedním a tímž soudcem (senátem); proto také soudní vikář může soudce povoláného k souzení věci odvolat jen „ex gravissima causa“, kterou musí v rozsudku uvést (viz kán. 1425 § 5 CIC).

²¹ In: Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici, 1420,6.

²² Zde je tohoto pojmu užito v poněkud odchylném smyslu než v běžné trestní procesualistice; viz např. JELÍNEK, Jiří et al., *Trestní právo procesní* , Praha 2001, p. 84 nn.

²³ Viz problematiku ukládání trestů ve správním řízení.

5. Nezávislost církevního soudce: realita, nebo iluze

Z toho, co bylo řečeno, vyplývá, že určitým (a nikoli zanedbatelným) rizikem pro objektivní a co možná spravedlivé rozhodnutí církevního soudce (zejména v trestních záležitostech) je jeho možná (a zákonem alespoň výslovně nereprobovaná) závislost na jeho představeném (diecézním biskupovi), k němuž ho navíc váže slib poslušnosti.

Lze konstatovat následující faktory, které tuto nezávislost soudce *při soudním rozhodování* na čemkoli kromě zákona snižují:

- *Přímá administrativní podřízenost diecéznímu biskupovi*; ta existuje v případě soudců u soudů diecézních (resp. metropolitních), kteří jsou diecézními duchovními. Diecézní biskup stojí vůči nim v postavení nejen nejvyššího soudce v diecézi, ale také ordináře. Tato závislost se ještě stupňuje, pokud soudce vykonává vedle tohoto svého úřadu ještě nějakou funkci v duchovní správě nebo vůbec ve správě diecéze. Poněkud menší je tato závislost u soudců interdiecézních soudů (světských duchovních), jestliže biskup-moderátor soudu není jejich vlastním ordinářem. Zcela nezávislí jsou v tomto směru soudci, kteří jsou členy řeholních společností; obdobně členové senátu-laici podle kán. 1421 § 2 CIC.
- *Odvolatelnost*; funkce soudce je církevním úřadem ve smyslu kánonů 145 nn. CIC, proto také soudce je odvolatelný podle kán. 192 – 195 CIC; lex specialis v kán. 1422 CIC stanoví, že soudci mohou být odvoláni (removeri) pouze „ex legitima gravius causa“, což koresponduje s generální normou kán. 193 § 2 CIC.
- *Přeložitelnost*; přeložení (translatio) k jinému soudu sotva připadá v úvahu, protože v diecézi (nebo – v případě interdiecézního soudu – v rozsáhlejší církevní oblasti) je zásadně jen jeden církevní soud. Přeložení podle kán. 191n CIC, kdy by soudce ztratil tento svůj úřad a byl ustanoven např. farářem, by bylo (s ohledem na kán. 1422 CIC) možné zřejmě jen na žádost soudce, nikoli z podnětu biskupa.
- *Ustanovení ad definitum tempus*; kodex v kán. 1422 tuto dobu nestanoví. Je nepochybné, že mezi délkou této doby a nezávislostí soudce existuje vztah přímé úměrnosti.

Ve všech těchto případech je jádrem problému možná obava soudce ze ztráty úřadu, pro nějž je kvalifikovaný, k jehož výkonu se cítí povolán, v němž získal rutinu apod. Alespoň u duchovních ve většině případů nepůjde (na rozdíl od soudců u světských soudů) o obavu ze ztráty zaměstnání.

6. De lege ferenda

Následující úvahy de lege ferenda volně naznačují směr, jímž by se mohla ubírat budoucí právní úprava kanonického procesního práva, pokud by zákonodárce pociťoval zájem na posílení (nebo snad spíše vůbec konstituování) nezávislosti církevních soudců. Pokud by přitom ovšem měl být slyšen hlas episkopátu, jak je to při takových příležitostech obvyklé, nelze žádné převratné změny očekávat, a to z téhož důvodu, pro něž bylo při poslední rekonstrukci západního kanonického práva v osmdesátých letech 20. století eliminováno správní soudnictví.²⁴ Přitom je třeba mít na mysli, že v tomto případě nejde jen o problém justičně-organizační povahy, nýbrž i o problém ekleziologický: jak harmonizovat (a nakolik je to možné) princip koncentrace moci, na němž ani Druhý vatikánský koncil nic nezměnil,²⁵ s co nejširší soudcovskou nezávislostí? Jistě by to bylo možné jen za cenu určitých dílčích průlomů do jinak monolitní jurisdikce biskupa, které ovšem ani dnes nejsou platné právní úpravě v důležitých případech neznámé.²⁶ Jednalo by se o vytvoření *systemu garanci*, které by závislost soudce na jeho biskupovi při soudním rozhodování minimalizovaly.

Sice jen nepřímo, ale s velmi pozitivním dopadem na realizaci principu spravedlnosti by posílilo postavení církevních soudců povinné projednávání trestních záležitostí a ukládání trestů²⁷ výlučně v soudním řízení. Sám zákonodárce cítí v současné právní úpravě určité riziko, když alespoň zakazuje uložit ve správním řízení trvalé tresty (kán. 1342 § 2 CIC).²⁸ Šlo by tak o další krok k „demedievalizaci“ církevní justice po odstranění ostudného institutu suspenze „ex informata conscientia“²⁹ ze současné právní úpravy.

²⁴ K tomu viz např. mou učebnici *Kanonické právo*, Praha 2002, p. 393 n.

²⁵ Pouze ho „roztrhl“ z centrální (římské) úrovně i na úroveň místních církví; viz např. čl. 8 dekretu o pastýřské službě biskupů v církvi *Christus Dominus*: „Biskupům jako nástupcům apoštolů přísluší v jejich diecézích tím samým všechna řádná, vlastní a bezprostřední pravomoc, potřebná k vykonávání jejich pastýřského úřadu.“

²⁶ Nejzřetelněji to vystupuje do popředí v případech, kdy diecézní biskup potřebuje k platnosti některých právních úkonů souhlas gremia, sestávajícího ovšem z jeho podřízených (dokonce i laiků) – např. podle kán. 1277 CIC; má se tím předejít pokušení svévole při výkonu správy.

²⁷ Ovšem jen trestů *stricto sensu*, nikoliv tedy trestních opatření a trestního pokání podle kán. 1339 n. CIC (ovšem ani disciplinárních sankcí v kodexu „převlečených“ za tresty; věc by si patrně vyžádala i úpravy kanonického trestního práva hmotného). Ostatně i světské právo zná postih méně závažné delikvence (přestupků) správními orgány.

²⁸ To přirozeně neznamená, že by tyto tresty nemohl vyslovit diecézní biskup – musel by tak ovšem učinit v řízení *soudním*.

²⁹ Viz kán. 2186–2194 CIC/1917, podle nichž mohl ordinář svého podřízeného suspendovat bez doručení žaloby a práva na obhajobu a dokonce bez uvedení důvodu!

Za úvahu by stálo, zda alespoň v trestním řízení by se neměl v jistém rozsahu uplatnit princip veřejnosti (třeba selektivně – např. projednávání trestných činů duchovních by se směli účastnit zase jen duchovní). Že tato myšlenka není zákonodárci úplně cizí, vyplývá ze zmocňovací normy kán. 1470, podle nějž partikulární zákon může prolomit obecný princip neveřejnosti jednání před církevním soudem.

Na rozdíl od soudců u světských soudů, kde předseda soudu jakožto jejich hierarchicky nadřazený má vůči nim jen velmi omezené pravomoci pracovní (či služebně) právní povahy, váže soudce (alespoň z řad diecézního duchovenstva) k jejich biskupovi jakožto ordináři daleko užší pouto. Na tom lze sotva co změnit, nicméně dopady toho by bylo možno zmírnit natolik, aby se minimalizovaly případy, kdy by soudce nesl nepříznivé následky ze strany diecézního biskupa právě a pouze pro své soudní rozhodování. Zde lze myslet na určité soudcovské imunity (např. zákaz překládání soudce na jiné místo v duchovní správě během výkonu funkce soudce), jakož i na stanovení dostatečně dlouhé minimální doby, na níž lze soudce do úřadu ustanovit; apriori nelze zavrhnout ani jmenování soudců na dobu neurčitou s možností odstranění podle kán. 193 § 2 CIC, obdobně jako je tomu v současné době u soudců světských soudů v České republice.

Nezávislosti soudců (a současně možnosti jejich soustavného sebevzdělávání) by nepochybně prospělo, kdyby ke svému ordináři (diecéznímu biskupovi) byli vázáni právě jen prostřednictvím úřadu soudce, a nikoli z dalšího titulu/titulů jakožto faráři apod.; aby tedy nedělali soudce „na vedlejší pracovní poměr“. To je ovšem v našich podmínkách (snad s výjimkou soudních vikářů) spíše *pium desiderium*, ačkoli by to nepřinášelo žádné nároky na změnu platné právní úpravy.

A přirozeně také *expressis verbis* v textu právní normy deklarovaná soudcovská nezávislost, která je prozatím (třebaže jako „*communis doctorum sententia*“) pouze vyvozována teorií kanonického práva, by v tomto směru byla žádoucí.

7. Závěrem

Kanonista by mi snad mohl vytknout, že v případě otázky nezávislosti církevních soudců až příliš hledám paralelu v moderním světském právu; že kanonické právo vychází z jiných principů než právo světské a také směřuje k jinému cíli.

Nedomnívám se, že by tato možná výtka nebyla v textu zohledněna. Ano, je třeba respektovat zásadní odlišnost obou právních systémů (kanonického

a sekulárního), danou zejména jejich odlišnou finalitou. Zatímco pro světské právo má platit: „Salus populi suprema lex esto“,³⁰ v kanonickém právu platí: „salus animarum... suprema semper lex esse debet“. ³¹ Nicméně právní *technika* v širokém smyslu toho slova, která k takovému cíli má vést, může být u obou právních systémů velmi podobná a nejednou dokonce stejná. Mimo jiné právě proto docházelo v právních dějinách k vzájemnému pronikání právních kultur, k akulturacím práva, k přenášení osvědčených právních institutů ze systému jednoho práva do druhého apod. I tak geniální právníci, jako byli Římané, neváhali převzít z práva okolních národů pružné právní instituty (zejm. z práva obligačního) a vytvořit tak díky činnosti peregrinských prétorů vedle zastarávajícího civilního práva celou další masu práva, tzv. *ius gentium*, jímž se řídily právní vztahy cizinců navzájem a cizinců versus občanů na území římského impéria. Celé dlouhé období, od zániku Západořímské říše (počínaje římskými barbarskými zákoníky – „leges Romanae barbarorum“) až do vytvoření velkých civilistických kodifikací na počátku 19. století, se světské právo učilo od „učených“ práv („iura docta“) – římského a kanonického. Dostatečně to dosvědčuje proces recepce římského práva. A protože to byla právě církev, která „žila římským právem“, ³² přijímaly právní řády jednotlivých států římské právo právě od ní, prostřednictvím práva kanonického. O římsko-kanonickém procesu to platí par excellence.

Nebylo na tom pochopitelně nic špatného, a bylo projevem omezenosti tzv. socialistického práva, že se za to stydělo. Mám za to, že ani dnes není nic špatného na tom, jestliže kanonické právo se bude – jaksi „na oplátku“ – tam, kde je to možné a užitečné, inspirovat moderním právem světským. A v případě soudcovské nezávislosti to jistě možné a užitečné bude. Není hloupé nechat se poučit vzdělaným sousedem; hloupé je myslet si, že žádné poučení nepotřebuji.

Resumé

Autor se v článku zabývá otázkou nezávislosti soudců církevních soudů, a to zejména ve vztahu k principu koncentrace moci, který se (na rozdíl od moderní občanské společnosti) uplatňuje právě v katolické církvi. Vypořádává se s rozporem vyplývajícím ze

³⁰ CICERO, Marcus T., *De legibus* 3,3,8.

³¹ Kán. 1752 CIC.

³² Říkalo se: „Ecclesia vivit lege Romana“.

skutečnosti, že diecézní biskup sice je nejvyšším soudcem ve své diecézi, avšak není možné a ani žádoucí, aby tuto funkci osobně vykonával. Vypočítává faktory, které tuto soudcovskou nezávislost snižují (hlavním z nich je podřízenost biskupovi jakožto vlastnímu ordináři), a poukazem na vybrané právní principy načrtává možná východiska. Analýzu současné právní situace následují autorovy úvahy *de lege ferenda*.

Abstract

Judicial Independence in Current Canon Law

The author deals with the issue of independence of church court judges, particularly as it relates to the principle of concentration of powers, which applies in the Catholic Church but not in modern civil society. He analyzes the problem, which stems from the fact that the diocese bishop is the highest judge in his diocese, and says that it is not possible or desirable for him to perform this function in person. The author lists the factors that decrease judicial independence (the main one is the subordination of a judge to the bishop as one's own ordinary), proposes interpretations of possible outcomes by pointing out certain legal principles, and provides an analysis of the current legal situation and *de lege ferenda* thoughts.

Zusammenfassung

Richterliche Unabhängigkeit im gültigen kanonischen Recht

Autor befasst sich im Artikel mit den Fragen der richterlichen Unabhängigkeit der Kirchengerichte, vornehmlich in Bezug auf den Grundsatz der Machtkonzentration, der (im Unterschied zur modernen Bürgergesellschaft) seine Anwendung in der katholischen Kirche findet. Er setzt sich mit dem Widerspruch auseinander, der sich aus der Tatsache ergibt, dass der Diözesanbischof zwar der höchste Richter der Diözese ist, doch weder möglich, noch wünschenswert ist, dass er diese Funktion persönlich ausübt. Der Autor zählt die Faktoren auf, die diese Unabhängigkeit mindern (der wichtigste ist die Unterrordnung dem Bischof als Ordinarius), und skizziert mit dem Hinweis auf ausgewählte rechtliche Grundsätze den eventuellen Ausweg. Der Analyse der aktuellen Rechtslage folgen die Überlegungen des Verfassers *de lege ferenda*.

Riassunto**L'indipendenza del giudice nel diritto canonico**

L'autore s'occupa della problematica d'indipendenza dei giudici di tribunali ecclesiastici, innanzitutto nella relazione al principio della concentrazione di potestà applicato nella Chiesa cattolica (al contrario dalla società civile moderna). Sta risolvendo l'antinomia derivante dal fatto che il vescovo diocesano è pure il giudice supremo nella sua diocesi benché non sia possibile e plausibile che questa funzione presti lui personalmente. Elenca i fattori riducenti l'indipendenza del giudice, sul primo piano la subordinazione al vescovo-ordinario, e abbozza le soluzioni possibili indicando alcuni principi di diritto scelti. Dopo l'analisi della situazione giuridica odierna seguono le riflessioni de lege ferenda dell'autore.

O autorovi

Doc. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., katolický kněz, člen premonstrátského řádu; narodil se roku 1953 v Praze. Studoval katolickou teologii a právo civilní i církevní. Je soudcem Interdiecézního církevního soudu a přednáší kanonické právo na Právnické fakultě Západočeské univerzity v Plzni a na Katolické teologické fakultě UK v Praze. V roce 2002 se na UK habilitoval v oboru právních dějin a v roce 2004 získal doktorát právních věd na katolické univerzitě v polském Lublinu (nynější Univerzita Jana Pavla II.).

Doc. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., Catholic priest and member of the Order of the Canons Regular of Prémontré, was born in 1953 in Prague. He studied Catholic theology and both secular and church law, is a judge of the Inter-Diocesan Church Court, and lectures on canon law at the Law School of the University of West Bohemia in Pilsen and at the Catholic Theological School of the Charles University in Prague. In 2002 he obtained his habilitation in the field of legal history at the Charles University and in 2004 received a doctorate in legal sciences at the Catholic University in Lublin, Poland (today John Paul II University).

Doc. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., (geb. 1953 in Prag) katholischer Priester und Mitglied des Ordens der Prämonstratenser. Studierte katholische Theologie, Zivilrecht und Kirchenrecht. Er ist Richter des Interdiözesengerichts und liest kanonisches Recht an der Juristischen Fakultät der Westböhmischesen

Universität in Pilsen und an der Katholischen Theologischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag. Im Jahre 2002 erfolgte seine Habilitation im Bereich der Rechtsgeschichte und im Jahre 2004 erwarb er den Dokortitel (Rechtswissenschaft) an der Katholischen Universität in Lublin (heutige Universität Johann Paul II.).

Doc. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., prete cattolico, membro dell'ordine dei premonstratensi, nato nel 1953 a Praha, studiò la teologie cattolica e il diritto sia civile sia canonico. È giudice del Tribunale Interdiocesano ed insegna il diritto canonico alla Facoltà di Giurisprudenza della Università della Boemia Occidentale a Plzeň e alla Facoltà di Teologia Cattolica a Praga. Nel 2002 si è abilitato alla Università Carolina e divenne docente della storia di diritto. Nel 2004 ottenne il dottorato delle scienze giuridiche alla Università Cattolica a Lublino (oggi la Università di Giovanni Paolo II.).

Český zákon o církvích z roku 2002 a jeho změny

Stanislav Příbyl

1. Návrh na zrušení celého zákona

Skupina 21 senátorů Senátu Parlamentu České republiky svým podáním navrhla Ústavnímu soudu České republiky zrušit zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech). Pakliže by to Ústavní soud neučinil, měl alespoň zrušit čtená, v návrhu senátorů vypočtená ustanovení. Nastala tak otázka, jaká právní úprava o církvích a náboženských společnostech by platila, pokud by došlo ke zrušení celého zákona jako protiústavního.

K tomu zaujala Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, kterou Ústavní soud vyzval, aby se k návrhu skupiny senátorů vyjádřila, následující stanovisko: „... v případě zrušení zákona jako celku by opětovně začaly platit zrušené zákony č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, a č. 161/1992 Sb., o registraci církví a náboženských společností, čímž by došlo k diskontinuitě v registraci církví“.¹ Podle Ústavního soudu by však znovuoživení nepřipadlo v úvahu: „K návrhu na zrušení celého zákona č. 3/2002 Sb. Ústavní soud uvádí, že ani sami navrhovatelé v podstatě nepředkládají relevantní argumenty pro důvodnou domněnku o protiústavnosti celého zákona. Jestliže totiž navrhovatelé – toliko obecně – konstatují, že napadený zákon poskytuje nižší standard lidských práv oproti zákonu č. 308/1991 Sb., který derogoval, a již v této skutečnosti spatřují jeho protiústavnost, nezbyvá Ústavnímu soudu než připomenout svoji ustálenou judikaturu, podle níž zrušením napadeného zákona neožívá zákon dřívější,

¹ Nález Ústavního soudu ČR č. 4/2003 Sb. (sp. zn. Pl. ÚS 6/02) ze dne 27. listopadu 2002 ve věci návrhu na zrušení zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), nebo na zrušení některých ustanovení tohoto zákona. in: *Sbírka zákonů. Ročník 2003. Částka 3*, s. 82–106; viz též: *Revue církevního práva* č. 23 – 3/03, s. 241–271. Cit. místo: *Sbírka zákonů* č. 4/2003, s. 87.

který byl protiústavním zákonem zrušen či změněn ... I kdyby se Ústavní soud ztotožnil s prezentovaným názorem navrhovatelů a (pouze) z tohoto důvodu zrušil zákon č. 3/2002 Sb., nedošlo by k oživení zákona č. 308/1991 Sb. a pouze by zřejmě nastala objektivní potřeba přijetí zcela nového zákona upravujícího církevní materii.²

Ústavní soud nejenže nezrušil zákon č. 3/2002 Sb. svým nálezem publikovaným pod č. 4/2003 Sb., nýbrž ani nevyhověl návrhu na zrušení všech podle názoru senátorů protiústavních ustanovení. Těch bylo opravdu tolik, že lze v tomto bodě souhlasit s odmítavým názorem Poslanecké sněmovny: „V případě vyhovění některému z návrhů na zrušení dílčích ustanovení zákona č. 3/2002 Sb. by byl tento zákon deformován až na hranici použitelnosti, což by znamenalo rozpor s principem právního státu.“³

Lze konstatovat, že nález Ústavního soudu vskutku neučinil ze zákona č. 3/2002 Sb. nepoužitelné torzo. Tři ze čtyř Ústavním soudem zrušených ustanovení zákona nevyžadují žádné změny zákona, podle právního názoru Ústavního soudu šlo však o ustanovení nadbytečná a protiústavní, kladoucí církvím a náboženským společnostem omezení či zatěžující je administrativními postihy, které jsou v disproporcii s ústavně garantovanými právy církví a věřících na náboženskou svobodu. Přesto však je i jejich zrušení významné.⁴

2. Dispozice církví a náboženských společností se ziskem z podnikání

Jedním ze čtyř protiústavních ustanovení zákona, jež soud svým nálezem zrušil, je věta druhá v části § 27 odst. 5 „a dosažený zisk smí být použit jen k ... naplnění cílů činnosti církve a náboženské společnosti“. Jedná se tedy o otázku finančních příjmů církví a náboženských společností, upravovanou v rámci společných ustanovení, obsažených v § 27 zákona, a to v odst. 4 a 5. Oba tyto odstavce návrh skupiny senátorů napadl.

V odstavci 4 je obsažen demonstrativní výčet příjmů církví a náboženských společností: „Příjmy církve a náboženské společnosti tvoří zejména: a) příspěvky fyzických a právnických osob, b) příjmy z prodeje a z pronájmu movitého, nemovitého a nehmotného majetku církví a náboženských společností, c) úroky z vkladů, d) dary a dědictví, e) sbírky a příspěvky z části výtěžků podle zvláštního zákona, f) půjčky a úvěry, g) příjmy z podnikání nebo z jiné výdělečné

² *Sbírka zákonů ...*, s. 93–94.

³ *Sbírka zákonů ...*, s. 87.

činnosti, h) dotace.“ Toto ustanovení shledal Ústavní soud nadbytečným, avšak nikoli protiústavním: „1. K tomu Ústavní soud především uvádí, že ani navrhovatelé sami nikterak nezdůvodnili, v čem spatřují protiústavnost výčtu příjmů církví a náboženských společností v ustanovení § 27 odst. 4 zákona č. 3/2002 Sb. Protože tento výčet je proveden demonstrativním a nikoliv taxativním způsobem (srov. slovo ‚zejména‘), konstatuje Ústavní soud, že toto vymezení zásadně koresponduje se soukromoprávní podstatou církví a náboženských společností a i když je lze do určité míry považovat za nadbytečné, nelze v této skutečnosti spatřovat rysy protiústavnosti (*superfluum non nocet*). 2. Protože tedy ani Ústavní soud sám neshledal důvod domnívat se, že citované ustanovení je protiústavní, návrh na jeho zrušení jako nedůvodný zamítl.“⁵

Jiný pohled měl však Ústavní soud na ustanovení § 27 odst. 5, které by církvím a náboženským společenstvem *de facto* znemožňovalo reinvestice do jejich podnikatelské činnosti a vůbec je omezoval v podnikání. Původní znění tohoto ustanovení v zákoně č. 3/2002 Sb. zní takto: „Předmět podnikání a jiné výtěžné činnosti musí být vymezen v základním dokumentu registrované církve a náboženské společnosti. Podnikání a jiná výtěžná činnost církve a náboženské společnosti mohou být pouze její doplňkovou výtěžnou činností a dosažený zisk smí být použit jen k naplnění cílů činnosti církve a náboženské společnosti.“

V této souvislosti je třeba upozornit na problém definice církve a náboženské společnosti, který stojí v pozadí nedorozumění, co jsou cíle činnosti církve a náboženské společnosti. Podle zákona č. 3/2002 Sb. se „církví a náboženskou společností rozumí dobrovolné společenství osob s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založené za účelem vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně nebo soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování a duchovní služby“.⁶ V porovnání s vymezením pojmu církve nebo náboženské společnosti v předchozím zákoně o církvích a náboženských společnostech⁷ se totiž jedná o určité zúžení: „Srovnáním těchto dvou charakteristik (nikoliv definicí) církví a náboženských

⁴ „Zrušení pouze čtyř ustanovení zákona o církvích se může na první pohled jevit jako chabý výsledek oproti podanému návrhu. Opak je však pravdou. Ústavní soud ČR zasáhl do zákona o církvích velice citlivě, zároveň však odstranil zcela jasný a zásadní rozpor tohoto zákona s Listinou základních práv a svobod.“ – KALLISTOVÁ, Jitka, *Zákon č. 3/2002 Sb. před Ústavním soudem*, in: *Revue církevního práva* č. 22 – 2/02, s. 160.

⁵ *Sbírka zákonů...*, s. 105.

⁶ Zákon č. 3/2002 Sb., § 3 a).

⁷ Zákon č. 308/1991 Sb., § 4 odst. 1.

společností můžeme dojít k závěru, že je nebezpečí restriktivního výkladu druhé z nich. Účel církve a náboženské společnosti je chápán více v souvislosti jen s náboženskou činností v užším slova smyslu. Zbývá církvím prostor konat vedle skutků zbožnosti také skutky lásky? Vejde se tradiční církevní činnost, jako je křesťanská služba, charita a diakonie do tohoto pojetí církví a náboženských společností? Není divu, že církve jsou po tragických zkušenostech z předcházejícího režimu opatrné a vnímavé vůči nebezpečí, aby nebyly opět zatlačeny do nějakého novodobého ghetta.⁸ Právě z tohoto důvodu není příliš věrohodné ujištění, obsažené v důvodové zprávě zákona č. 3/2002 Sb., že církve mohou ze svých prostředků finančně dotovat také jinou než čistě náboženskou činnost: „Uvedený způsob omezení využití příjmů církví jen na naplnění cílů činnosti církví a náboženských společností přitom nikterak neomezuje využití těchto příjmů při působení ve veřejné sféře typu působení ve školství, při provádění sociální, charitativní a obdobné péče.“⁹

Důvodová zpráva je sice významnou legislativní materiálem, umožňující tzv. historický výklad právních norem, zjišťující *ratio legis*,¹⁰ avšak výchozím textem interpretace musí i nadále zůstat samotný normativní text platného zákona. Ten považuje za účel činnosti církve pouze „vyznávání určité náboženské víry“, takže Ústavní soud se nemohl spokojit s jinak vsřícným tvrzením důvodové zprávy a závěr napadeného § 27 odst. 5 zrušil: „4. Podle druhé věty citovaného ustanovení platí, že podnikání a jiná výdělečná činnost církve a náboženské společnosti mohou být pouze její doplňkovou výdělečnou činností a dosažený zisk smí být použit „jen k naplnění cílů činnosti církve a náboženské společnosti.“ K tomu Ústavní soud uvádí, že církve a náboženské společnosti představují – jakožto zvláštní forma výkonu sdružovacího práva – soukromoprávní korporace, které mohou zásadně činit vše, co není zákonem výslovně zakázáno (čl. 2 odst. 3 Listiny, čl. 2 odst. 4 Ústavy). V souladu s čl. 16 odst. 4 Listiny dále platí, že výkon těchto práv lze omezit jen v nezbytných a Listinou vymezených případech. V daném případě však zákon stanoví, že zisk dosažený z podnikání

⁸ TRETERA, Jiří Rajmund, *Stát a církve v České republice*, Kostelní Vydří, 2002, s. 69.

⁹ *Důvodová zpráva. Zvláštní část*, k § 27.

¹⁰ „Výklad historický: Pomocí něj se zjišťuje smysl zákona z hlediska úmyslu zákonodávce. Cíle právní úpravy má zákonodávce normativně vyjádřit přímo v textu zákona. Z tohoto hlediska jsou interpretačně důležitá zvláště obecná ustanovení zákona, zahrnující případně i základní zásady výkladu konkrétních ustanovení, a dále preambule (běžně u ústavních zákonů, mezinárodních smluv). Zároveň je však vhodné a potřebné vycházet rovněž z důvodové zprávy k zákonu a dalších dokumentů, které provázely jeho vznik.“ – in: BOGUSZAK, Jiří – ČAPEK, Jiří – GERLOCH, Aleš, *Teorie práva. Druhé přepracované vydání*, Praha, 2004, s. 186.

a jiné výdělečné činnosti může církev a náboženská společnost použít toliko k naplnění svých cílů. Tyto cíle přitom vymezuje zákon č. 3/2002 Sb. v ustanovení § 3 písm. a), podle něhož účelem církve a náboženské společnosti je ‚vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně nebo soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování a duchovní služby‘. Je tedy zřejmé, že napadené ustanovení znemožňuje církvím a náboženským společnostem použít dosažený zisk jiným než legálně vymezeným způsobem ... 5. Toto omezení však podle názoru Ústavního soudu zjevně nekoresponduje se smyslem a posláním církví a náboženských společností. Jak je již uvedeno na jiném místě tohoto nálezu, úkol těchto subjektů v žádném případě nelze redukovat na pouhé vyznávání určité náboženské víry – jak fakticky stanoví napadené ustanovení –, nýbrž jejich činnost ve společnosti je podstatně širší a spočívá též ve vyzařování náboženských hodnot navenek, a to prostřednictvím nejen religiozní činnosti, ale taky např. činností charitativní, humanitární a obecně vzdělávací. Omezování církví a náboženských společností svobodně disponovat svými legálně nabytými příjmy toliko na oblast vyznávání náboženské víry proto představuje svévolný zásah ze strany státu do soukromoprávní podstaty těchto subjektů, přičemž tento zásah zjevně není legitimován žádným relevantním veřejným zájmem ...¹¹

Zde Ústavní soud argumentuje ve prospěch církví a náboženských společností tím, že jim přiznává „pouze“ soukromoprávní status, zatímco v německojazyčné oblasti se považuje za prestižní a odpovídající skutečnému postavení církví ve společnosti, mají-li církve postavení veřejnoprávních korporací (*Körperschaften des öffentlichen Rechts*). Dilematu, zda jsou církve a náboženské společnosti podle právního řádu České republiky soukromoprávní nebo veřejnoprávní subjekty, předcházela u nás také doktrinární diskuse.¹² Zařazením církví a náboženských společností do kategorie soukromoprávních subjektů se mohl Ústavní soud odvolat v jejich prospěch též na čl. 11 Listiny základních práv a

¹¹ *Sbírka zákonů...*, s. 106.

¹² „Postavení církví a náboženských společností v současném českém právním řádu není z hlediska uvedeného dělení dosud definitivně určeno. Přispívá k tomu fakt, že rozdíl mezi veřejnoprávními a soukromoprávními entitami nebyl pro český právní řád dosud legislativně definován, ačkoliv výraz ‚veřejnoprávní‘ byl již (v době poměrně nedávné) v právních předpisech použit (do té doby šlo pouze o pojmy vědeckého výkladu, a nikoli tedy o součást českého právního řádu). Pokud jde o postavení církví, nelze jednoznačně podat prognózu, kterým směrem se bude jejich postavení ubírat; prozatím lze říci, že v některých oblastech se registrované církve projevují jako subjekty práva veřejného, v jiných jako subjekty práva soukromého.“ – in: TRETERA, Jiří Rajmund, *Stát a církev...*, s. 72.

svobod, garantující právo vlastnit majetek, jež implikuje rovněž právo s tímto majetkem svobodně disponovat. Všichni vlastníci v soukromoprávní sféře mají rovná práva: „Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu...“¹³ Mezi vlastníky nesmí tedy docházet k diskriminačním opatřením: „Nerovnost vlastnického práva různých vlastníků a rozdílná míra jeho ochrany v socialistickém právním řádu byla důvodem výslovného vyjádření jeho rovnosti v cit. ustanovení Listiny.“¹⁴

Zrušené ustanovení v závěru § 27 odst. 5 mohlo být snad zákonodárcem odůvodněno tím, že v rámci liberalizace přístupu nových subjektů k registraci jako státem uznaných církví a náboženských společností (stačí podpisy pouhých 300 zletilých občanů České republiky nebo cizinců s trvalým pobytem v České republice hlásících se k takové církvi nebo náboženské společnosti)¹⁵ je třeba zvýšené obezřetnosti k transparentnosti finančních toků těchto subjektů, pro něž je náboženská aktivita pouze pláštíkem k realizaci neprůhledných finančních toků: „Současně se stanovuje, že zisk z výdělečné činnosti může být použit jen k naplnění cílů činnosti církve a náboženské společnosti. Jak je uvedeno v odůvodnění k § 3, je třeba toto ustanovení chápat jako doplněk k vymezení pojmu církev a náboženská společnost, protože jinak by bylo nutné u tohoto vymezení uvést, že za církev a náboženskou společnost nemůže být pokládán subjekt, jehož činnost je zaměřena podnikatelsky.“¹⁶ Nedostatkem zákona č. 3/2002 Sb. je však to, že klade kvůli liberalizaci přístupu nových subjektů mezi etablované a státem uznané církve a náboženské společnosti zvýšené nároky na subjekty již uznané.

3. Aplikace principu proporcionality

A právě to je případ dalšího Ústavním soudem zrušeného ustanovení zákona č. 3/2002 Sb., obsaženého v § 21 odst. 1 písm. b) v původním znění, podle něhož ministerstvo kultury zahájí řízení o zrušení oprávnění k výkonu zvláštních práv církve nebo náboženské společnosti, „pokud registrovaná církev a náboženská společnost nezveřejňuje každoročně výroční zprávu podle § 7 odst. 3“. V sou-

¹³ Listina základních práv a svobod, ústavní zákon č. 23/1991 Sb., přijata usnesením předsednictva ČNR ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku České republiky, čl. 11 odst. 1.

¹⁴ PAVLÍČEK, Václav a kolektiv, *Ústava a ústavní řád České republiky. 2. díl – Práva a svobody*, Praha 1999.

¹⁵ Zákon č. 3/2002 Sb., § 10 odst. 2, písm. c).

¹⁶ *Důvodová zpráva. Zvláštní část*, k § 27.

vislosti se zmiňovanou liberalizací registrace státem dosud neuznaných církví a náboženských společností byla zavedena zákonem č. 3/2002 Sb. minimálně desetiletá „zkušební lhůta“, během níž se nové subjekty musí osvědčit, aby získaly oprávnění k výkonu tzv. zvláštních práv,¹⁷ během níž je nutné, aby již registrovaná církev či náboženská společnost před podáním návrhu na přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv „zveřejňovala každoročně 10 let před podáním tohoto návrhu výroční zprávy o činnosti za kalendářní rok“.¹⁸

Zákonodárci se ovšem jevilo také symetrickým stanovit pro ty církve a náboženské společnosti, které již zvláštní práva vykonávají a vstupují do veřejného sektoru především ve školství, armádě, vězeňství a při oddávání s občanskoprávními účinky, aby zveřejňovaly každoročně zprávu o výkonu těchto práv.¹⁹ Důvodová zpráva odůvodnila zavedení tohoto ustanovení, zatěžujícího církev novými byrokratickými povinnostmi, takto: „Nově se stanovuje, že registrované církve a náboženské společnosti s oprávněním k výkonu zvláštních práv zveřejňují každoročně zprávu o své činnosti. Tato povinnost je navržena pro tyto církve, které působí ve veřejné sféře, v níž je jinak působení jiných subjektů omezeno. Jde o důležitý nástroj pro informování veřejnosti i o jejich působení ve veřejné sféře. Forma výroční zprávy se zákonem nestanovuje...“²⁰ Zákonodárci však nestačilo, že byla církvím a náboženským společnostem jednostranně vnučena administrativní povinnost navíc, nýbrž spojil její eventuelní neplnění s možností odebrat takovým subjektům oprávnění k výkonu zvláštních práv, a to všech: „Důvody k zahájení řízení o zrušení oprávnění k výkonu zvláštních práv jsou

¹⁷ Tzv. zvláštní práva registrovaných církví a náboženských společností jsou vypočtena v § 7 odst. 1 zákona: „a) vyučovat náboženství na státních školách podle zvláštního právního předpisu, b) pověřit osoby vykonávající duchovenskou činnost k výkonu duchovenské služby v ozbrojených silách České republiky, v místech kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení a ochranná výchova, c) být financována podle zvláštního předpisu o finančním zabezpečení církví a náboženských společností, d) konat obřady, při nichž jsou uzavírány církevní sňatky podle zvláštního právního předpisu, e) zřizovat církevní školy podle zvláštního právního předpisu, f) zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství ...“ – Ke koncepci zvláštních práv v zákoně č. 3/2002 Sb. viz: PŘIBYL, Stanislav, *Pojetí tzv. „zvláštních práv“ církví a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb.*, in: *Revue církevního práva* č. 27 – 1/04, s. 7–21; též in: *Právník. Teoretický časopis pro otázky státu a práva* č. 7 – 142/03, s. 711–722; PŘIBYL, Stanislav, *Sondernormen für einzelne Religionsgemeinschaften*, in: POTZ Richard – SCHINKELE, Brigitte – SCHWARZ, Karl – SYNEK, Eva Maria – WIESHAIDER, Wolfgang, *Recht und Religion in Mittel- und Osteuropa*; TRÉTERA Jiří Rajmund – WIESHAIDER, Wolfgang, *Band 2 – Tschechien*, Wien 2004, s. 66–67.

¹⁸ Zákon č. 3/2002 Sb., § 11 odst. 1, písm. b).

¹⁹ Zákon č. 3/2002 Sb., § 7 odst. 3.

²⁰ *Důvodová zpráva. Zvláštní část*, k § 7.

přítom typu závažných nedostatků působení církve nebo náboženské společnosti ve veřejné sféře nebo závažných nedostatků v nakládání s finančními prostředky, ale též porušování povinnosti zveřejňovat každoročně výroční zprávu o činnosti, takže je jednorázové odebrání všech zvláštních práv na místě. Tento přístup také ‚zrcadlově‘ odpovídá přiznání zvláštních práv registrované církvi nebo náboženské společnosti, které se též provádí (s výjimkou zpovědního tajemství) hromadně pro všechna zvláštní práva.²¹

Hrozba odebrání výkonu zvláštních práv za pouhé nedodržení administrativní povinnosti byla pro Ústavní soud důvodem ke zrušení tohoto ustanovení, přičemž soud kreativně stanovil pro posuzování této otázky zásadu proporcionality, a to porovnáním nesplněné povinnosti církve s omezením práv plynoucích z náboženské svobody: „5. Ustanovení § 21 odst. 1 písm. b) zákona č. 3/2002 Sb. však podle přesvědčení Ústavního soudu zjevné znaky protiústavnosti vykazuje. Jeho podstatou je totiž možnost ministerstva zrušit oprávnění k výkonu zvláštních práv, pokud registrovaná církev a náboženská společnost každoročně nezveřejňuje výroční zprávu. Tato úprava podle názoru Ústavního soudu zjevně nerespektuje princip proporcionality, podle něhož by měla zákonná úprava důsledně zachovávat vyváženost vztahu mezi porušením práva ze strany církve a náboženské společnosti na straně jedné a mezi uplatněnou sankcí státem na straně druhé. V daném případě však zmíněná proporcionalita není zachována, jelikož za pochybení církví a náboženských společností v oblasti výhradně informační povinnosti následuje sankce, spadající svojí povahou do oblasti náboženské činnosti.“²²

4. Zužující pojetí církevních právnických osob

Také další Ústavním soudem zrušené ustanovení zákona č. 3/2002 Sb., § 28 odst. 5, vykazovalo určitou disproporci, a to mezi právní jistotou plynoucí z nabytých práv, již mají požívat právnické osoby, které již jednou byly evidovány, a nově kladenými požadavky, jejichž nevyhovění může znamenat i zrušení takových právnických osob: „Registrovaná církev a náboženská společnost je povinna doplnit ve lhůtě do jednoho roku ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona údaje o evidovaných církevních právnických osobách podle tohoto zákona orgánem k tomu určeným v jejím základním dokumentu. Nejsou-li údaje o církevní právnické osobě doplněny v této lhůtě, ministerstvo vyzve registrovanou církev

²¹ *Důvodová zpráva. Zvláštní část, k § 21.*

²² *Sbírka zákonů ...*, s. 104.

a náboženskou společností k doplnění údajů v termínu nejméně 30 dnů ode dne doručení výzvy. Nedoplní-li registrovaná církev a náboženská společnost údaje ve stanoveném termínu, ministerstvo může podle povahy nedoplněných údajů evidenci církevní právnické osoby zrušit. U církevních právnických osob existujících déle než 50 let lze nahradit doklad o založení podle § 16 odst 2 písm. a) tohoto zákona čestným prohlášením příslušné církve a náboženské společnosti.“ Tento zrušený odstavec, obdobně jako již zmiňovaná ustanovení § 27 odst. 5 a § 21 odst. 1 písm. b), si sice nevyžaduje bezprostřední novely, nevytváří stav nutně zaplnitelné mezery v zákoně (*lacuna legis*), avšak nastoluje nejozřejavější téma celé navrhované novely zákona o církvích a náboženských společnostech, jímž je tak jako v nálezu Ústavního soudu otázka evidence právnických osob, které zakládají církev a náboženskou společnost.

Ta se opírala o ústavním soudem zrušené ustanovení § 6 odst. 2 zákona: „Registrovaná církev a náboženská společnost může navrhnout k evidenci orgán církve a náboženské společnosti nebo řeholní a jinou instituci založenou v církvi a náboženské společnosti podle jejích vnitřních předpisů za účelem organizace, vyznávání a šíření náboženské víry jako právnickou osobu podle tohoto zákona (dále jen ‚církevní právnická osoba‘).“ Obdobně, jak chtěl zákon č. 3/2002 Sb. vyčlenit z působnosti Ministerstva kultury ČR registraci právnických osob, které by pod záminkou postavení církve nebo náboženské společnosti vyvíjely jako hlavní předmět svého působení podnikatelskou činnost, bylo logické, že vyčlení ve jménu zužujícího vymezení pojmu církve a náboženské společnosti také jakoukoli další činnost, vymykající se „vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně nebo soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování a duchovní služby“. ²³ Důvodová zpráva zákona k tomuto vymezení uvádí: „Předmětem právní úpravy nejsou taková práva a povinnosti, která mají nebo mohou získat církev a náboženské společnosti pouze na základě splnění podmínek stejných s podmínkami platnými pro ostatní právnické osoby. Jde např. o zřizování nemocnic, charitativních a sociálních zařízení, ale též např. o provozování sociální a charitativní péče a samozřejmě rovněž např. o působení ve veřejných sdělovacích prostředcích.“ ²⁴

Podle předchozího církevního zákona č. 308/1991 Sb. bylo právem církví a náboženských společností „vydávat vnitřní předpisy, pokud nejsou v rozporu s obecně závaznými předpisy“. ²⁵ Zákon č. 3/2002 Sb. již takové explicitní

²³ Cf. zákon č. 3/2002 Sb., § 3, písm. a).

²⁴ Důvodová zpráva. *Obecná část*, Zhodnocení současného právního stavu.

²⁵ Zákon č. 308/1991 Sb., § 6, písm. b).

ustanovení ohledně vnitrocírkevní autonomie neobsahuje, i když z pojmového vymezení církve a náboženské společnosti v § 3 lze alespoň interpretací vyvodit, že stát bere na vědomí, že církve a náboženské společnosti se svými vnitrocírkevními předpisy řídí, jestliže jsou „dobrovolnými společenstvími osob s vlastní strukturou, orgány vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry...“²⁶ Také v napadeném a Ústavním soudem zrušeném ustanovení se ozývá uznání vnitřní autonomie církví a náboženských společností, které „mohou navrhnout k evidenci orgán církve a náboženské společnosti nebo řeholní a jinou církevní instituci založenou v církvi a náboženské společnosti podle jejich vnitřních předpisů...“²⁷

Zákonodárci se však zdálo ustanovení předchozího církevního zákona ve věci církvemi zřizovaných právnických osob vágní: „Zákon č. 308/1991 Sb. sice stanovuje možnost vzniku právnických osob podle právního řádu ČR, které odvozují svou právní subjektivitu od církví a náboženských společností, nespecifikuje však jasně, které z nich mají být evidovány podle zákona č. 308/1991 Sb., a které naopak podle zvláštních předpisů, jako jsou např. nadace, nadační fondy, nakladatelství, ale i školy, nemocnice, sociální zařízení.“²⁸ Zákonodárce nechtěl upírat církvím a náboženským společnostem právo zakládat jiné právnické osoby, než ty, které působí „za účelem organizace, vyznávání a šíření náboženské víry“, avšak svěřil jejich zakládání a oficiální uznávání jinam než na Ministerstvo kultury ČR: „Jako právnické osoby mohou církve a náboženské společnosti zakládat svazy a být zřizovateli právnických osob jednak podle navrhované právní úpravy (označeny jsou jako církevní právnické osoby), jednak podle zvláštních předpisů, protože jako právnická osoba vzniklá registrací mají práva jako jiné právnické osoby zřizované podle občanského zákoníku (s výjimkou zakládání právnických osob podílejících se na státní moci a politických stran). Toto právo být zakladatelem právnické osoby podle jiného než tohoto zákona vyplývá přímo z postavení právnické osoby a může být tímto zákonem omezeno, nikoliv však vůbec vyloučeno. Na základě tohoto práva zakládají církve a náboženské společnosti již podle současné právní úpravy nejen církevní právnické osoby, ale též školy, nemocnice, sociální a charitativní zařízení, nadace apod. Právnické osoby podle navrhované úpravy jsou právnickými osobami soukromoprávními a spadají svým charakterem pod typ právnických osob podle § 18 odst. 2 písm d) občanského zákoníku. Záro-

²⁶ Cf. zákon č. 3/2002 Sb., § 3 a).

²⁷ Cf. zákon č. 3/2002 Sb., § 6 odst. 2 v původním znění.

²⁸ *Důvodová zpráva. Obecná část, Zhodnocení platné právní úpravy f).*

veň ovšem spadají i pod písm. a), což je důsledkem nepřesné, resp. neúplné typizace v zákoně použité.²⁹

To, co později Ústavní soud nazve skrytou registrací i těch církevních právnických osob, které mohly být registrovány alespoň na základě zúženého pojetí církevní činnosti, označuje důvodová zpráva zákona č. 3/2002 Sb. naopak za přednost: „Navrhovaná právní úprava podrobněji upravuje i evidenci právnických osob, které jsou zřizovány církvemi a náboženskými společnostmi tak, aby zajišťovala potřebný stupeň právní jistoty v oblasti majetkoprávních vztahů. Obecně však lze k značnému množství právnických osob zřizovaných k vyznávání víry a organizaci náboženského života uvést, že snaha registrovat co nejvíce těchto jednotek jako právnické osoby vyplývá z mylných představ, že to souvisí s postavením církevního orgánu při výkonu jeho náboženských funkcí na veřejnosti, popř. s tím, že se to pokládá za jediný možný způsob pověření k jednání v majetkových věcech při správě majetku církvi a náboženských společností.“

Předchozí „zákon o církvích“ č. 308/1991 Sb. neznal pojem „církevní právnická osoba“, stanovil pouze obecně, že registrující orgán, tedy ministerstvo kultury, „vede evidenci všech právnických osob podle tohoto zákona, včetně těch, které odvozují svou právní subjektivitu od církvi a náboženských společností, pokud nepodléhají jiné evidenci či registraci...“³⁰ Tomuto ustanovení odpovídala také normativně zavedená administrativní praxe ministerstva,³¹ neboť „od účinnosti zákona č. 308/1991 Sb. (tj. od 1. 9. 1991) v České republice platilo, že samy církve propůjčovaly svým orgánům a institucím právní subjektivitu relevantní i v sekulárněprávní oblasti, zatímco registrující orgán (Ministerstvo kultury ČR) pouze vedl evidenci oněch právnických osob, které odvozovaly svou právní subjektivitu od církvi a náboženských společností, leda by tyto právnické osoby podléhaly jiné evidenci či registraci. V souladu s tím vydal ministr kultury v roce 1993 příkaz o zřízení rejstříku církevních právnických osob. Podle něj (§ 2 písm. c) byly v rejstříku, a to neveřejném, evidovány mj. všechny subjekty zřízené registrovanou církví jako právnické osoby, které nejsou jejími součástmi (tj. organizačními jednotkami) a nepodléhají jiné registraci či evidenci. Z této díkce jednoznačně vyplývá, že právní subjektivitu propůjčují

²⁹ *Důvodová zpráva. Obecná část*, D. K metodě uznávání církvi a náboženských společností a k právní úpravě jejich postavení.

³⁰ Zákon č. 308/1991 Sb., § 19 odst. 1.

³¹ Příkaz ministra kultury ČR č. 8/1993 ze dne 19. 11. 1993 o zřízení rejstříku právnických osob podle zákona č. 308/1991 Sb.

těmto institucím samy církve a náboženské společnosti, přičemž evidenční úkon orgánu státní správy má pouze deklaratorní charakter“.³²

Zákon č. 3/2002 Sb., jenž se pokusil vystihnout a právně upravit pouze ryze náboženskou činnost církví a náboženských společností, upřesnil v § 6 odst. 2, že ministerstvo bude napříště registrovat pouze ty právnické osoby v církvích a náboženských společnostech, jejichž účelem je „organizace, vyznávání a šíření náboženské víry“, a použil pro ně nový název „církevní právnické osoby“: „V odstavci 2 se zavádí legislativní zkratka ‚církevní právnická osoba‘, která se vžila pro označení těch církevních subjektů, které jsou evidovány na ministerstvu ... na rozdíl od jiných subjektů zřizovaných církvemi a náboženskými společnostmi podle jiných zvláštních předpisů. Na rozdíl od stávající právní úpravy se přesněji vymezuje, že jsou to orgány církví a náboženských společností nebo řeholní a jiné církevní instituce.“³³ Vyčlenění jiných než náboženskou činnost vyvíjejících subjektů z evidence se však stalo ještě před vstupem zákona č. 3/2002 Sb. v účinnost skrze interní předpis ministerstva:³⁴ „Již v prosinci roku 2001, tedy ještě než nový zákon nabyl účinnosti, vydal ministr kultury příkaz, jímž změnil onen původní z roku 1993 v tom smyslu, že k evidenci Ministerstva kultury ČR ponechal vedle církví a náboženských společností pouze jejich útvary (tj. organizační složky), přičemž zrušil evidenci všech ostatních církevních právnických osob.“³⁵ Úkolem těch právnických osob, které se věnují jiné než čistě náboženské činnosti, by pak bylo nechat se přeregistrovat jako jiné než církevní právnické osoby. Zejména pro ty, jež se věnují dobročinnosti, tedy charity a diakonie, jakož i jiné obdobné subjekty by se mohly stát občanskými sdruženími,³⁶ obecně prospěšnými společnostmi³⁷, a v úvahu by bylo možno vzít i právní podobu zájmového sdružení podle občanského zákoníku³⁸ nebo společnosti s ručením omezeným podle obchodního zákoníku.³⁹

Podle tohoto kritéria by církevní právnické osoby byly postaveny na roveň necírkevních subjektů, vykonávajících obdobnou činnost, měly by tedy stejné,

³² HRDINA, Antonín Ignác, *Náboženská svoboda v právu České republiky*, Praha 2004, s. 147.

³³ *Důvodová zpráva. Zvláštní část*, k § 6.

³⁴ Příkaz ministra kultury České republiky č. 32/2001 z 21. 12. 2001 (čj. 19 986/2001), kterým se mění příkaz ministra kultury ČR č. 8/1993 o zřízení rejstříku právnických osob podle zákona č. 308/1991 Sb., ve znění příkazů ministra kultury ČR č. 23 a 13/1996.

³⁵ HRDINA, Antonín Ignác, *Náboženská svoboda ...*, s. 147–148.

³⁶ Podle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů.

³⁷ Podle zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech.

³⁸ Zákon č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů, § 20 f–20 j.

³⁹ Zákon č. 513/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, § 105–153 e.

„neprivilegované“ výchozí podmínky. Avšak tak tomu je, i když jsou registrovány jako zvláštní, v církvi založené právnické osoby. Nelze totiž směřovat otázku vzniku právnické osoby a vzniku oprávnění právnické osoby k výkonu určité činnosti. Z pohledu podnikání a provozování jakékoli další činnosti není pro církevní právnické osoby podstatné, jak vznikají a jaké údaje o nich budou uvedeny v rejstříku vedeném na Ministerstvu kultury. Zde je pouze podstatné, zda splní zákonné požadavky pro výkon té které činnosti. Tyto požadavky jsou zakotveny ve zvláštních právních předpisech, např. v živnostenském zákoně, školském zákoně nebo v zákoně o nestátních zdravotnických zařízeních apod. V této souvislosti jsou pak také vedeny zvláštní evidence a registry, do kterých se zapisují údaje potřebné z hlediska výkonu určité činnosti: živnostenský rejstřík,⁴⁰ registr školských zařízení⁴¹ nebo registr nestátních zdravotnických zařízení.⁴² Církve a náboženské společnosti doposud tedy musely a musí i nadále dodržovat všechny příslušné právní předpisy platné pro výkon určité činnosti, kterou hodlají provozovat, a to včetně případného zápisu do určené evidence nebo do určeného registru.

Odtržení v církvi založených subjektů od jejich církevních zakladatelů a tím daná nutnost přeregistrace byla podle Ústavního soudu protiústavní, vymykající se ustanovení čl. 16 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, jenž stanoví: „Církve a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech“. Argumentaci v neprospěch zužujícího pojetí církevních právnických osob v § 6 odst. 2 zákona č. 3/2002 Sb. zakládá Ústavní soud na judikatuře německého Spolkového ústavního soudu a také, velice překvapivě, na čl. 10 (dosud) neratifikované Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolcem:⁴³ „Např. německý Spolkový ústavní soud akceptoval, že např. „pojetí katolické církve zahrnuje výkon náboženství nejen v oblasti víry a bohoslužby, nýbrž také svobodu k rozvoji a působení ve světě, což odpovídá jejím náboženským úkolům. K tomu patří obzvláště charitativní působení. Aktivní láska k bližním je podstatným úkolem křesťanů a křesťanskými církvemi

⁴⁰ Zákon č. 444/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, § 60.

⁴¹ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), § 141–159.

⁴² Zákon č. 160/1992 Sb., o zdravotní péči v nestátních zdravotnických zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, § 9–11.

⁴³ Text smlouvy viz in: *Revue církevního práva* č. 22 – 2/02, s. 163–175; HRDINA, Antonín Ignác, *Náboženská svoboda...*, s. 259–265

je chápána jako základní funkce. Nezahrnuje pouze církevně zajišťovanou nemocniční péči, nýbrž obecně je podle základních náboženských požadavků orientována na zabezpečení potřebných lidí včetně jejich výchovy a vzdělání‘ (BVerfGE 70/138; 57/220). V této souvislosti je vhodné rovněž upozornit na čl. 10 návrhu Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů (poznámka: na tuto Smlouvu ve svém vyjádření odkazuje především ministr kultury), podle něhož si katolická církev zřizuje v souladu se svými vlastními předpisy právnické osoby pro organizaci a vyznávání katolické víry a ‚pro své působení zejména v oblastech školství, zdravotnictví, sociální a charitativní péče‘. To znamená, že předmětný návrh smlouvy jednoznačně akceptuje, že (katolická) církev je oprávněna zřizovat si církevní právnické osoby, a respektuje jejich působení nejen v oblasti vyznávání víry, nýbrž i v dalších oblastech, které jsou neoddelitelnou a nepostradatelnou součástí každé aktivní církve a náboženské společnosti.⁴⁴

V souvislosti s citací smluvního dokumentu, který dosud nenabyl právní účinnosti, je zřejmé, že ratifikace Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolcem by povýšila normativní hodnotu dohodnutých článků o vzájemné spolupráci státu a církve do kategorie takových právních ustanovení, jež nelze zrušit obecným zákonem. Výsledkem takové souhry smluvního práva a vnitrostátního zákonodárství jsou tedy zákony, jež např. italská konfesněprávní jurisprudencce označuje jako „posílené zákony“ (*leggi rinforzate*): „To také znamená, že zákony vydané na základě dohod nemohou být zrušeny následnými běžnými zákony, které nenásledují tentýž bilaterální postup utváření, čímž vstupují do kategorie tzv. posílených zákonů. Rovněž tak nemohou být zrušeny referendem podle čl. 75 Ústavy.“⁴⁵

Vzhledem k právní neúčinnosti smlouvy se Svatým stolcem a ke své povinnosti zkoumat napadené normy pouze podle kritéria souladu s ústavním pořádkem České republiky se však Ústavní soud musel uchýlit k vlastní argumentaci na základě článku 16 odst. 2 a 4 Listiny, již vyvodil širší pojetí právních osob zakládaných církvemi a náboženskými společnostmi: „Jestliže tedy ustanovení § 6 odst. 2 zákona č. 3/2002 Sb. omezuje právo církve a náboženské společnosti navrhnout k evidenci církevní právnickou osobu toliko ‚za účelem organizace, vyznávání a šíření náboženské víry‘, je takto restriktivně vymezené pojetí ve zjevném rozporu se samotným cílem a smyslem církví a náboženských

⁴⁴ *Sbírka zákonů...*, s. 99–100.

⁴⁵ DALLA TORRE, Giuseppe, *Lezioni di Diritto Ecclesiastico*, Torino 2000, s. 95.

společností a svědčí o jejich zásadním nepochopení, neboť jejich aktivity se přirozeně neredukují toliko na prezentaci náboženské víry, nýbrž svojí činností navenek, překračující omezení na pouhý výkon náboženství, vyzařují do celé společnosti a představují tak i nezbytný předpoklad fungování občanské společnosti. Toto omezení zjevně odporuje čl. 16 odst. 2 Listiny, neboť tento článek garantuje právo církví a náboženských společností zřizovat řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech, zatímco ustanovení § 6 odst. 2 (stejně jako ustanovení navazující – § 28 odst. 5) podmiňuje vznik církevních právnických osob evidencí prováděnou ministerstvem. Přitom je zřejmé, že omezení právního vzniku církevních právnických osob vyplývající z citovaných ustanovení nekoresponduje ani s taxativně vyjádřenými důvody, pro které je možné omezit výkon těchto práv, pozitivně zakotvenými v čl. 16 odst. 4 Listiny. Tato omezení, která již s ohledem na jejich povahu je nutno interpretovat restriktivně, totiž mohou nastat pouze tehdy, „jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých“. S použitím argumentu *a contrario* je totiž zjevné, že zákonem stanovené omezení základního práva zakotveného v čl. 16 odst. 2 Listiny stanovenou podmínkou evidence církevních právnických osob ministerstvem nespadá pod žádnou z uvedených ústavních kautel, a jedná se proto i z tohoto důvodu o omezení protiústavní, nerespektující autonomii církví a náboženských společností a pluralitu jejich činnosti. Jak ostatně vyplývá též z konstantní judikatury Evropského soudu pro lidská práva, k omezení základních práv musí být splněny tři základní podmínky: musí být stanoveno zákonem, musí směřovat k legitimnímu cíli a musí být nezbytným v demokratické společnosti. V posuzované věci je však zřejmé, že je splněna toliko první z uvedených podmínek a státní zásahy při zřizování církevních právnických osob nelze označit za směřující k legitimnímu cíli ani za opatření nezbytné v demokratické společnosti.⁴⁶

Ústavní soud se také dotkl rozdílu mezi registračním, tedy konstitutivním, a evidenčním principem právnických osob, jenž má pouze deklaratorní význam, jak tento rozdíl aplikuje konfesněprávní doktrína: „Přesněji než o právu registrovaných církví a náboženských společností na přiznání právní subjektivity pro jejich instituce by se tedy mělo mluvit o jejich právu vybavovat své instituce právní subjektivitou (za splnění zákonem stanovených podmínek)

⁴⁶ *Sbírka zákonů ...*, s. 100. Ústavní soud zde užil při své argumentaci diskutovaného pojmu „občanská společnost“ – viz k tomu: GELLNER, Ernest, *Podmínky svobody. Občanská společnost a její rivalové*, Brno 1997.

právním řádem České republiky. Ministerstvo kultury tyto právnické osoby pouze eviduje v Rejstříku církevních právnických osob.⁴⁷ Podle právního názoru Ústavního soudu se za požadavky kladenými na evidenci byt' onoho omezeného okruhu církevních právnických osob skrývala skrytá registrace: „Ústavní soud dále uvádí, že podle dikce citovaných ustanovení je právní vznik církevních právnických osob vázán na evidenci a nikoliv na registraci. Z hlediska právně teoretického by tedy pro vznik církevních právnických osob měl být stanoven podstatně ‚volnější režim‘ než pro jiné právnické osoby, které zná české právo. Evidence totiž svojí podstatou (na rozdíl od registrace) nepředstavuje konstitutivní, nýbrž toliko deklaratorní právní akt. Proto také může být k evidenci navrhována již ‚založená instituce‘ a účinky evidence se zásadně datují zpětně, tzn. již ke dni založení církevní právnické osoby registrovanou církví nebo náboženskou společností, a nikoliv až ke dni evidence. Z faktického a aplikačního hlediska však nelze přehlédnout, že mezi evidencí a registrací tak, jak je upravena v napadeném zákoně, neexistuje významnější rozdíl, jelikož zákon pro návrh na evidenci stanoví jasné podmínky, při jejichž nesplnění – což je oprávněno posuzovat ministerstvo – k evidenci nedojde (rozuměj: nedojde k právnímu vzniku této církevní instituce) a ministerstvo je v taxativních případech rovněž oprávněno zrušit evidenci církevní právnické osoby, pokud kupř. zjistí, že církevní právnická osoba jedná v rozporu s vymezením její působnosti nebo v (blíže nespecifikovaném) rozporu s právními předpisy.“⁴⁸

Podle právního názoru Ústavního soudu stát uznáváním autonomního vzniku právnických osob v církvích a náboženských společnostech také nikterak neomezuje svoji vlastní suverenitu: „Argumentaci Ministerstva kultury o tom, že autonomní zřizování církevních právnických osob porušuje ústavní princip suverenity státu, je nutno odmítnout, a to již z toho důvodu, že koncepce demokratického právního státu je úzce spjata s myšlenkou liberálního státu tolerujícího pluralitu společenských fenoménů a institucí. Princip suverenity státu proto není možno chápat natolik extenzivním způsobem, že mu bude nutně odporovat již jen samotná právní existence jakýchkoliv právních subjektů odvozených z jiné právní skutečnosti, než je výslovná akceptace státní mocí.“⁴⁹ Pro další zákonodárnou činnost ohledně církví a náboženských společností připojil Ústavní soud významné pravidlo: „Myšlenka liberálního právního státu totiž

⁴⁷ HRDINA, Antonín Ignác, *Náboženská svoboda ...*, 152–153.

⁴⁸ *Sbírka zákonů ...*, s. 100–101.

⁴⁹ *Sbírka zákonů ...*, s. 101.

vychází z toho, že stát má omezovat svoje státní zásahy a vliv pouze na takové případy, kdy je to nezbytné a kdy to jednoznačně koresponduje s veřejným zájmem. Přebujelost státního vlivu a svévolná reglementace společenských jevů je pak ve zjevném rozporu s tímto pojetím. V případě církví a náboženských společností je navíc nutno přihlídnout k tomu, že se jedná často o historické instituce existující kontinuálně v různých formách vlády a v rozdílných státních zřízeních. Stát by proto k těmto institucím představujícím realizaci náboženské svobody měl přistupovat obzvlášť citlivě a měl by velmi bedlivě zvažovat své restriktivní zásahy a omezovat je na skutečně odůvodněné případy.⁵⁰

V kombinaci s argumentací ve prospěch liberálně pojatého „minimálního“ státu a odhalení evidence jako skryté registrace tedy Ústavní soud zrušil jak ustanovení § 6 odst. 2 a na něj navazující § 28 odst. 5 zákona: „Na základě toho, co bylo uvedeno, Ústavní soud dospěl – veden zásadou sebeomezování a minimalizace zásahů (*self-restraint*) – k závěru o protiústavnosti ustanovení § 6 odst. 2 a § 28 odst. 5 zákona č. 3/2002 Sb. Z těchto ustanovení totiž podle přesvědčení Ústavního soudu přímo vyplývá podmíněnost právního vzniku církevních právnických osob rozhodnutím státu, tzn. *de facto* jejich registrace, byť v zákoně formálně označená jako evidence ... Ústavní soud neshledal přesvědčivé důvody pro zpochybnění samotného principu evidence těchto subjektů (a to v jejím skutečném smyslu, nikoliv ve významu zastřené registrace, jak tomu je v kontextu derogovaného ustanovení § 6 odst. 2 zákona) a zastává názor, že jejich evidence je případná zejména z hlediska naplnění informační funkce a funkce ochrany práv třetích osob ...“⁵¹

5. Potřeba novely zákona č. 3/2002 Sb.

Nález Ústavního soudu publikovaný pod č. 4/2003 Sb. se setkal vcelku s příznivým ohlasem: „Lze uzavřít, že v této oblasti by měly mít odpovědné státní orgány vždy na paměti, že jak z morálního, tak z pragmatického hlediska je vhodné a výhodné navazovat na tradice fungující k prospěchu společnosti

⁵⁰ *Sbírka zákonů ...*, s. 101. „Co z liberálních principů vyplývá pro ústavní či právní formu státu? V první řadě je jasné, že liberální principy přikazují omezit vládu přísnými pravidly. Liberální vláda nemůže být jiná než omezená, neboť všechny proudy liberální tradice přiznávají lidem práva nebo oprávněné nároky, které musí vláda uznávat a respektovat, a které mohou být samozřejmě užity proti vládě.“ – in: GRAY, John, *Liberalismus*, Praha 1999, s. 83. Ke koncepci liberálního právního státu viz též: HAYEK, Friedrich August von, *Právo, zákonodárství a svoboda. Nový výklad liberálních principů spravedlnosti a politické ekonomie*, Praha 1994; MISES, Ludwig von, *Liberalismus*, Praha 1998.

⁵¹ *Sbírka zákonů ...*, s. 102.

a každý vrchnostenský zásah do úpravy činnosti církví a náboženských společností pečlivě zvážit a diskutovat s těmi, kterých se týká. Komunikace, vedoucí k dosažení konsensu, musí především zahrnovat onu schopnost – kterou lze nazvat vkusem či intuicí – jež umožňuje zbytečně se nedotýkat citění druhé strany. Pak mohou být lépe přijaty i názory zastánců zákona, nepostrádající rovněž logiku a oprávněnost, a je možné odvolávat se na skutečný, ne pouze tvrzený konsenzus.⁵²

Ústavní soud použil ústavně konformních metod interpretace ustanovení zákona, jež nezpůsobily nutnost větších změn zákona, avšak o to důležitější je ono zdánlivé minimum změn, které Ústavní soud v zákoně provedl: „Ústavní soud neshledal nutnost rušit další ustanovení zákona. Ve svém odůvodnění zdůraznil, že upřednostňuje ústavně konformní způsob výkladu těchto ustanovení, a sám podrobně tento výklad provedl. Výklad zákona o církvích je nesmírně důležitý a lze doufat, že na základě něho budou státní orgány zákon o církvích v souladu s Listinou základních práv a svobod aplikovat.“⁵³ Svým dalším nálezem, dotýkajícím se problematiky církevních právnických osob, dal také Ústavní soud najevo, že sám míní zachovat v této věci kontinuitu výkladu: „Po stránce věcné – pokud jde o evidenci církevních právnických osob – Ústavní soud především uvádí, že touto problematikou se podrobně zabýval v odůvodnění nálezu č. 4/2003 Sb., na který pro stručnost v plném rozsahu odkazuje.“⁵⁴

Ze všech čtyř ústavním soudem zrušených ustanovení vytvořilo potřebu doplnit příslušné právní normy zrušení § 6 odst. 2. o církevních právnických osobách. O to se pokusila připravovaná novela zákona č. 3/2002 Sb.⁵⁵ Důvodová zpráva navrhované novely klade obdobně jako výše citované příklady z jurisprudence otázku ohledně výkladu a závaznosti nálezu Ústavního soudu, publikovaného pod č. 4/2003 Sb., avšak dochází k nejednoznačnému závěru: „Za dané situace se stalo problémem, co je pro přístup při aplikaci zákona po

⁵² DOSTÁL, Martin, *Zákon o církvích a náboženských společnostech. II. – Komentář*, in: *Jurisprudence. Judikatura ve světle právní vědy a praxe* č. 1–2003, s. 17.

⁵³ KALLISTOVÁ, Jitka, *Zákon č. 3/2002 Sb. před Ústavním soudem...*, s. 161–162.

⁵⁴ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. června 2003 (sp. zn. I. ÚS 146/03), in: *Revue církevního práva* č. 26 – 3/03, s. 213–223; s. 221.

⁵⁵ Zákon ze dne ..., kterým se mění zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění nálezu Ústavního soudu vyhlášeného pod č. 4/2003 Sb. a zákona č. 562/2004 Sb.

zveřejnění nálezu Ústavního soudu směrodatné, tj. zda pouze výrok nálezu Ústavního soudu a jím výslovně potvrzená ustanovení zákona, anebo výrok nálezu Ústavního soudu současně s textem odůvodnění nálezu, který umožňuje různé interpretace okruhu subjektů, které mají být evidovány na ministerstvu.⁵⁶ Je však zřejmé, že takto oddělovat výrok a jeho odůvodnění nelze: výrok totiž vytvořil mezeru v zákoně, kterou je třeba zaplnit novou normativou, jež se ovšem bude muset řídit principy uvedenými v odůvodnění nálezu.

Důvodová zpráva novely však uvádí jako jeden z možných výkladů nálezu Ústavního soudu pojetí zneužívající toho, že Ústavní soud zrušil pouze § 6 odst. 2 zákona a ponechal za ústavně konformního výkladu zužující výměr pojmu „církev a náboženská společnost“,⁵⁷ jakož i původní ustanovení o návrhu na evidenci orgánu církve a náboženské společnosti jako právnické osoby.⁵⁸ Pak by ovšem nebylo důvodu, aby Ústavní soud ustanovení § 6 odst. 2 vůbec rušil. K takovému zcela legalistickému výkladu lze dojít právě separací odůvodnění nálezu od samotného výroku. Ten sice částečně umožňuje různé interpretace okruhu subjektů, které mají být Ministerstvem kultury ČR evidovány, avšak z odůvodnění nálezu je zcela zřejmé, že ministerstvo nemá evidovat pouze právnické osoby založené „za účelem organizace, vyznávání a šíření náboženské víry“. Vždyť právě proto soud § 6 odst. 2 o církevních právnických osobách zrušil.

Zcela nemístně uvádí důvodová zpráva jako opačně extrémní interpretaci takovou, podle níž „někteří představitelé některých církví a náboženských společností trvali na tom, aby všechny jejich subjekty, které oni sami označí jako církevní právnické osoby, byly evidovány ministerstvem“.⁵⁹ To je zjevně zbytečná personifikace, neboť nejde o to, že představitelé církví určují právnické osoby v nich působící, nýbrž činí tak vnitřní předpisy církví, které byly ostatně ministerstvem recipovány v tzv. základním dokumentu církve, jenž je předpokladem registrace církví a náboženských společností.⁶⁰

⁵⁶ *Důvodová zpráva (navrhované novely). Obecná část. K problémům současné právní úpravy.*

⁵⁷ § 3 a) zákona č. 3/2002 Sb.

⁵⁸ § 16 odst. 1 zákona č. 3/2002 Sb.: „Návrh na evidenci orgánu registrované církve a náboženské společnosti nebo řeholní a jiné církevní instituce jako církevní právnické osoby podává orgán registrované církve a náboženské společnosti k tomu určený v základním dokumentu podle § 10 odst. 3.“

⁵⁹ *Důvodová zpráva... Obecná část – K problémům současné právní úpravy.*

⁶⁰ Zákon č. 3/2002 Sb., § 10 odst. 2, písm. d); odst. 3.

Novela se přesto míní alespoň formálně a částečně tomuto požadavku vnitrocírkevních normativ církve⁶¹ přizpůsobit: „V návrhu zákona budou přesně vymezeny subjekty, které budou na MK evidovány. Kromě subjektů, které měly být evidovány před nálezem Ústavního soudu č. 4/2003 Sb., bude v novele navrženo evidovat i zařízení poskytující obecně prospěšné služby, jaké poskytují charity a diakonie a jim podobná zařízení.“⁶² Tomu odpovídá i paragrafované znění, pro něž je příznačná až přílišná a církevnímu charakteru těchto právnických osob nedostatečně přizpůsobená inspirace zákonem o obecně prospěšných společnostech:⁶³ „Společná ustanovení o evidovaných právnických osobách: 1) Orgán registrované církve a náboženské společnosti může navrhnout k evidenci podle tohoto zákona: a) orgán registrované církve a náboženské společnosti, řeholní a jinou církevní instituci osob hlásících se k církvi a náboženské společnosti založené za účelem vyznávání náboženské víry, b) účelové zařízení registrované církve a náboženské společnosti založené církví a náboženskou společností pro poskytování obecně prospěšných služeb sociálních nebo zdravotnických nebo působící jako charita či diakonie (dále jen ‚účelové zařízení‘). Evidenci podle tohoto zákona se právnické osoby podle písmen a) a b) stávají právnickými osobami podle tohoto zákona.“⁶⁴ Takovéto pojetí evidence zavádí nevyjasněnou duplicitu statutu právnické osoby: „Právní řád však nemůže rozlišovat mezi vznikem právnické osoby obecně a (dalším, jiným) vznikem ‚podle tohoto zákona‘. Každá právnická osoba může mít podle právního řádu jen jednu právní subjektivitu! Jinými slovy nemůže se lišit existence nějaké právnické osoby podle celého právního řádu včetně ústavních norem a existence stejné právnické osoby ‚podle tohoto zákona‘. V rámci úpravy zrušení evidence v § 26 odst. 3 návrhu se již ostatně užívá přímo formulace ‚zánik evidované právnické osoby‘, nikoli pouze evidence právnické osoby, jejíž subjektivita není evidencí narušena.“⁶⁵

Důvodová zpráva k této změně uvádí: „V odstavci (1) se rozšiřuje spektrum evidovaných právnických osob o subjekty typu charit a diakonií a obdobných

⁶¹ Zákon č. 3/2002 Sb. již bohužel neobsahuje explicitní ustanovení, jímž by signalizoval, že stát uznává vnitrocírkevní normy, jak tomu bylo v případě zákona č. 308/1991 Sb. v jeho § 6 odst. 1, písm. b): „Církev a náboženské společnosti mohou k plnění svého poslání zejména ... vydávat vnitřní předpisy, pokud nejsou v rozporu s obecně závaznými právními předpisy“.

⁶² *Důvodová zpráva... II. Odůvodnění hlavních principů navrhované právní úpravy.*

⁶³ Zákon č. 248/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁴ § 15a odst. 1) navrhované novely.

⁶⁵ CZERNIN, Jan, *Kritická poznámka k vládnímu návrhu novely zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů*, in: *Revue církevního práva* č. 31 – 2/05, s. 147.

zařízení provozujících obecně prospěšnou činnost charitativní a diakonickou zahrnující i humanitární působení a poskytování zdravotnických a sociálních služeb v nich. Toto ustanovení by však nemělo stanovit, že se podle zákona evidují i např. zařízení typu nemocnic. Současně se dikcí ustanovení odstavce (1) lépe vyjadřuje to, co bylo platné i doposud, a to že pro právnické osoby založené církvemi a náboženskými společnostmi není jejich evidence povinná, tj. nejsou evidovány, jsou součástí církve a náboženské společnosti s právní subjektivitou jen podle církevních předpisů, a mohou vstupovat do právních vztahů z pověření církve a náboženské společnosti jejím jménem. Toho do současné doby využívají např. Novoapostolská církev a Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů.⁶⁶

6. Některé nedostatky navrhované novely

Novela chce zavést dichotomii právnických osob pod novým společným termínem „evidované právnické osoby“, který nahrazuje původní zúžené pojetí „církevních právnických osob“ podle § 6 odst. 2 zákona č. 3/2002 Sb. Pozornější pohled na toto nové ustanovení si povšimne absence trojí charakteristiky, která byla v zákoně č. 3/2002 Sb. příznačná jak pro samotnou definici církve a náboženské společnosti, tak pro vymezení okruhu působnosti církevních právnických osob ve zrušeném § 6 odst. 2 zákona, že totiž tyto právnické osoby jsou založeny za účelem „organizace, vyznávání a šíření náboženské víry“. Místo toho uvádí pro takovéto ryze „náboženské“ právnické osoby jako předmět činnosti pouze „vyznávání náboženské víry“.

Také zařazení charit a diakonií vykazuje zúžení, neboť „ostatní právnické osoby založené registrovanou církví a náboženskou společností, které nejsou evidovány podle tohoto zákona, se mohou stát právnickými osobami registrací nebo zápisem podle zvláštních právních předpisů“.⁶⁷ Smyslem novely by však mělo spíše být něco jiného: umožnit evidenci těm právnickým osobám, které se do žádné kategorie právnických osob podle jiných zákonů nevejdou. Vedle činností sociálních a zdravotnických by bylo třeba rozšířit okruh činností účelových zařízení církví o vzdělávání, neboť kromě církevních škol realizují některé církevní subjekty i vzdělávání mimoškolní, např. v rámci tzv. volnočasových aktivit, jako je tomu u středisek mládeže apod. Důvodová zpráva se v této věci ovšem brání: „Odstavec (2) výslovně stanovuje, a to opět v dikci

⁶⁶ Důvodová zpráva ... Zvláštní část. K bodu 24.

⁶⁷ § 15a odst. 2) navrhované novely.

znamenající možnost (nikoli povinnost), že další právnické osoby založené církvemi a náboženskými společnostmi, než ty, které jsou uvedeny v odstavci (1), se mohou zapisovat (registrovat nebo evidovat) podle jiných zákonů, a to v souladu s ustanovením § 19 odst. 2 občanského zákoníku. Toto ustanovení je sice vzhledem k tomu, že církve a náboženské společnosti jsou soukromoprávními subjekty, nadbytečné, protože jako takové subjekty mohou využívat všech možností daných jim právním řádem, konkrétně např. občanským zákoníkem (tento zákon je jen ‚speciálním doplňkem‘ občanského zákoníku), ale jeho absence v tomto zákoně je využívána k argumentaci, že se omezuje okruh právnických osob, které mohou církve a náboženské společnosti zakládat. Proto je nezbytné toto ustanovení v zákoně výslovně uvést.⁶⁸

Nastoluje se tak ovšem rovněž otázka tzv. historických právnických osob, kterou předkladatelé novely odmítají zahrnout do její normativy, neboť je za právnické osoby ve smyslu právního řádu České republiky nepovažují: ‚Výčet právnických osob, které mají být evidovány podle předložené novely zákona je nutný s ohledem na existující snahu evidovat na ministerstvu i subjekty, které nevykazují znaky právnické osoby podle právního řádu České republiky. K tomu se podrobněji uvádí, že původní záměr poskytnout možnost evidovat na ministerstvu širší spektrum subjektů, tj. všechny ty, které označí církve a náboženské společnosti jako ‚církevní právnické osoby‘, nebyl navržen vládě v materiálu, ke kterému přijala usnesení č. 811 ze dne 16. srpna 2003, protože subjekty podnikající, nadace a další mohou být již evidovány nebo registrovány podle jiných zákonů, když u nich zjevně není na místě argument o současném poskytování náboženské činnosti. Navíc takové rozšíření subjektů evidovaných na ministerstvu je požadováno výhradně pouze od Římskokatolické církve. Protože tento problém bude z daného místa uplatňován, uvádí se na tomto místě informace, že Římskokatolická církev v návrhu základního dokumentu uvedla jako církevní právnické osoby majetkové podstaty, kterými jsou např. kostely, obročí (beneficie), záduší apod. Tyto majetkové podstaty byly vedeny v seznamu tzv. historických právnických osob, zrušeném ministrem kultury v prosinci 2001. Tento seznam byl veden jako ‚hromadný‘ a nebyl součástí rejstříků podle předcházejícího zákona. Tyto ‚historické právnické osoby‘ již nejsou upraveny ani současně platným Kodexem kanonického práva platným od roku 1983. Na základě výkladu odůvodnění nálezu Ústavního soudu však je tu snaha Římskokatolické církve nejen obnovit tento seznam, ale navíc tyto

⁶⁸ *Důvodová zpráva ... Zvláštní část.* K bodům 20, 21, 41, 44 a 51.

subjekty evidovat v řádné evidenci zákona, což se nepodařilo ani podle předcházejícího zákona.⁶⁹

To, že CIC/1983 již neupravuje tzv. „historické právnické osoby“, však vůbec neznamená, že by negarantoval jejich kontinuitu. Vyžaduje pouze jejich transformaci: „V zemích, kde jsou ještě obročí ve vlastním smyslu (*beneficia proprie dicta*), přísluší biskupské konferenci, aby vhodnými normami, dohodnutými a schválenými Apoštolským stolcem, řídila obročí tak, aby výnos a pokud možno i sama majetková podstata obročí přešla pozvolna v zařízení podle kán. 1274 § 1.“⁷⁰ Sama katolická církev sřeží např. ve smluvních vztazích kontinuitu podle zásady *pacta sunt servanda* do té míry, že je ochotna se vzdát účinnosti své vlastní novější kanonické normativy.⁷¹ Tento standard kontinuity a nabytých práv (*iura acquisita*) by měl být recipročně zachován také ze strany státní moci.⁷² To, že státní moc odmítá historické právnické osoby evidovat jako právnické osoby podle právního řádu České republiky, může samozřejmě akcelarovat proces transformace těchto právnických osob, předpokládaný v CIC/1983, avšak tento motiv by neměl být pro katolickou církev určující. Kromě toho je zřejmé, že judikatura českých soudů právní subjektivitu historických právnických osob uznává: „Jednotlivé instituce římskokatolické církve lze považovat za právnické osoby, pokud tyto instituce mají podle své organizační struktury v rámci římskokatolické církve povahu právnických osob (např. kostely, fary, nadace, samostatné fondy, obročí, beneficia apod.). Pod pojmem církevního majetku římskokatolické církve lze rozumět majetek různých církevních organizací. Rozeznávalo se vždy jmění obroční (beneficitní), spravované beneficiátem za dohledu biskupa a patrona, a jmění kostelní, které spravoval správce kostela (tj. u kostela katedrálního biskup s kapitulou, u kostela kolegiálního kapitula a u kostela farního nebo filiálního farář). Do církevního majetku byl vždy

⁶⁹ *Důvodová zpráva... II. Odůvodnění hlavních principů navrhované právní úpravy*. Poznámky k bodu b).

⁷⁰ CIC/1983, c. 1272.

⁷¹ CIC/1983, c. 3: „Kánony tohoto kodexu neruší ani nemění dohody mezi Apoštolským stolcem a státy nebo jinými politickými společnostmi: tyto dohody proto zůstávají nadále v účinnosti, i když jsou v rozporu s ustanoveními tohoto kodexu.“

⁷² „V recentním evropském demokratickém právním státě je možno uvést pět vzájemně spjatých postulátů, které má z hlediska právní jistoty naplnit. Z pohledu společnosti a jí tvořících skupin a jednotlivých lidí vystupují jako atributy právní jistoty. Jsou jimi: a) jistota, že bude tvořeno dobré právo, b) jistota, že nikdo nebude bez zákonných důvodů omezen ve svých právech, c) jistota, že bude šetřeno nabytých práv, d) jistota, že každý se domůže svých práv, e) jistota, že bude spravedlivě postižen každý, kdo právo porušuje.“ – in: GERLOCH, Aleš, *Teorie práva*. 3. rozšířené vydání, Plzeň 2004, s. 283.

zahrnován i majetek řádů a klášterů, církevních ústavů, nadací a fondů, které měly vlastní statuty, jež upravovaly také správu majetku.⁷³

Dále pak nelze souhlasit s tvrzením, že právní řád České republiky obecně upravuje znaky, které musí mít každá právnická osoba. Základní úprava právnických osob je obsažena v § 18 a násl. občanského zákoníku. Kogentními normami jsou zde pouze ustanovení § 19b o nutnosti určení jejich názvu a § 19c o obdobné povinnosti určit jejich sídlo.⁷⁴ Občanský zákoník ani jiný zákon nikde nevyžaduje obecně pro všechny právnické osoby, aby byly zapsány v nějakém rejstříku, spíše připouští i opak.⁷⁵ Nikde není rovněž stanoveno, že právnická osoba musí mít majetek, bez něhož by musela přestat existovat, zatímco důvodová zpráva argumentuje, že většina beneficí již postrádá „majetkový substrát“: „Majetkovou podstatu beneficí tvořily většinou pole a lesy, hospodářské budovy, movité věci, cenné papíry, peníze, věcná práva k věci cizí, pravidelné příspěvky určité rodiny, obce nebo státu atp. Lze předpokládat, že většina těchto subjektů není v majetku Římskokatolické církve. Pokud by v tomto vlastnictví byly, mohly by některé z nich nabýt právní subjektivity nejspíše jako nadace nebo nadační fondy.“⁷⁶

Platnému právnímu řádu se existence historických právnických osob rozhodně nepříčí, a přesto lze poukázat na to, že tyto subjekty mají důvodovou zprávou požadované atributy, totiž své statutární orgány, takže vůbec nejsou bez „personálního substrátu“, a pokud mají také svůj majetek, tedy „majetkový substrát“, nemusely by se odkazovat na registraci jako nadace nebo nadační fondy. Mělo by být především šetřeno skutečnosti, že historické právnické osoby byly založeny v církvi a jako takové by mohly být evidovány. Pojmovým znakem právního subjektu není vlastnictví něčeho, nýbrž schopnost něco vlastnit. Samotný fakt, že určitý subjekt v dané chvíli nic nevlastní, nemůže znamenat, že není subjektem.

⁷³ *S IV (s. 367)* – in: HOLUB, Milan – FIALA, Josef – BIČOVSKÝ, Jaroslav, *Občanský zákoník. Poznámkové vydání s judikaturou a literaturou*. 10. aktualizované a doplněné vydání, Praha, 2005, s. 43.

⁷⁴ Občanský zákoník – zákon č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů, § 19b odst. 1: „Právnické osoby mají svůj název, který musí být určen při jejich zřízení.“; § 19c odst. 1: „Při zřízení právnické osoby musí být určeno její sídlo.“

⁷⁵ Občanský zákoník, § 19a odst. 2: „Právnické osoby, které se zapisují do obchodního nebo jiného zákonem určeného rejstříku, mohou nabývat práva a povinnosti ode dne účinnosti zápisu do tohoto rejstříku, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak.“

⁷⁶ *Důvodová zpráva ... II. Odůvodnění hlavních principů navrhované právní úpravy*, Poznámky k bodu b).

Zvláště palčivá je nemožnost evidence v případě právnické osoby „kostel“: „Vyloučen z evidence je tak mimo další například nejrozšířenější zvláštní druh církevní právnické osoby ‚kostel‘ jako soubor věcí, tj. budovy kostela a jeho vybavení. Tyto právnické osoby přitom existují v právním řádu již po dobu několika staletí, jsou zapsány jako vlastníci v Katastru nemovitostí a byly uznávány jako subjekt práv a povinností i v době před rokem 1989. Zrušení evidence těchto osob vyvolá pouze nejistotu právního řádu České republiky a chaos, který způsobí zbytečné finanční náklady rovněž státu.“⁷⁷

Z možných alternativ formulace právní podoby sociálních, zdravotnických a charitativních zařízení nacházejí předkladatelé novely nejvhodnější inspiraci v zákoně o obecně prospěšných společnostech: „Pro subjekty založené církvemi a náboženskými společnostmi pro konání obecně prospěšných činností (např. charity a diakonie) budou navrženy podmínky jejich činnosti odpovídající podmínkám stanoveným v zákoně č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech, ve znění pozdějších předpisů. Stanovení takových podmínek je nezbytné s ohledem na to, že evidence právnických osob založených církvemi a náboženskými společnostmi nemůže a ani nesmí nahrazovat u církví splnění podmínek pro výkon činnosti těchto právnických osob v oblasti podnikání či jiné výdělečné činnosti podle právního řádu ČR, neboť takováto evidence by byla zcela v rozporu s čl. 4 odst. 3 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny.“⁷⁸

Zákonem o obecně prospěšných společnostech se tedy inspiroval novelou zavedený § 16a: „Účelové zařízení registrované církve a náboženské společnosti pro poskytování služeb sociálních nebo zdravotnických nebo působící jako charita či diakonie, které bude navrženo k evidenci podle tohoto zákona, se zakládá zakládací listinou registrované církve a náboženské společnosti, podepsanou členem nebo členy orgánu registrované církve a náboženské společnosti, jednajícími jako statutární orgán jménem církve a náboženské společnosti ...“ Novela tedy uznává, že konstitutivním právním úkonem pro vznik samotného účelového zařízení je zakládací listina.⁷⁹ Na ni však klade ze své strany nemalé nároky, obdobně jako na stanovy takového zařízení: „Zakládací listina účelového zařízení musí obsahovat: a) název, sídlo a identifikační číslo zakladatele; b) název a sídlo účelového zařízení na území České republiky;

⁷⁷ CZERNIN, Jan, *Kritická poznámka ...*, s. 147.

⁷⁸ *Důvodová zpráva... II. Odůvodnění hlavních principů navrhované právní úpravy.*

⁷⁹ Srov. zákon č. 248/1995 Sb., § 4, kde se ovšem hovoří o zakládací smlouvě.

c) dobu, na kterou se účelové zařízení zakládá, pokud není založeno na dobu neurčitou; d) označení jeho statutárního orgánu na území České republiky; e) osobní údaje členů statutárního orgánu; f) jeho stanovy; g) způsob zveřejňování výroční zprávy o činnosti a hospodaření účelového zařízení za kalendářní rok; h) způsob schvalování změn zakládací listiny. Stanovy účelového zařízení podle odstavce 3 písm. f) musí obsahovat: a) údaje podle odstavce 3 písm. b) a d); b) způsob ustavování a odvolávání členů statutárního orgánu a délku jejich funkčního období, je-li omezena; c) způsob, jakým statutární orgán jedná a činí právní úkony jménem účelového zařízení; d) druh obecně prospěšných služeb, které má účelové zařízení poskytovat, podmínky jejich poskytování a předmět podnikatelské a jiné doplňkové činnosti, budou-li provozovány.⁸⁰

To, že novela pokračuje v tendenci posilování administrativní náročnosti, jež byla příčinou zrušení § 28 odst. 5 zákona č. 3/2002 Sb., by bylo ještě únosné, pokud by nezavedla povinnost účelových zařízení podávat ministerstvu výroční zprávy o své činnosti, které znamenají ve skutečnosti dublování výroční zprávy samotné zřizovatelské církve a náboženské společnosti. Ty zřizují svá účelová zařízení a vydávají výroční zprávu, jejichž neposkytnutí již po nálezu Ústavního soudu ČR, publikovaného pod č. 4/2003 Sb. nemůže znamenat odejmutí pověření k výkonu zvláštních práv. Přesto se po účelových zařízeních analogicky k obecně prospěšným společnostem výroční zpráva požaduje:⁸¹ „Výroční zpráva účelového zařízení musí obsahovat: a) přehled činností vykonávaných v průběhu předchozího kalendářního roku s uvedením vztahu k účelu založení účelového zařízení; b) účetní závěrku a zhodnocení základních údajů v ní obsažených; c) výrok auditora k roční účetní závěrce u těch účelových zařízení, do jejichž majetku byl vložen majetek státu nebo obce nebo která používají majetek státu nebo obce nebo jsou příjemci dotací z veřejných rozpočtů; d) přehled o peněžních příjmech a výdajích; e) přehled rozsahu příjmu (výnosů) v členění podle zdrojů; f) vývoj a konečný stav fondů účelového zařízení; g) stav a pohyb majetku účelového zařízení; h) úplný objem výdajů (nákladů) v členění na výdaje (náklady) vynaložené pro plnění obecně prospěšných služeb, pro plnění činností doplňkových a na vlastní činnost (správu) účelového zařízení; i) změny zakládací listiny a složení statutárního orgánu účelového zařízení, k nimž došlo v průběhu předchozího kalendářního roku; j) další údaje stanovené stanovami.“⁸² Důvodová zpráva nikterak nezdůvod-

⁸⁰ § 16a odst. 3 a 4 návrhu novely.

⁸¹ Srov. zákon č. 248/1995 Sb., § 20 a 21.

⁸² § 16a odst. 5 návrhu novely.

ňuje, proč jsou evidované právnické osoby nuceny předkládat výroční zprávu, přičemž analogie s obecně prospěšnými společnostmi není na místě,⁸³ neboť účelová zařízení jsou součástí církve, a ta vydává výroční zprávu.⁸⁴ Účelová zařízení musejí podle platné právní úpravy zpracovávat přílohu k účetní uzávěrce, která obsahuje většinu údajů uvedených v navrhovaném obsahu výroční zprávy. Bylo by tedy potřeba zdůvodnit, proč budou muset účelová zařízení vydávat s přílohou účetní uzávěrky ještě duplicitní výroční zprávu.

Předkládaná novela se dopouští obdobné chyby, pro kterou Ústavní soud zrušil ustanovení § 28 odst. 5 zákona č. 3/2002 Sb., totiž tím, že stanovuje nové podmínky návrhu na registraci církve a náboženské společnosti, jejichž nedoplnění pak stíhá hrozbou zrušení právnických osob, zakládaných církví nebo náboženskou společností. Přechodná ustanovení navrhované novely v čl. II odst. 3 formulují možnost zrušení těchto právnických osob za těchto podmínek: „Orgán registrované církve a náboženské společnosti podle § 10 odst. 3 písm. d) zákona č. 3/2002 Sb., ve znění tohoto zákona, je povinen doplnit ve lhůtě do 1 roku ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona údaje o evidovaných právnických osobách podle zákona č. 3/2002 Sb. ... nejsou-li již tyto údaje doplněny. Nebudou-li údaje v této lhůtě doplněny, vyzve ministerstvo orgán registrované církve a náboženské společnosti podle § 10 odst. 3 písm. d) zákona č. 3/2002 Sb., ve znění tohoto zákona, k jejich doplnění ve lhůtě nejméně 30 dnů ode dne doručení výzvy. Stanovená lhůta může být na základě písemné žádosti orgánu registrované církve a náboženské společnosti podle § 10 odst. 3 písm. d) zákona č. 3/2002 Sb., ve znění tohoto zákona, prodloužena. Nedoplní-li registrovaná církev a náboženská společnost údaje ani v této lhůtě, ministerstvo může podle povahy nedoplněných údajů zahájit řízení o zrušení evidence evidované právnické osoby.“⁸⁵

Samotná dikce tohoto ustanovení evokuje jak teoretickoprávní aspekt, jímž lze nahlížet zákon č. 3/2002 Sb. a pokus o jeho novelizaci, tak i ústavněprávní hledisko, vyjádřené argumentací Ústavního soudu České republiky v nálezu publikovaném pod č. 4/2003 Sb. Z hlediska obecného náhledu na fungování práva ve společnosti stačí porovnat toto navrhované ustanovení s § 19 odst. 1 předchozího církevního zákona č. 308/1991 Sb., podle něhož „registrující orgán vede evidenci všech právnických osob podle tohoto zákona, včetně těch, které odvozují svou právní subjektivitu od církví a náboženských společnos-

⁸³ Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech, § 20–21.

⁸⁴ Zákon č. 3/2002 Sb., § 7 odst. 3.

⁸⁵ Čl. II: Přechodná ustanovení, odst. 3 návrhu novely.

tí“.

Hypertrófie nadbytečné reglementace je zde zcela patrná a neodpovídající potřebě přehledné právní normotvorby.⁸⁶ Z hlediska kritérií, která aplikoval Ústavní soud ve svém nálezu publikovaném pod č. 4/2003 Sb. na ustanovení, jež zrušil, je třeba upozornit, že čl. II odst. 3 o možnosti zrušení účelových zařízení je analogický vůči zrušenému § 28 odst. 5 původního znění zákona o církvích, jenž umožňoval zrušení evidence církevních právnických osob. Opět se zde tedy objevuje prvek skryté registrace a nedostatečný ohled na kontinuitu evidence právnických osob. Účelem novely mělo být spíše zaručení kontinuity a nabytých práv již existujících právnických osob, zejména účelových zařízení, která byla založena církvemi a náboženskými společnostmi již před eventuálním vstupem novely v účinnost. Místo toho se novela zabývá pouze evidenci účelových zařízení, žádajících o evidenci *ex novo* a opakuje i u nich hrozbu zrušení evidence v případě nedodání příslušných dokladů, což je zjevně návratem ke skryté registraci Ústavním soudem zrušeného § 28 odst. 5.

Zvýšenou pozornost je třeba věnovat také těm ustanovením novely, podle nichž může ministerstvo zrušit evidenci evidované právnické osoby z vlastního podnětu. Tato ustanovení jsou sice v zásadě převzata ze zákona o obecně prospěšných společnostech, avšak podstatný rozdíl spočívá v kompetenci státního orgánu, který o takovém zrušení rozhoduje: zatímco u obecně prospěšných společností je to soudní moc v podobě nezávislého soudu, a to nikoli z vlastního podnětu, nýbrž na návrh, v případě účelových zařízení církví a náboženských společností, jakož ovšem i právnických osob založených za účelem vyznávání náboženské víry, je to orgán státní správy, tedy ministerstvo kultury.⁸⁷ Ustanovení novely tak dávají přílišný prostor administrativní kontrole a sledování

⁸⁶ „Nespokojenost s právním stavem naší země u nás, a to zejména v poslední době, vyvolává nové a nové pokusy zdokonalovat legislativu, novelizovat existující zákony a přijímat zákony nové. Všichni však cítíme, že tento proces začíná být po dosažení určitého bodu zřetelně kontraproduktivní. Tento bod u nás už asi byl dosažen. Samo spoléhání se na samospasitelnost právních předpisů je navíc zvláštní formou alibismu – jakoby sám fakt existence právního předpisu byl řešením ... Za příčinu špatného právního stavu bych proto spíše považoval existenci velkého počtu, velmi komplikovaných, detaily přetížených zákonů než nedostatek zákonů ...“ – KLAUS, Václav, *Ekonomika, právo a transformace. Vystoupení na semináři ČSE*, in: *Cesta z pastí. Projevy z let 1997–1999*, s. 66.

⁸⁷ „Vzhledem k tomu, že zákon č. 3/2002 Sb. (zákon o církvích a náboženských společnostech) spojuje s evidencí právnických osob zřízených v církvi nebo náboženské společnosti význam uznání právní subjektivity státním orgánem, vkládá se do rukou ministerstva příliš rozsáhlá pravomoc v oblasti zrušení evidence právnických osob. Nutno je připomenout, že ministerstvo není nezávislý orgán a jeho případná tendenční rozhodnutí mohou mít likvidační charakter pro výkon různých oblastí náboženských činností.“ – in: CZERNIN, Jan, *Kritická poznámka* ..., s. 148.

činnosti evidovaných právnických osob, neboť z vlastního podnětu může ministerstvo zrušit takovou evidovanou právnickou osobu, „zjistí-li že tato právnická osoba jedná v rozporu s vymezením její působnosti v návrhu na evidenci podle § 16 odst. 2 nebo § 16a odst. 3 a 4 nebo v rozporu s právními předpisy, a nezjedná-li nápravu k tomu příslušný orgán registrované církve a náboženské společnosti, který ji navrhl k evidenci, po výzvě ministerstva“⁸⁸ „zanikne-li registrace církve a náboženské společnosti, jejíž orgán tuto právnickou osobu navrhl k evidenci“⁸⁹ „nebyli-li ustaveni členové statutárního orgánu a všem dosavadním členům statutárního orgánu skončilo funkční období před více než rokem“⁹⁰ a konečně, „jestliže účelové zařízení neposkytuje obecně prospěšné služby uvedené v zakládací listině po dobu delší než jeden rok“.⁹¹

Předkladatelé zdůvodňují administrativní tlak na to, aby byla evidence právnických osob pro jejich nečinnost mj. odkazem na nepřípustnou vázanost státního orgánu kanonickým právem: „Jde o to, že již došlo k tomu, že právnická osoba evidovaná podle předcházejícího zákona již v ČR nepůsobila, protože v ČR nebyl žádný její člen a ani neměla žádný majetek. Ministerstvo však dosud její evidenci nemohlo zrušit, pokud nedostalo návrh na její vyřazení z evidence od církve nebo náboženské společnosti. Bez navrhovaného doplnění odst. 1 písm. e) by se tak do právního řádu ČR zaváděl institut právní kontinuity např. podle kanonického práva, kdy by se musela evidence takové právnické osoby vést ještě dalších 100 let.“⁹²

Je ke škodě věci, že inspiračním zdrojem novely církevního zákona nebyl ve větší míře spíše zákon o sdružování občanů nežli zákon o obecně prospěšných společnostech. Na to upozornil v souvislosti s vybavováním právní subjektivitou již samotný Ústavní soud v odůvodnění nálezu: „V právním prostředí České republiky Ústavní soud nemohl přehlédnout ani fakt, že právo sdružovat se v církvích a v náboženských společnostech představuje zvláštní formu výkonu sdružovacího práva. Přitom však platí, že ‚běžná‘ sdružení mají podle zákona 83/1990 Sb. právo zřizovat své organizační složky jako tzv. vedlejší právnické osoby, odvozené od spolku jako celku a disponující právní subjektivitou ... a ke zřízení těchto právnických osob v zásadě postačuje úprava ve stanovách spolku tuto možnost připouštějící. Vznik těchto vedlejších právnických osob

⁸⁸ § 26 odst. 1, písm. b).

⁸⁹ § 26 odst. 1, písm. c).

⁹⁰ § 26 odst. 1, písm. e).

⁹¹ § 26 odst. 1, písm. h).

⁹² *Důvodová zpráva ... Zvláštní část*, K bodu 52.

tedy není podmíněn akceptací ze strany státu. ... Rovněž z tohoto vnitrostátního komparativního hlediska je zákonný požadavek na evidenci církevních právnických osob neopodstatněný. Jinak řečeno, jelikož církve a náboženské společnosti jsou svým významem nezaměnitelné s tzv. běžnými spolky (sdruženími), a jestliže běžné spolky mohou bez státní ingerence zřizovat právnické osoby, není odůvodněno zákonné omezení pro vznik církevních právnických osob evidencí státním orgánem.⁹³ Při legislativním zpracování problematiky církví a náboženských společností, inspirovaném zákonem o sdružování občanů, by to byly samy vnitřní předpisy církví a náboženských společností, jež by určovaly podmínky pro vznik subjektivit církevních právnických osob, a to včetně druhu těchto právnických osob.⁹⁴ Případná neobsazenost orgánů nebo nevyvíjení činnosti by pak nebylo důvodem k automatickému iniciování zániku ze strany orgánu státní správy.

Zákon o sdružování občanů vyjadřuje svoji stručností oproti dnešním titěrným, detailním a časté novelizace vyžadujícím zákonným úpravám étos první poloviny devadesátých let, kdy byla stručnost zákonů reakcí na administrativní zbytnělost praxe komunistického režimu.⁹⁵ To samé platí při srovnání obou polistopadových zákonů o církvích. Stručný federální zákon č. 308/1991 Sb., který dodnes platí na Slovensku, si tam vyžádal jen jednu malou novelizaci, umožňující církvím rozvíjet smluvní právo se státem,⁹⁶ zatímco velmi podrobný zákon č. 3/2002 Sb. byl podroben přezkumu Ústavního soudu, který shledal protiústavnost jeho čtyř ustanovení, a navíc si vyžádal novelu, která je opět velice podrobná a opakuje právě ty chyby zákonodárce, kvůli nimž došlo ke zrušení napadených ustanovení.

Politický příklon k levici a požadavky implantace práva Evropské unie u nás způsobily již během druhé poloviny devadesátých let právě tento opačný trend, totiž nadměrnou právní reglementaci. Je však třeba upozornit na to, že Evropská unie se ve věci právního postavení církví a náboženských společností zdržuje

⁹³ *Sbírka zákonů ...*, s. 101.

⁹⁴ Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů, § 6 odst. 2, písm. e) umožňuje ve stanovách občanského sdružení „ustanovení o organizačních jednotkách, pokud budou zřízeny a pokud budou jednat svým jménem“.

⁹⁵ „Zdědili jsme socialistický právní řád, který byl mírou regulace poplatný totalitnímu státu. Byl postaven na potlačení soukromého vlastnictví a na státní regulaci téměř všech oblastí života. Hned na počátku jsme tak stáli před první křížovatkou.“ – MARVANOVÁ, Hana, *Je Česká republika deset let po listopadu 89 právním státem?* – in: FIALA, Petr, MIKŠ, František (eds.), *Česká konzervativní a liberální politika*, Brno 2000, s. 333.

⁹⁶ Zákon č. 394/2000 Z. z., kterým sa mení zákon č. 308/1991 Zb., o slobode náboženskej viery a postavení cirkvi a náboženských spoločností.

zasahování do práva členských zemí, jak stvrdila deklarace o právním postavení církví a nenáboženských organizací, která je dodatkem Amsterodamské smlouvy,⁹⁷ a jak to chtěl potvrdit také neúspěšný návrh Smlouvy o Ústavě pro Evropu: „Unie uznává a nepředjímá postavení, které podle vnitrostátních právních předpisů mají církve a náboženská sdružení či společenství v členských státech“.⁹⁸

Závěrem lze tedy shrnout, že navrhovaná novela nesplnila očekávání, která byla vytknuta nálezem Ústavního soudu především ve zřetelném požadavku, aby se evidence církevních právnických osob nestala skrytou registrací. Pro novelu je totiž charakteristická nadměrná administrativní náročnost podmínek pro evidenci právnických osob založených v církvích, a to ve spojení s rozsáhlými pravomocemi ministerstva pro jejich zrušení. Přijetí novely by proto rozvoji náboženské svobody v České republice zřejmě nepřispělo.

Resumé

Studie se nejprve zabývá rozбором kritérií, za nichž Ústavní soud České republiky ve svém nálezu, publikovaném pod č. 4/2003 Sb., zrušil čtyři ustanovení zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností. Tato kritéria posléze aplikuje na návrh novely tohoto zákona a dochází ke zjištění, že novela opakuje chyby, kvůli kterým shledal soud některá ustanovení zákona o církvích jako protiústavní. Novela vyhovuje požadavku, aby Ministerstvo kultury České republiky evidovalo jako právnícké osoby zakládané v církvích nejen ty, jejichž cílem je ryze duchovenská činnost, nýbrž i ty, které se věnují charitativní a sociální činnosti. Ministerstvo má však podle novely příliš široké pravomoci, na jejichž základě může tyto právnícké osoby uznávat nebo rušit, takže novela neosvobodila praxi ministerstva od faktické, byť skryté registrace právnických osob namísto jejich pouhé evidence na základě jejich založení podle vnitrocírkevních předpisů.

⁹⁷ Declaration No 11 Annexed to the final act of the Treaty of Amsterdam *On the status of churches and non-confessional organisations* ze dne 2. 10. 1997. Official Journal C 340, 10/11/1997 P.0133.

⁹⁸ Článek I-52 – Postavení církví a nekonfesionálních organizací, odst. 1. – cit. podle: NOLČ, Jiří a kolektiv, *Evropská ústava s úvodním komentářem. Smlouva o Ústavě pro Evropu. Protokoly a přílohy I a II. Prohlášení a závěrečný akt*, Brno 2005.

Abstract

The 2002 Czech Republic Act on Churches and Its Amendments

The article provides an analysis of the criteria that were a basis for finding No. 4/2003 Coll. of the Czech Republic Constitutional Court, which abolished four provisions of Act No. 3/2002 Coll. on Freedom of Religion and Status of Churches and Religious Societies. The author applies these criteria to the draft amendment to the Act and concludes that the draft amendment includes the same problems that led the Court to declare four of the provisions of the Act itself to be unconstitutional. The draft amendment satisfies the requirement that the Ministry of Culture of the Czech Republic maintain a list not only of church legal entities whose purpose is purely spiritual, but also for those that perform charitable and social activities. According to the draft amendment, however, the Ministry retains broad authority that enables it to accredit or dissolve these legal entities. The draft amendment did not change the Ministry's practice of attempting to de iure register church legal entities, and did not achieve the constitutionally mandated result that the Ministry may merely de facto register a church legal entity after the de iure establishment of that church legal entity according to internal church provisions.

Zusammenfassung

Das tschechische Kirchengesetz aus dem Jahr 2002 und dessen Änderungen

Die Studie befasst sich zunächst mit der Analyse der Kriterien, auf deren Grundlage das tschechische Verfassungsgericht in seinem Erlass (veröffentlicht unter Nr. 4/2003 Sb.) vier Bestimmungen des Gesetzes Nr. 3/2002 Sb., betreffend die Religionsfreiheit und die Stellung der Kirchen und Religionsgesellschaften, aufgehoben hat. Diese Kriterien wendet er auf den Entwurf der Gesetzesänderung auf und kommt zur Feststellung, dass diese Novelle die Fehler wiederholt, die das Verfassungsgericht zur Verfassungswidrigkeitserklärung einiger Bestimmungen führten. Die Novelle entspricht der Forderung des Verfassungsgerichts (das Kulturministerium solle als in der Kirche gegründete juristische Personen nicht nur diejenigen eintragen, die das Ziel der ausschließlich geistlichen Tätigkeit verfolgen, sondern auch diejenigen, die sich der karitativen und sozialen Tätigkeit widmen); die Kompetenz des Ministeriums gemäß der Novelle geht jedoch zu weit, denn es kann auch ferner diese juristischen Personen anerkennen und aufheben. Die verborgene de facto Registrierung in der Praxis des Ministeriums (mit konstitutiven Rechtfolgen), statt der bloßen Eintragung aufgrund der Gründung gemäß der innerkirchlichen Vorschriften, wurde durch die Novelle nicht beseitigt.

Riassunto**La legge ceca sulle Chiese dal 2002 e le sue modifiche**

Facendo l'analisi di criteri con i quali la Corte Costituzionale ragionò l'abolizione di quattro disposizioni della legge n. 3/2002 Coll. sulla libertà di confessione religiosa e sullo stato delle Chiese ed Enti religiosi, nella sua sentenza pubblicata con il n. 4/2003 Coll., l'autore comincia il suo studio. Questi criteri si applicano al progetto di modifiche della suddetta legge e si arriva alla scoperta che anche questo progetto ripete di nuovo gli errori considerati incostituzionali dalla Corte. Il progetto rende possibile di evidenziare non solo le persone giuridiche fondate dalle chiese al scopo delle attività pastorali o spirituali ma anche quelle di carattere caritativo o sociale, dalla parte del Ministero della Cultura. Mantiene invece le sue competenze troppo larghe da poter in realtà approvare o liquidare questi soggetti e infatti fare la vera registrazione di essi anziché tenere solo una evidenza di soggetti liberamente fondati secondo le regole interne delle chiese.

O autorovi

Stanislav Příbyl, nar. 18. 11. 1966 v Praze, vystudoval teologii na teologické fakultě Papežské Lateránské univerzity v Římě, roku 1996 byl vysvěcen na kněze arcidiecéze pražské. Vystudoval též právnickou fakultu UK v Praze, a to v letech 1985–1989 a 1998–2001, obhájil disertaci „Právní zajištění ekumenických vztahů mezi církvemi“ a dosáhl titulu JUDr. – Ph.D. Na Institutu obojího práva Papežské Lateránské univerzity obhájil roku 2002 disertaci „České konfesní právo“ a stal se tak doktorem kanonického práva. Je členem pracovního výboru SPCP, soudcem Interdiecézního soudu v Praze a vyučuje konfesní právo na teologické fakultě JU v Českých Budějovicích.

Stanislav Příbyl, born Nov 18, 1966 in Prague, graduated in theology from the Pontifical Lateran University in Rome, in 1996 ordained a priest of the Prague Archdiocese. Also graduated from the Charles University College of Law, where he studied in 1985–1989 and 1998–2001, wrote a dissertation called “Legal Guarantees on Ecumenical Relations among Churches” and gained titles of JUDr. and Ph.D. At the Institutum Iuris Utriusque of the Pontifical Lateran University in 2002 successfully defended another dissertation called “Czech State Ecclesiastical Law” and thus became Doctor of Canon Law. He is member of the Working Committee of the Church Law Society, judge

of the Interdiocesan Court of Prague, and a lecturer in State Ecclesiastical Law at the College of Theology, University of South Bohemia, České Budějovice.

Stanislav Příbyl, geb. 18. 11. 1966 in Prag, absolvierte Theologie an der Theologischen Fakultät der Päpstlichen Lateranuniversität in Rom, 1996 Priesterweihe in der Prager Diözese. Ferner absolvierte er auch Juristische Fakultät der Karlsuniversität in Prag, und zwar in den Jahren 1985–1989 und 1998–2001. Im letzteren Zeitabschnitt verteidigte er seine Dissertationsarbeit „Rechtliche Sicherstellung der ökumenischen Beziehungen unter den Kirchen“ (JUDr., Ph.D.). Im Rahmen des Instituts für Staats- und Kirchenrecht der Päpstlichen Lateranuniversität verteidigte er im Jahre 2002 seine Dissertation „Tschechisches Staatskirchenrecht“ und wurde somit Doktor kanonischen Rechts. Er ist Mitglied des Arbeitsausschusses der Gesellschaft für Kirchenrecht, Richter des Interdiözesengerichts in Prag und lehrt Staatskirchenrecht an der Theologischen Fakultät der Südböhmischen Universität in Budweis.

Stanislav Příbyl, nato il 18 novembre 1966 a Praga, laureato in teologia alla Facoltà di Teologia della Università Pontificia Lateranense a Roma, nel 1996 ordinato sacerdote della arcidiocesi di Praga. Si é laureato anche dalla Facoltà di Giurisprudenza UK a Praga, fra 1985–1989 e 1998–2001, con la tesi “Garanzie giuridiche dei rapporti ecumenici fra le chiese” ha ottenuto i titoli JUDr. – Ph.D. All’Istituto Iuris Utriusque della Università Pontificia Lateranense ha difeso la tesi “Il diritto ecclesiastico ceco” ed é divenuto dottore di diritto canonico.

Nota – poznámka Kongregace pro klérus ve věci tzv. inkorporovaných farností

*Nota – Note of the Congregation for the Clergy in the Matter of Incorporated
Parishes*

*Note – Bemerkung der Kongregation für den Klerus betreffend die sog.
inkorporierten Pfarreien*

*Nota – un appunto della Congregazione per il Clero sulle cosiddette parrocchie
incorporate*

OTÁZKA 1: „... Co zůstalo z rozličných forem inkorporace? Právo prezentace faráře nebo ještě něco dalšího?“

1.1. Úřad faráře

V inkorporovaných farnostech byla *cura habitualis* farnosti svěřena ještě zákonodárstvím CIC/1917 morální osobě kláštera, konventu, kapituly kanovníků atd.¹ Kán. 452 CIC/1917 totiž předpokládal, že morální osoba (jako řeholní institut, klášter, kapitula kanovníků) může být farářem, zatímco kán. 520 § 1 CIC/1983 tuto možnost kategoricky vylučuje. Již neexistuje právnická osoba „habituální farář“ (*parochus habitualis*) s řeholníkem působícím jako farní vikář (*parochus actualis*), jenž má vykonávat práva a povinnosti faráře (srov. kán. 471 CIC/1917).

Byla to právě inkorporace *pleno iure* do kláštera, která činila z kláštera hlavního a habituálního faráře (*parochus principalis et habitualis*), přičemž představený měl povinnost jmenovat někoho ze svých řeholníků, vyzkoušeného a schváleného biskupem, aby jako *parochus actualis* pečoval o aktuální vykonávání pastorační péče (*cura animarum*) v dotyčném kostele. Takového dočasně působícího vikáře bylo možno zbavit úřadu *ad nutum* a byl podřízen ve všech otázkách týkajících se pastýřské péče biskupovi.²

¹ Srov. SIMON AICHNER, *Compendium Iuris Ecclesiastici ad usum Cleri, ac praesertim per Imperium Austriacum in cura animarum laborantis*, ed. septima, Brixinae 1890, s. 444.

² Srov. SIMON AICHNER, *Compendium Iuris Ecclesiastici ad usum Cleri, ac praesertim per Imperium Austriacum in cura animarum laborantis*, ed. septima, Brixinae 1890, s. 446.

Formulace kánonu 520 je příkazující. Kán. 520 § 1 dokonale odpovídá zrušení beneficiálního systému i definici farnosti jako společenství věřících (a nikoli jako souhrnu majetku) svěřeného péči kněze jako vlastního pastýře společenství.³ Farář musí být vždy fyzickou osobou, knězem.⁴ Nejsou zde přípustná získaná práva ani privilegia umožňující opak.⁵ Právo řeholního institutu se omezuje v souladu s normami Kodexu na prezentaci řeholního kněze pro jmenování farářem nebo farním vikářem.

Řeholník je podle ustanovení kán. 520 § 1 skutečně farářem a od faráře náležejícího k diecéznímu kléru se liší pouze tím, že jej lze zbavit úřadu *ad nutum*, aniž by bylo třeba dodržovat proceduru stanovenou v kánonech 1740–1752.⁶

Má-li být církevní úřad, jakým je farář nebo farní vikář, udělen řeholníkovi, náleží příslušnému řeholnímu představenému, jímž bývá podle ustanovení vlastního práva v zásadě vyšší představený, prezentovat kandidáta biskupovi (srov. kán. 683 § 1). Řeholnímu představenému zůstává pouze právo prezentace a právo ji odvolat. Představený může řeholníka svobodně zbavit úřadu ve farnosti a má pouze povinnost oznámit to biskupovi (srov. kán. 682 § 2). Také biskupovi náleží totéž právo (kán. 682). Zatímco prezentace kandidáta úřadu náleží vyššímu řeholnímu představenému, jmenování a ustanovení do úřadu faráře (kán. 158–163) je vyhrazeno biskupovi.⁷

Právo prezentace představeným se může odvozovat buď od inkorporace farnosti, která se stala již před vydáním Motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, nebo prostým svěřením farnosti řeholnímu institutu po roce 1966, spojeným *ad normam iuris* s uzavřením dohody.

Některé biskupské konference stanovily dekretem vydaným po vstupu CIC/1983 v účinnost, že řeholní faráři se již nemají nazývat „farní vikáři“, nýbrž „faráři“.

³ Srov. A. GAUTHIER, *L'affidamento della parrocchia ad un Istituto religioso o ad una Società di Vita Apostolica o ad un collegio di sacerdoti o a fedeli non sacerdoti*, in: *La parrocchia (Studi giuridici 43)*, Città del Vaticano 1997, s. 59.

⁴ Srov. ANTONIO S. SÁNCHEZ-GIL, *Comentario al can. 520, Comentario exegetico al Código de derecho canónico*, vyd. A. MARZOA / J. MIRAS / R. RODRÍGUES-OCAÑA, 7 voll., Pamplona 2. vyd. 1997, vol. II, s. 1232-1233.

⁵ Srov. HERIBERT HEINEMANN, *Einverleibung und Anvertrauung einer Pfarrei*, in: *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, vyd. J. LISTL / H. MÜLLER / H. SCHMITZ, 2. vyd., Regensburg 1999, s. 495.

⁶ Srov. A. SCHEUERMANN, *Die Ordensleute und ihr Bischof*, in: *Ordenskorrespondenz 26* (1985), s. 272.

⁷ Srov. A. SCHEUERMANN, *Die Ordensleute und ihr Bischof*, in: *Ordenskorrespondenz 26* (1985), s. 271.

1.2 Inkorporace a exkorporace

Již podle Motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, I 21, § 2 se farnosti nesměly inkorporovat katedrálním nebo kolegiálním kapitulám.⁸ Otec Gutiérrez má za to, že *Ecclesiae Sanctae* nezrušilo institut spojení farností *pleno iure* s řeholními domy.⁹ Novinka, kterou přineslo Motu proprio, bylo zrušení povinnosti získat pro svěření farnosti řeholnímu institutu souhlas Kongregace pro klérus.¹⁰ V roce 1978 otec Gutiérrez napsal: „*Nullum adest motivum ad affirmandum quod E.S. abroget pure et simpliciter institutum iuridicum unionis pleno iure perantiquae traditionis*“.¹¹ Pravdou je, že Motu proprio stanovilo nové právní normy pro budoucnost.

Papežská komise pro výklad dekretů II. Vatikánského koncilu v roce 1979 výslovně prohlásila:

„I) *Utrum normae, de quibus in Litteris Apostolicis Motu proprio datis, die 6 augusti 1966, Ecclesiae Sanctae, I, 21, § 2, respicientes paroecias pleno iure unitas Capitulis Canonicorum, applicentur quoque paroeciis quae pleno iure concredita sunt Institutis religiosis ad normam can. 1425, § 2 C.I.C.*

II) *Quatenus affirmative, an praedictae uniones paroeciarum separari et in posterum prohiberi debeant.*

R. Negative ad primum; ad secundum: provisum iam in primum“.¹²

Otec Gutiérrez již rok před tím výslovně tvrdil: „*Ideo, paroeciae unitae pleno iure prosequuntur in eodem statu et, per se, prosequuntur etiam post novum Codicem, qui paratur*“.¹³

Pro farnosti inkorporované před rokem 1966 tedy nevyplývá, že by se musely zcela oddělit od konventu, avšak nové je to, že právnická osoba již nemohla být *parochus habitualis*. Tato novinka byla výslovně potvrzena v kán. 520 § 1 CIC/1983. Farnosti již dříve inkorporované do institutu zasvěceného života nebo

⁸ Srov. H. PAARHAMMER, *Kommentar zu can. 520*, in: *Münsterischer Kommentar zum CIC*, vol. II, č. 1.

⁹ Srov. L. GUTIÉRREZ, *Consultationes: Circa unionem paroeciae domui religiosae*, in: *Commentarium pro Religiosis et Institutis Saecularibus* 59 (1978), s. 332.

¹⁰ L. GUTIÉRREZ, *Consultationes: Circa unionem paroeciae domui religiosae*, in: *Commentarium pro Religiosis et Institutis Saecularibus* 59 (1978), s. 332.

¹¹ L. GUTIÉRREZ, *Consultationes: Circa unionem paroeciae domui religiosae*, in: *Commentarium pro Religiosis et Institutis Saecularibus* 59 (1978), s. 333.

¹² PONTIFICIA COMMISSIO CONCILII VATICANI II INTERPRETANDIS, *Responsum ad proposita dubia*, 25 iun. 1979, in: AAS 71 (1979), s. 696.

¹³ Srov. L. GUTIÉRREZ, *Consultationes: Circa unionem paroeciae domui religiosae*, in: *Commentarium pro Religiosis et Institutis Saecularibus* 59 (1978), s. 336.

společnosti apoštolského života mohou zůstat svázané s institutem, avšak farnost získává samým právem (kán. 515 § 3) postavení právnické osoby odlišné od kláštera nebo konventu. Také řeholník ustanovený farářem má vykonávat svůj úřad s nezbytnou autonomií vůči řeholnímu domu, v němž je zapsán.¹⁴

Řeholníci nemohou jednostranně opustit farnosti spojené *pleno iure* v době předcházející vydání *Ecclesiae Sanctae* (1966), protože v tomto spojení je implicitně přítomna dvojstranná dohoda, kterou je třeba dodržovat podle přirozeného práva,¹⁵ i když by chyběla konkrétní smlouva.

Jak řeholní společenství vůči biskupovi, tak biskup vůči řeholnímu společenství totiž dali vzájemně uzrát určitému „ius quaesitum“ v úzkém smyslu slova, a to tím, že pod právní režim podle CIC/1917 nebo podle dřívějšího zákonodárství podřídili všechny zákonné náležitosti, aby vytvořili určité právní postavení, náležející vlastnímu právnímu dědictví, které se nazývá „unio pleno iure“. Církev uznává nabytá práva podle ustanovení kán. 4 CIC/1983.¹⁶ Je třeba také připomenout kán. 9, podle něhož se zákony týkají budoucna, nikoli minulosti.

V některých státech, jako v Rakousku, se neupravoval pouze vztah mezi biskupem a řeholním institutem ve věci inkorporované farnosti aktualizovanou dohodou, nýbrž sjednala se explicitní smlouva o exkorporaci farností mezi vyšším řeholním představeným se souhlasem jeho rady na straně jedné a diecézním biskupem na straně druhé.¹⁷

Pro řeholní institut představuje exkorporace v každém případě úkon mimořádné správy. Vyšší řeholní představený musí proto postupovat podle toho, co konstituce a statuta příslušného řeholního institutu stanoví pro úkony mimořádné správy, a to se souhlasem příslušných poradních orgánů. Po takto učiněném rozhodnutí je třeba předložit žádost o exkorporaci diecéznímu biskupovi (nikoli administrátorovi diecéze nebo generálnímu vikáři). V tomto stadiu je třeba diecézního biskupa požádat, aby započal jednání o exkorporaci, které má

¹⁴ Srov. H. PAARHAMMER, *Kommentar zu can. 520*, in: *Münsterischer Kommentar zum CIC*, vol. II, n. n. l.

¹⁵ Srov. L. GUTIÉRREZ, *Consultationes: Circa unionem paroeciae domui religiosae*, in: *Commentarium pro Religiosis et Institutis Saecularibus* 59 (1978), s. 342.

¹⁶ Srov. L. GUTIÉRREZ, *Consultationes: Circa unionem paroeciae domui religiosae*, in: *Commentarium pro Religiosis et Institutis Saecularibus* 59 (1978), s. 335.

¹⁷ Srov. ÖSTERREICHISCHE BISCHOFSSKONFERENZ, *Exkorporation einer inkorporierten Pfarre nach Inkrafttreten des CIC 1983: Handreichung* (Abl ÖBK č. 7/92, s. 7 a násl.), in: *Österreichisches Archiv für Kirchenrecht* 41 (1992), s. 441.

směřovat ke sjednání příslušné smlouvy o exkorporaci. Příslušný je biskup, na jehož území se nachází farnost, jež má být exkorporována.¹⁸

Ze strany diecéze bude nezbytný souhlas diecézní ekonomické rady a sboru konzultorů (srov. kán. 1277), a to po přípravě smlouvy, jež má určit:

- 1) Den, kdy exkorporace nabude účinnosti.
- 2) Povinnost diecézního biskupa vydat zvláštní dekret, který by stanovil jednak konec inkorporačního pouta a dále pak přechod farnosti k diecéznímu kléru nebo nahrazení inkorporace dohodou mezi diecézním biskupem a řeholním institutem podle ustanovení kán. 520.
- 3) Ohledně hmotného majetku zrušení dohledu řeholního představeného nad farním majetkem a ukončení *usufruktu* ze strany beneficiálního institutu případně spojeného s farností.
- 4) Popis stavu budov, případné přestavby nebo opravy, které je třeba uskutečnit před exkorporací, a ukončení povinnosti řeholního institutu udržovat budovy náležející farnosti.
- 5) Rozpis inventáře pro konvent i pro farnost, z něhož vyplývá zřetelné odlišení movitých věcí náležejících farnosti od těch, které náležejí řeholnímu institutu.
- 6) Smlouvy o pohledávkách nebo zvláštních povinnostech, farních nadacích dosud spravovaných řeholním institutem, filiálních kostelích v afiliované farnosti.¹⁹
- 7) Smlouva o exkorporaci nevyžaduje schválení Apoštolského stolce.²⁰
- 8) Jeden exemplář smlouvy je třeba uchovávat v archivu řeholního institutu a druhý v diecézním archivu, zatímco pro farní archiv postačí ověřená kopie.

Vzor takové smlouvy se nachází v *Amtsblatt der Österreichischen Bischofskonferenz* 7 (1992), s. 8. Již v samotné dohodě lze stanovit, že partneři chtějí uzavřít ohledně již exkorporované farnosti dohodu ve smyslu kán. 520, aby farnost zůstala svěřena pastorační péči řeholního institutu, do něhož byla farnost dosud inkorporována.²¹

¹⁸ Srov. ÖSTERREICHISCHE BISCHOFSKONFERENZ, *Exkorporation einer inkorporierten Pfarre nach Inkrafttreten des CIC 1983: Handreichung* (Abl ÖBK č. 7/92, s. 7 a násl.), in: *Österreichisches Archiv für Kirchenrecht* 41 (1992), s. 441.

¹⁹ Srov. ÖSTERREICHISCHE BISCHOFSKONFERENZ, *Exkorporation einer inkorporierten Pfarre nach Inkrafttreten des CIC 1983: Handreichung* (Abl ÖBK č. 7/92, s. 7 a násl.), in: *Österreichisches Archiv für Kirchenrecht* 41 (1992), s. 442.

²⁰ Srov. ÖSTERREICHISCHE BISCHOFSKONFERENZ, *Exkorporation einer inkorporierten Pfarre nach Inkrafttreten des CIC 1983: Handreichung* (Abl ÖBK č. 7/92, s. 7 a násl.), in: *Österreichisches Archiv für Kirchenrecht* 41 (1992), s. 442.

²¹ Srov. ÖSTERREICHISCHE BISCHOFSKONFERENZ, *Exkorporation einer inkorporierten Pfarre nach Inkrafttreten des CIC 1983: Handreichung* (Abl ÖBK č. 7/92, s. 7 a násl.), in: *Österreichisches Archiv für Kirchenrecht* 41 (1992), s. 445.

1.3 Dohoda

Již v Motu proprio *Ecclesiae Sanctae* stanovilo v č. 30 § 1: „*Pro quavis commissione operis apostolatus ab Ordinario loci alicui Instituto facienda, servatis ceteris de iure servandis, ineatur conventio scripta inter ipsum et competentem Instituti Superiorem, qua, inter alia, perspicue definantur quae ad opus explendum, ad sodales eidem addicendos et ad res oeconomicas spectant*“.

Dohoda může mít trojí skutkovou povahu: 1) farnost řeholníků v kostelích náležejících diecézi; 2) farnost řeholníků ve vlastních kostelích; 3) dodatková smlouva pro farnosti, které se zatím budují.²²

Kán. 520 § 2 výslovně předepisuje dohodu, čímž naznačuje, že není nezbytné se podrobit civilnímu právu, které na daném území platí, jak předpokládá u smluv kán. 1290.²³ Aby tedy nedošlo ke kanonizaci civilní právní úpravy (kán. 1290), dává se tedy přednost pojmu „conventio“ namísto „contractus“.²⁴

Oprávnění přijmout od diecézního biskupa svěřenou farnost mají pouze klerické řeholní instituty a klerické společnosti apoštolského života.²⁵

Dohoda má určit především činnosti, které se budou rozvíjet, a ekonomické otázky.²⁶ Přesně je třeba určit počet řeholníků, určených k farní pastorační péči na plný nebo částečný úvazek, jakož i jejich hmotné zajištění.²⁷

Řeholníkovi, který je farářem, je třeba zaručit určitou stabilitu a zajistit mu, aby mohl po určitou dobu setrvat v úřadu a vykonávat pastorační směrnice vydávané diecézí.²⁸

²² VALDIR MAMEDE, *O convenio entre os Bispos diocesanos e os Superiores maiores dos Institutos religiosos clericais a teor do canone 520 § 2*, in: *Commentarium pro Religiosis et Missionariis* 84 (2003), s. 77.

²³ Srov. A. GAUTHIER, *L'affidamento della parrocchia ad un Istituto religioso o ad una Società di Vita Apostolica o ad un collegio di sacerdoti o a fedeli non sacerdoti*, in: *La parrocchia (Studi giuridici* 43), Città del Vaticano 1997, s. 59-60.

²⁴ VALDIR MAMEDE, *O convenio entre os Bispos diocesanos e os Superiores maiores dos Institutos religiosos clericais a teor do canone 520 § 2*, in: *Commentarium pro Religiosis et Missionariis* 84 (2003), s. 79.

²⁵ Srov. VALDIR MAMEDE, *O convenio os Bispos diocesanos e os Superiores maiores dos Institutos religiosos clericais a teor do canone 520 § 2*, in: *Commentarium pro Religiosis et Missionariis* 84 (2003), s. 70.

²⁶ Srov. A. GAUTHIER, *L'affidamento della parrocchia ad un Istituto religioso o ad una Società di Vita Apostolica o ad un collegio di sacerdoti o a fedeli non sacerdoti*, in: *La parrocchia (Studi giuridici* 43), Città del Vaticano 1997, s. 59.

²⁷ VALDIR MAMEDE, *O convenio entre os Bispos diocesanos e os Superiores maiores dos Institutos religiosos clericais a teor do canone 520 § 2*, in: *Commentarium pro Religiosis et Missionariis* 84 (2003), s. 89.

²⁸ Srov. J. VILNET, *Responsabilités communes des évêques et des supérieurs majeures*, in: *Informations SCRIS* 4 (1978), s. 115.

Důležitá je též koordinace na diecézní i národní úrovni, a proto je vhodné, aby příslušné vzory zpracovala smíšená komise, zastupující biskupskou konferenci a konferenci vyšších řeholních představených v příslušné zemi,²⁹ jak doporučuje již č. 63 *Mutuae relationes* z roku 1978: „*Huiusmodi autem mixta Commissio ita erit apparanda, ut efficienter suos fines assequi valeat, quasi organum quoddam reciproci consilii coordinationis, mutuae communicationis, studii et recognitionis, etiamsi ius definitive decernendi semper Consiliis seu Conferentiis relinquendum sit, secundum proprias competencias*“. Je vhodné, aby se vypracovávání dohod účastnili také biskupští vikáři pro řeholníky jednotlivých zúčastněných diecézí.

Například v římské diecézi připravil Právní úřad vikariátu schéma dohody pro svěření farností řeholníkům podle kán. 520, aby byly upraveny vztahy mezi diecézí a řeholními instituty nejen pro farnosti, jež budou zřízeny v budoucnosti, nýbrž také pro ty, které byly v minulosti inkorporovány *pleno iure* řeholním institutům a které jim skrze dohodu zůstávají svěřeny.³⁰ Toto schéma schválila biskupská konference.

Dohody se zpravidla sjednávají na dobu mezi šesti a deseti lety³¹ a podepisují je na jedné straně diecézní biskup (nikoli tedy generální vikář nebo administrátor diecéze) a na druhé straně příslušný vyšší řeholní představený.

1.4 Vzory dohod

Motu proprio *Ecclesiae Sanctae* ze 6. srpna 1966 stanoví: „*Ordinarius loci auctoritate propria potest, de consensu competentis Superioris, paroeciam religioso Instituto committere, etiam in ecclesia religiosa ipsius Instituti eam erigendo. Haec paroeciae commissio potest fieri sive in perpetuum sive ad certum praefinitum tempus: in utroque casu id fieri debet mediante conventionem scripta inter Ordinarium et competentem Superiorem Instituti, qua, inter alia,*

²⁹ Srov. J. VILNET, *Responsabilités communes des évêques et des supérieurs majeurs*, in: *Informationes SCRIS* 4 (1978), s. 116.

³⁰ Srov. *Rivista Diocesana di Roma* 6 (1984), s. 1299-1303; vzor byl otištěn rovněž v *Commentarium pro Religiosis* 67 (1986), s. 158-162. Vzor byl mírně upraven z pověření Biskupské konference Lazia a Výboru Italské konference vyšších řeholních představených v Laziu, in: *Rivista diocesana di Roma* 4 (1985), s. 843-846, srov. *Commentarium pro religiosis* 67 (1986), s. 163-166.

³¹ VALDIR MAMEDE, *O convenio entre os Bispos diocesanos e os Superiores maiores dos Institutos religiosos clericais a teor do canone 520 § 2*, in: *Commentarium pro Religiosis et Missionariis* 84 (2003), s. 83.

*expresse et accurate indicentur, quae ad opus explendum, ad personas eidem addicendas et ad res oeconomicas spectant*³²

Četné biskupské konference již od sedmdesátých let zpracovávaly vzory pro dohody mezi biskupy a řeholními instituty, které přihlížejí k místním poměrům.

První schéma dohody bylo vypracováno pro misie: SACRA CONGREGATIO PRO GENTIUM EVANGELIZATIONE SEU DE PROPAGANDA FIDE, *Schema contractum inter Episcopos residentiales vel alios Ordinarios locorum in terris missionum, et Instituta Missionalia*, 24. února 1969, in: X. OCHOA, *Leges Ecclesiae IV*, col. 5486-5490. Následovalo schéma Kongregace pro řeholní instituty a společnosti apoštolského života z 1. března 1975³³ a vzory Italské biskupské konference z roku 1975,³⁴ pro madridskou arcidiecézi z roku 1977,³⁵ po vydání CIC/1983 uveřejněný v časopise *L'amico del clero* 68 (1986), s. 280-285, atd. Tato schémata byla napsána pro nové případy svěření farností, avšak mohou se stát rovněž inspirací pro přizpůsobení dohod podepsaných již v minulosti nebo pro exkorporaci již dříve inkorporované farnosti.

OTÁZKA 2: „Jaká mohou být privilegia, o kterých hovoří papežská komise pro výklad dekretů Druhého vatikánského koncilu ve svých odpovědích (AAS 71 (79) 696: ‚*Salvis iuribus quesitis*’)?“.

Získaná práva (*iura quesita*) jsou subjektivní práva náležející subjektu právního řádu (fyzické nebo právnické osobě), přiznaná buď samotným platným právem nebo předcházejícím zákonodárstvím na základě dovoleného právního úkonu. Tím může být smlouva, slib, udělení, inkorporace atd. *Iura quesita* se ruší pouze tehdy, jsou-li výslovně odvolána novým CIC/1983.³⁶ Nepochybně zrušená je možnost, že by farářem byla právnická osoba, protože každá farnost

³² PAULUS PAPA VI, Litt. Ap. mot. propr. dat., *Ecclesiae Sanctae*, I, 33, § 1.

³³ Úplný text viz: X. OCHOA, *Leges Ecclesiae*, vol. V, col. 6993–6995.

³⁴ CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA, *L'affidamento delle parrocchie ai religiosi. Nota introduttiva e Schema di convenzione della Commissione mista vescovi-religiosi 01 marzo 1975*, in: *Enchiridion CEI* 2 (1973–1979), s. 658–662.

³⁵ Srov. L. GUTIÉRREZ, *Parroquias encomendadas a Religiosos*, in: *Confer* 16 (1977), s. 190–197.

³⁶ Srov. WINFRIED AYMANS, *Kanonisches Recht. Lehrbuch aufgrund des Codex Iuris Canonici*, begr. von E. Eichmann, fortgeführt von K. Mörsdorf, vol. I ss., Paderborn 1991, vol. I, s. 125.

získala samým právem skrze zákon (kán. 515 § 3) vlastní právní subjektivitu a farář se stal jejím zákonným představitelem. Krom toho byl zrušen systém beneficí, o něžž se opírá pojem morální osoby jako habituálního faráře. Mezi získaná práva je také třeba zařadit nepřerušene vykonávaná privilegia, která nezanikla podle ustanovení kán. 79-84.

OTÁZKA 3: „V rakouské říši vytvořil Josef II. takzvané iudicium delegatum, které vydávalo rozhodnutí o inkorporovaných farnostech. Jsou platná tato opatření laické osoby, učiněná bez ‚apoštolského schválení‘?“.

Slova „iudicium delegatum“, která Jeho Eminence arcibiskup v přípisu uvádí, již postrádá smysl. Pojem „iudicium delegatum“ náleží do období jurisdikcionalismu osmnáctého století, dnes zcela překonaného. Jedná se o střední instanci mezi „Statthaltereien“ (místodržitelstvím) a kláštery, jež přímo závisela na „Statthaltereien“. Tato instituce měla za úkol dohlížet na správu časného majetku (polí, lesů, jezer atd.), náležejícího klášteru. Dnes již „Statthaltereien“, veřejnoprávní instituce z dob absolutismu osmnáctého století, v zemích habsburské monarchie včetně Čech neexistuje. Chybí tedy subjekt tohoto práva. „*Iudicium delegatum*“ je navíc institutem obsolentního systému, který v soudobém konfesním právu neexistuje nikde na světě a neexistuje rovněž sama habsburská monarchie, která takové instituce svými civilními zákony zřizovala. Odštěpením Československa z Rakousko-Uherského císařství v roce 1918³⁷ již neexistuje ani zákonodárce, císař, ani subjekt těchto zákonů, tedy císařství. Legislativní či administrativní zásahy světské moci do vnitřních záležitostí církve činil Josef II. jako absolutní monarcha, tedy jako král český, a nejsou myslitelné ani v současné České republice, která nastolila model neutrality státu ve vztahu k náboženským institucím a vzájemně spolupráce s nimi v některých oblastech skrze smlouvu jejíž ratifikace parlamentem se očekává spolu s dalšími smlouvami ohledně zvláštních témat. Česká republika dnes aplikuje zásadu rovnosti a autonomie církví, ale v mnoha oblastech s nimi spolupracuje. Čl. 6 nové smlouvy z roku 2002 stanoví: „Česká republika svým právním řádem zaručuje katolické církvi právo, aby svobodně vykonávala své apoštolské poslání, spravovala své záležitosti,

³⁷ Srov. RAJMUND TRETERA, *The principles of State Ecclesiastical Law in the Czech Republic*, in: *Le statut des confessions religieuses des États candidats à l'Union européenne = The status of religious confessions of the States applying for membership to the European union: actes du Colloque* (Université Robert Schumann, CNRS, Strasbourg, 17-18 novembre 2000), sous la direction de Francis Messner, Milano 2002, s. 143.

zejména ustanovovala, měnila nebo rušila své orgány a své vnitřní struktury, volila jmenovala a odvolávala své duchovní a další osoby přímo zapojené do pastorační činnosti, a to v souladu se svými potřebami a podle svých předpisů, nezávisle na státních orgánech“.

Udílění úřadů řeholnímu nebo diecéznímu kléru, jakož i dalším pastoračním pracovníkům, je upraveno výlučně kanonickým právem a jejich trvání záleží na příslušných církevních autoritách.

Řím, 2. února 2005

Přeložil Stanislav Příbyl

*Margita Čepliková: Štát, cirkvi a právo na Slovensku.
História a súčasnosť*

Univerzita Pavla Jozefa Šafaříka v Košiciach, Košice 2005, 190 s.

State, Churches and Law in Slovakia. History and the Present
Staat, Kirchen und Recht in der Slowakei. Geschichte und Gegenwart
Lo Stato, le Chiese e il diritto in Slovacchia. La storia e la contemporaneità

Na jaře 2005 vyšla v Košicích nová monografie věnovaná slovenskému konfesnímu právu. Autorka, odborná asistentka katedry teorie práva Právnické fakulty Univerzity Pavla Josefa Šafaříka v Košicích a členka Společnosti pro církevní právo, je svými publikacemi známa také čtenářům Revue církevního práva.

V první části nazvané *Štát a cirkve* (s. 9–10) autorka teoreticky vymezuje tyto pojmy, ve druhé části *Modely vzťahů štátu a cirkví* představuje jejich jednotlivé typy v historii i v současnosti (s. 11–15). K současné podobě vztahů štátu a cirkví na Slovensku uvádí, že jsou předurčeny listopadovými událostmi roku 1989 a dějinami cirkví a náboženských společností na slovenském území (s. 15).

Ve třetí části, nazvané *Historie vzťahů štátu a cirkví* (s. 16–78) se věnuje právní podstatě a postavení cirkví a náboženských společností v Rakousku a v Uhrách po roce 1848. Nejprve popisuje poměry v Předlitavsku, zejména státní základní zákon o všeobecných právech státních občanů z 21. prosince roku 1867, květnové zákony č. 47, 48 a 49/1868 ř. z., a dále právní předpisy vztahující se k jednotlivým uznaným vyznáním. Poté přechází k poměrům mezi státem a cirkvemi a náboženskými společnostmi v Zalitavsku. Dále popisuje konfesní normy Československé republiky. Zabývá se také dobovými diskusemi o odluce štátu a cirkví a Ústavní listinou z roku 1920 a jejími konfesněprávními ustanoveními. Předmětem zvláštního zájmu autorky jsou diplomatické vztahy mezi Československem a Apoštolským stolcem, zejména Modus vivendi z let 1927/1928. Škoda, že kniha neobsahuje informace o vývoji na Slovensku v letech 1938–1948. Další podkapitolou historické části je až právní úprava postavení cirkví a náboženských společností v letech 1948–1989.

Ve čtvrté části knihy nazvané *Současnost vztahů státu a církvi na Slovensku* (s. 79–142) se autorka v první kapitole věnuje *období společného československého státu* a normám o církvích, účinným na Slovensku (s. 79–99).

K specifickým právním předpisům náleží zákonné opatření Předsednictva Slovenské národní rady č. 211/1990 Zb. z 29. května 1990 o uspořádání majetkových vztahů mezi řeckokatolickou a pravoslavnou církví. „Ve smyslu uvedeného právního předpisu se nemovitý majetek na území Slovenské republiky, který byl před 28. dubnem 1950 ve vlastnictví řeckokatolické církve a který byl na základě výnosu Státního úřadu pro věci církevní v roce 1952 převeden do vlastnictví pravoslavné církve, stal opět vlastnictvím řeckokatolické církve.“ (s. 83) Uvedená problematika pak byla uzavřena podpisem řady dohod mezi vládou Slovenské republiky, pravoslavnou a řeckokatolickou církví v letech 2000/2001 (s. 118–119).

Autorka se dále věnuje podrobně zákonu č. 308/1991 Zb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, který je na Slovensku účinný dosud, s několika novelami, a souvisejícímu zákonu č. 192/1992 Zb., o registraci církví a náboženských společností. Mezi církve registrované po vzniku Slovenské republiky náležejí Svědkové Jehovovi (1993) a Novoapostolská církev (2001).

V druhé kapitole čtvrté části *Stát, církve a právo na Slovensku po roce 1993* (s. 100–142) autorka nejprve uvádí ústavněprávní garance svobody svědomí a vyznání dané Ústavou Slovenské republiky. Dále pojednává o ustanoveních jednotlivých zákonů, které se na tuto ochranu vztahují (např. zákon o civilní službě, trestní zákon, zákoník práce).

K zákonným konfesněprávním normám náleží také zákon č. 282/1993 Z. z. o zmírnění některých majetkových křivd způsobených církvím a náboženským společenstvem a zákon č. 97/2002 Z. z., který jej mění a doplňuje.

Oblast financování církevních škol vychází ze zásady rovného financování církevních škol a škol státních, jak stanoví zák. č. 597/2003 Z. z. (s. 118).

K podnětným konfesněprávním normám patří smlouvy, které Slovenská republika postupně od roku 2000 uzavírá jak s Apoštolským stolcem pro katolickou církev, tak s dalšími registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi (s. 125–142). První z nich byla základní smlouva mezi Slovenskou republikou a Apoštolským stolcem z 24. listopadu 2000 (č. 326/2001 Z. z.). Na jejím základě byly vydány dosud dvě další mezinárodní smlouvy: smlouva o duchovní službě katolickým věřícím v ozbrojených silách a ozbrojených sborech Slovenské republiky z 21. srpna 2002 (č. 648/2002 Z. z.) a smlouva o výchově a vzdělávání z 13. 5. 2004 (č. 394/2004 Z. z.). Podle této smlouvy se na základních a středních školách vyučuje katolická náboženská výchova jako jeden z povinně volitelných předmětů v rozsahu jedné hodiny týdně, al-

ternativou k ní je pak etická výchova. V případě zájmu rodičů se náboženství vyučuje také v předškolních zařízeních. Smlouva dále potvrzuje zásadu o rovném financování škol církevních a státních a upravuje financování teologických fakult a kněžských seminářů. V současnosti se projednává smlouva o výhradě svědomí. Základní smlouva dále počítá s uzavřením smlouvy o financování katolické církve.

Dne 11. dubna 2002 byla podepsána analogická smlouva mezi Slovenskou republikou a jedenácti církvemi a náboženskými společnostmi, registrovanými podle zákona č. 308/1991 Zb. ve znění zákona č. 394/2000 Z. z. Tato smlouva, publikovaná ve sbírce zákonů SR pod č. 250/2002 Z. z., je otevřená k přistoupení dalším registrovaným církvím a náboženským společnostem. Následovalo uzavření dohody mezi SR a uvedenými církvemi a náboženskými společnostmi o náboženské výchově a vzdělávání, publikované pod č. 395/2004 Z. z., která těmto církvím dává na základě parity obdobná práva jako katolické církvi.

Autorka charakterizuje současný slovenský model jako kooperační se snahou o udržení vstřícných vztahů. Stát aktivně spolupracuje se zástupci Konference biskupů Slovenska a se zástupci Ekumenické rady církví při přípravě nových konfesněprávních norem (s. 143).

V poslední, páté části knihy věnované *budoucnosti vztahu státu a církvi v kontextu vstupu Slovenska do Evropské unie* autorka předpokládá zvýšení počtu slovenských konfesněprávních norem (s. 146).

Na závěr knihy je vedle literatury uveden také seznam důležitých konfesněprávních předpisů vztahujících se k probíranému tématu, od roku 1791 až do roku 2004, a tabulky věnované financování církvi na Slovensku od roku 1919 do roku 2004.

Knihy JUDr. Margity Čepíkové je zajímavým a podnětným dílem, které čtenáře seznamuje se vztahem státu a církvi na Slovensku z hlediska historického i současného.

Záboj Horák

L'année canonique, Tome XLVI 2004

Société Internationale de Droit Canonique et de Législations religieuses comparées, Paris 2004, 495 s.

I v tomto čísle Revue Vám můžeme podat informaci o obsahu francouzského sborníku **L'année canonique**, vydávaného Mezinárodní společností pro církevní právo a srovnávací náboženské právo se sídlem v Paříži. Vydavatelé sborníku dohnali skluz posledních let, takže i obsah rubrik zabývajících se aktuálními problémy se stává pro čtenáře zajímavějším.

V úvodním slovu si všímá šéfredaktor L'année canonique a současně předseda Společnosti **Patrick Valdrini** fenoménu narůstajícího zájmu o náboženské právo ve Francii, který se neomezuje jen na odbornou veřejnost. Tento zájem byl vyvolán mimo jiné diskusemi o preambuli k Chartě základních práv Evropské unie a Evropské ústavě. Asi nejdůležitějším důvodem tohoto zájmu je import islámu do Francie prostřednictvím arabských přistěhovalců. Dokladem tohoto celospolečenského zájmu jsou např. Zpráva o aplikaci principu laicity, kterou si nechal vypracovat francouzský prezident, vydání zákona o nošení náboženských symbolů ve školách nebo zřízení Francouzské rady pro islámské náboženství.

V rámci úvodního slova je zmínka o tom, že *L'année canonique* spolu s *Revue de droit canonique* obdrželo Cenu Jemolo, která je udělována organizačním výborem ceny, jenž má sídlo při právnické fakultě v Turíně.

První část sborníku tvoří příspěvky z 5. ročníku *Konference k pojmu „národní církve“*, která se konala tentokrát v libanonském Bejrútu (8. listopadu 2003). Specifikem Libanonu oproti dosavadním čtyřem hostitelským zemím je vliv islámu, který je spolu s maronity největší náboženskou skupinou této země.

Oproti dřívějším číslům, která byla téměř pokryta příspěvky z uvedeného periodického kolokvia, je v předkládaném čísle věnován větší prostor odborným studiím (druhá část) a aktuálním právním problémům katolické církve ve Francii (třetí část).

V odborných studiích se tak můžeme setkat se studii týkajícími se vnitřní správy katolické církve (**J.-P. Schouppe**, *Správní řízení ve vztahu k pochybením ve správě církevních komunit*, **A. Ky-Zerbo**, *Právní postavení dozoru nad*

církevními soudy, **M. Colrat**, *Právo zasvěceného života a partikulární právo diecéze: diecézní rady pro zasvěcený život*), se zajímavým článkem o právním postavení klášterní hory Athos (**Ch. K. Papasthatis**) či s historickým příspěvkem zabývajícím se vztahu Tridentského koncilu k zobrazování (**S. Boiron**).

Z aktuálních problémů katolické církve ve Francii stojí za povšimnutí *poznámka P. Valdriniho týkající se státních dotací poskytovaných ve Francii katolickým fakultám* (respektive těm, které mají statut „univerzity“ nebo „institutu“), *komentář od O. Échappého* jednoho zajímavého *rozsudku prvoinstančního soudu ve Versailles*, který je podobný svým způsobem postoji českých soudů, pokud jde o rozhodování o vnitrocírkevních záležitostech. Vybrané pasáže rozsudku jsou otištěny v závěru komentáře. Jako poslední francouzskou aktualitu zmíňme článek **J.-P. Duranda** o *institucionalizaci dialogu na nejvyšší úrovni mezi katolickou církví ve Francii a francouzským státem*.

V rubrice zpráv, která tvoří část třetí a která je zároveň jakýmsi kalendářem událostí za rok 2003, je rozebrán konfesněprávní vývoj ve Francii (**J.-P. Durand**, s. 279–294), judikatura Římské rotý ve věcech manželských (**J.-J. Boyer**, s. 295–312), zprávy z oblasti historie kanonického práva (**S. Boiron**, **O. Descamps**, **F. Roumy**, s. 313–426), vývoj právní úpravy zasvěceného života (**H. Leroy**, s. 427–448) a nejnovější zprávy mezinárodního konsorcia „kanonické právo a kultura“ (**S. Recchi**, s. 449–460).

Poslední pátou část doplňují recenze a poznámky k vybraným církevněprávním publikacím, seznam akvizic a časopisů, které redakce obdržela.

Kanonickou ročenku doporučujeme, s ohledem na obsah uvedeného sborníku, všem frankofonně orientovaným členům Společnosti pro církevní právo zajímající se o aktuální vztah státu a církve ve Francii (viz příspěvky Valdriniho, Duranda a Échappého).

Štěpán Hůlka

**Diplomové, rigorózní a disertační práce obhájené
v akademickém roce 2004/2005 v České republice
v oborech konfesního a církevního práva**

Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Diplomové práce

BÍLEK, Jiří, *Vývoj diplomatických vztahů mezi Apoštolským stolcem a Československem v letech 1918–1939*

RUCKI, Martin, *Právní dějiny Katolické církve v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v letech 1948–1989*

VEJSKRABOVÁ, Kateřina, *Právní postavení římskokatolické církve v Čechách a na Moravě v letech 1945–1954*

ZDERČIKOVÁ, Jitka, *Financování římskokatolických farností na Moravě v letech 1918–1948 s přihlédnutím k financování Uherskobrodského děkanátu*

Rigorózní práce

MARCEL, Josef, *Vztah státu a římskokatolické církve v Československu v letech 1945–1948*

Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

FEK, Ján, *Vznik a vývoj apoštolského exarchátu gréckokatolíckej cirkvi na území ČR*

KOLÁŘOVÁ, Marie, *Právní subjektivita církevních právnických osob a její uznání v právním řádu České republiky*

MIKEŠ, Petr, *Právní postavení katolické teologické fakulty na státní univerzitě v ČR po roce 1989*

**Cyrlometodějská teologická fakulta
Univerzity Palackého v Olomouci**

Diplomové práce

FICHNA, Jan, *Problémy rodinné výchovy ve smíšených manželstvích podle norem katolické církve*

HUSEK, Jan, *Otázky sexuální orientace a identifikace a jejich dopad na uzavření manželství*

KUBÍKOVÁ, Zuzana, *Evangelijní rada poslušnosti v sekulárních institutech podle závazných církevních dokumentů*

RANDA, Jan, *Slavení neděle – právně pastorální studie*

STACHNIAK, Tomasz, *Permanentní formace diecézního duchovenstva usměrněním a pokračováním seminární formace podle koncilních a pokoncilních dokumentů církve*

Habilitační práce

KAŠNÝ, Jiří, *Bůh nás povolal k pokoji (1 Kor 7,15). Kanonická řízení ke zrušení manželství in favorem fidei. Analýza a hodnocení.*

Právnická fakulta Západočeské univerzity v Plzni

Diplomové práce

HOLÁ, Věra, *Vývoj diplomatických styků mezi Svatým stolcem a naším státem od vzniku Československa*

HADAŠ, Jiří, *Vývoj diplomatických styků mezi Svatým stolcem a naším státem od vzniku Československa*

KOCÍK, Milan, *Dějiny řeckokatolické církve od roku 1989*

OBDRŽÁLEK, Petr, *Listy Plinia Mladšího z pohledu římského práva, Kniha I.*

Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Diplomové práce

BLÁHOVÁ, Pavlína, *Uzavírání manželství podle občanského práva a podle práva některých protestantských církví*

JAKEŠ, Vladimír, *Ústavní systém dělby moci a dodržování náboženské svobody, zakotvené v ústavách po dobu existence Československé a České republiky*

**Theses and Dissertations Defended in the Academic
Year 2004/2005 in the Czech Republic in the Field of State
Law Regulating Churches and Church Law**

The Law School of the Charles University in Prague

Theses (Magister's Program)

BÍLEK, Jiří, *Development of Diplomatic Relations between the Holy See and Czechoslovakia in 1918–1939*

RUCKI, Martin, *Legal History of the Catholic Church in Bohemia, Moravia, and Silesia in 1948–1989*

VEJSKRABOVÁ, Kateřina, *Legal Status of the Roman Catholic Church in Bohemia and Moravia in 1945–1954*

ZDERČÍKOVÁ, Jitka, *Financing of the Roman Catholic Parishes in Moravia in 1918–1948 with a Particular Emphasis on the Financing of the Uherský Brod Deanship*

Dissertations (Ph.D. program)

MARCEL, Josef, *Relation of the State and the Roman Catholic Church in Czechoslovakia in 1945–1948*

**The Catholic Theological School
of the Charles University in Prague**

FEK, Ján, *Creation and Development of the Apostolic Exarchate of the Greek Catholic Church in the Territory of the Czech Republic*

KOLÁŘOVÁ, Marie, *Legal Personality of Church Legal Entities and Recognition of Their Legal Personality in the Czech Republic's Legal Order*

MIKEŠ, Petr, *Legal Status of the Catholic Theological School within a State University in the Czech Republic after 1989*

**St. Cyril and Methodius Theological School
of the Palacký University in Olomouc**

Theses (Magister's Program)

FICHNA, Jan, *Problems of Family Upbringing in Mixed Marriages According to Catholic Church Norms*

HUSEK, Jan, *Questions of Sexual Orientation and Identification and Their Impact on Marriage*

KUBÍKOVÁ, Zuzana, *The Evangelical Obedience Council in Secular Institutes According to Binding Church Documents*

RANDA, Jan, *Celebrating Sunday – A Legal-Pastoral Study*

STACHNIAK, Tomasz, *Permanent Formation of Diocese Clergy through Rectification and Continuation of Seminar Formation According to Council and Post-Council Church Documents*

Habilitations

KAŠNÝ, Jiří, „*God Has Called for Us to Live in Peace.*“ (1 Cor 7:15) *Canon Proceedings Leading to Marriage Dissolution „In Favorem Fidei.“ Analysis and Assessment.*

The Law School of the University of West Bohemia in Pilsen

Theses (Magister's Program)

HOLÁ, Věra, *Development of Diplomatic Relations between the Holy See and Our State since the Creation of Czechoslovakia*

HADAŠ, Jiří, *Development of Diplomatic Relations between the Holy See and Our State since the Creation of Czechoslovakia*

KOCÍK, Milan, *History of the Greek Catholic Church since 1989*

OBDRŽÁLEK, Petr, *Letters by Pliny the Younger from the Point of View of Roman Law, Book I.*

The Theological School of the University of South Bohemia in České Budějovice

Theses (Magister's Program)

BLÁHOVÁ, Pavlína, *Recognition of Marriage under Civil Law and the Law of Some Protestant Churches*

JAKEŠ, Vladimír, *The Constitutional System of the Separation of Powers and Abidance of Religious Freedom Embedded in the Constitutions in the Periods of Existence of Czechoslovakia and the Czech Republic*

**Diplom-, Doktor- und Dissertationsarbeiten,
die im akademischen Jahr 2004/2005
in der Tschechischen Republik im Bereich des Kirchen-
und Staatskirchenrechts verteidigt wurden**

Juristische Fakultät der Karlsuniversität in Prag

Diplomarbeiten

BÍLEK, Jiří, *Die Entwicklung der diplomatischen Beziehungen zwischen dem Apostolischen Stuhl und der Tschechoslowakei in den Jahren 1918–1939*

RUCKI, Martin, *Rechtsgeschichte der katholischen Kirche in Böhmen, Mähren und Schlesien in den Jahren 1948–1989*

VEJSKRABOVÁ, Kateřina, *Die rechtliche Stellung der römischkatholischen Kirche in Böhmen und Mähren in den Jahren 1945–1954*

ZDERČIKOVÁ, Jitka, *Finanzierung der römischkatholischen Pfarreien in den Jahren 1918–1948 mit dem Blick auf das Dekanat von Uherský Brod*

Doktorarbeiten

MARCEL, Josef, *Die Beziehung Staat – römischkatholische Kirche in der Tschechoslowakei 1945–1948*

Katholische theologische Fakultät der Karlsuniversität in Prag

Diplomarbeiten

FEK, Ján, *Die Entstehung und Entwicklung des griechischkatholischen Exarchats auf dem Gebiet der Tschechischen Republik*

KOLÁŘOVÁ, Marie, *Die Rechtspersönlichkeit der kirchlichen juristischen Personen und deren Anerkennung in der Rechtsordnung der Tschechischen Republik*

MIKEŠ, Petr, *Die rechtliche Stellung der katholischen theologischen Fakultät an der staatlichen Universität in der Tschechischen Republik nach dem Jahr 1989*

Cyrrillomethodische theologische Fakultät der Palacký Universität in Olmütz

Diplomarbeiten

FICHNA, Jan, *Probleme der Familienerziehung im Falle der gemischten Ehen gemäß den Normen der katholischen Kirche*

HUSEK, Jan, *Fragen der sexuellen Orientierung und Identifikation und deren Auswirkungen auf die Eheschließung*

KUBÍKOVÁ, Zuzana, *Evangelischer Ratschlag der Gehorsamkeit in säkularen Instituten nach den verbindlichen kirchlichen Dokumenten*

RANDA, Jan, *Die Sonntagsfeier – eine rechtlich-pastorale Studie*

STACHNIAK, Tomasz, *Die ständige Formation der Geistlichen durch Lenkung und Fortsetzung der Seminarformation gemäß Konzil- und nachkonziliaren Dokumente der Kirche*

Habilitationsarbeit

KAŠNÝ, Jiří, *Zu einem Leben in Frieden hat Gott uns berufen (1 Kor 7,15). Kanonische Ehenichtigkeitsverfahren in favorem fidei. Analyse und Wertung.*

Juristische Fakultät der Westböhmischen Universität in Pilsen

Diplomarbeiten

HOLÁ, Věra, *Die Entwicklung des diplomatischen Verkehrs zwischen dem Heiligen Stuhl und unserem Staat seit der Entstehung der Tschechoslowakei*

HADAŠ, Jiří, *Die Entwicklung des diplomatischen Verkehrs zwischen dem Heiligen Stuhl und unserem Staat seit der Entstehung der Tschechoslowakei*

KOCÍK, Milan, *Die Geschichte der griechischkatholischen Kirche seit 1989*

OBDRŽÁLEK, Petr, *Die Briefe Plinius des Jüngeren vom Blickwinkel des römischen Rechts*

Theologische Fakultät der Südböhmischen Universität in Budweis

Diplomarbeiten

BLÁHOVÁ, Pavlína, *Eheschließung nach dem Zivilrecht und dem Recht einiger evangelischen Kirchen*

JAKEŠ, Vladimír, *Das Verfassungssystem der Gewaltenteilung und die Einhaltung der in den Verfassungen der Tschechoslowakei und der Tschechischen Republik verankerten Religionsfreiheit*

**Le tesi di laurea (di maestri, dottori e dottori di ricerca)
approvate nell'anno accademico 2004/2005
nella Repubblica Ceca in materia di diritto canonico e diritto
ecclesiastico dello Stato**

Facoltà di Giurisprudenza della Università Carolina a Praga

Le tesi di laurea

BÍLEK, Jiří, *Lo sviluppo delle relazioni diplomatiche fra la Santa Sede e Cecoslovacchia negli anni 1918–1939*

RUCKI, Martin, *La storia di diritto della Chiesa cattolica a Boemia, Moravia e Silesia negli anni 1948–1989*

VEJSKRABOVÁ, Kateřina, *La posizione giuridica della Chiesa cattolica romana a Boemia e a Moravia negli anni 1945–1954*

ZDERČIKOVÁ, Jitka, *Il finanziamento delle parrocchie cattoliche a Moravia negli anni 1918–1948 con lo riguardo al finanziamento del Decanato a Uher-
ský Brod*

Le tesi di laurea per il dottorato

MARCEL, Josef, *La relazione fra lo Stato e la Chiesa cattolica romana in Cecoslovacchia negli anni 1945–1948*

Facoltà di Teologia cattolica della Università Carolina a Praga

FEK, Ján, *L'erezione e lo sviluppo del Esarcato apostolico dei Greci sul territorio della Rep. Ceca*

KOLÁŘOVÁ, Marie, *La soggettività delle persone giuridiche e la loro approvazione nell'ordinamento giuridico della Rep. Ceca*

MIKEŠ, Petr, *La posizione giuridica della facoltà di teologia cattolica nell'università statale nella Rep. Ceca dopo 1989*

**Facoltà teologica dei SS.Cirillo e Metodio
della Università di Palacký a Olomouc**

Le tesi di laurea

FICHNA, Jan, *I problemi di educazione familiare nei matrimoni misti secondo le norme della Chiesa cattolica*

HUSEK, Jan, *Le questioni dell'orientazione sessuale e dell'identificazione e le loro conseguenze alla contrattazione di matrimonio*

KUBÍKOVÁ, Zuzana, *L'avviso del Vangelo all'obbedienza negli Istituti secolari secondo i documenti ecclesiastici vincolanti*

RANDA, Jan, *La celebrazione della domenica – uno studio legale-pastorale*

STACHNIAK, Tomasz, *La formazione permanente del clero diocesano tramite un adeguamento e una continuazione della formazione seminaristica secondo i documenti ecclesiastici conciliari e postconciliari*

Le tesi d'abilitazione

KAŠNÝ, Jiří, *Dio ci ha chiamati alla pace (1 Cor 7,15). I procedimenti canonici al scioglimento del matrimonio in favorem fidei. Analisi e classifiche.*

**Facoltà di Giurisprudenza della Università della Boemia
Occidentale a Plzeň**

Le tesi di laurea

HOLÁ, Věra, *Lo sviluppo delle relazioni diplomatiche fra la Santa Sede e il nostro Stato dalla nascita di Cecoslovacchia*

HADAŠ, Jiří, *Lo sviluppo delle relazioni diplomatiche fra la Santa Sede e il nostro Stato dalla nascita di Cecoslovacchia*

KOCÍK, Milan, *La storia della chiesa cattolica dei Greci dal 1989*

OBDRŽÁLEK, Petr, *Le epistole di Plinio Minore dal punto di vista del diritto romano. Libro I.*

Facoltà di Teologia
della Università della Boemia Meridionale a České Budějovice

Le tesi di laurea

BLÁHOVÁ, Pavlína, *La contrattazione del matrimonio secondo il diritto civile e secondo il diritto di alcune chiese protestanti*

JAKEŠ, Vladimír, *Il sistema costituzionale della divisione di poteri e il mantenimento della libertà religiosa proclamata nelle Costituzioni durante l'esistenza di Cecoslovacchia e la Rep. Ceca*

Dnes Vám představujeme

Presented to You Today

Heute stellen wir Ihnen vor

Oggi vi presentiamo

Ústav židovských studií při Univerzitě Karlově – Husitské teologické fakultě

*The Jewish Studies Institute at the Hussite Theological School
of the Charles University*

*Institut für judaistische Studien an der Hussitischen theologischen Fakultät
der Karlsuniversität*

*L'Istituto degli studi ebraici presso la Facoltà di Teologia degli Ussiti
della Università Carolina*

Z historie

Tradice studia judaistiky a hebraistiky má v českých zemích bohatou tradici. Tato tradice začíná v 18. století Josefem Dobrovským a pokračuje o století později Wolfgangem Wesselym až k zakladatelům tohoto oboru, jejichž žáci jsou dodnes nositeli této tradice – Ottovi Munelesovi, Jaroslavu Oliveriovi a Vladimíru Sadkovi.

Současnost

Ústav židovských studií při UK HTF byl založen v roce 2005 a navazuje na činnost Katedry biblistiky a judaistiky téže fakulty. Jeho hlavní náplní je výzkum v rámci oboru judaistika a pedagogická činnost vážící se k tomuto oboru. Ústav židovských studií se věnuje v rámci své činnosti takovým tématům, jako jsou: židovská mystika, rabínská literatura, židovská filosofie, synagogální liturgie, midrašická literatura, židovské tradice a zvyky, rabínská středověká hebrejšтина, ivrit, aramejšтина babylonského Talmudu, biblická hebrejšтина a od akademického roku 2005/06 i výuka jidiš.

Spolupráce

Ústav židovských studií spolupracuje s ostatními fakultami UK i se zahraničními pracovišti, jako jsou Hebrejská univerzita v Jeruzalémě, Univerzita Heidelberg, Univerzita Paris 8, Univerzita Trier, do budoucna je plánováno prohloubení spolupráce s mimoevropskými pracovišti v USA a Izraeli.

Personální zajištění

V současnosti má Ústav jednoho profesora, jednoho docenta, tři odborné asistenty s velkým doktorátem, a jednoho asistenta.

Kontakt

Ústav židovských studií
Doc. PhDr. B. Nosek, CSc. – ředitel
nosek@htf.cuni.cz
UK HTF
Pacovská 350
Praha 4, 140 21
Tel.: +241 733 131
Fax: +241 732 294
www.htf.cuni.cz

Dle informačního letáku UK HTF

Ze Společnosti pro církevní právo

Aus der Gesellschaft für Kirchenrecht

Dalla Società per il diritto delle chiese

Karlovarské právnícké dny 2005

O vítězích v soutěži právníckých časopisů za rok 2004 za České země a za Slovensko jsme podali čtenářům zprávu na s. 171 minulého čísla našeho časopisu. Naši zástupci získali tyto informace přímo na místě, zúčastnivše se vyhlášení cen v areálu Poštovního dvora v Karlových Varech dne 10. června 2005. Cena za nejlepší judikát nebyla tohoto roku vyhlášena. Pořadí výsledků soutěže časopisů nebylo při vyhlásování cen oznámeno a není k dispozici ani ke dni uzávěrky tohoto čísla našeho časopisu.

Konference Církev a stát v Brně

Dne 21. září 2005 se na Právnícké fakultě Masarykovy univerzity v Brně uskutečnila 11. konference Církev a stát, organizovaná brněnskou místní skupinou naší Společnosti, pod vedením JUDr. Michala Lampartera PhD.

Gratulace

Dne 28. června 2005 úspěšně vykonal doktorské rigorózní zkoušky člen pracovního výboru naší Společnosti Mgr. **Adam Furek** z Prahy, webmaster našich internetových stránek <http://spcp.prf.cuni.cz>, a obdržel akademický titul JUDr. – doktor práv.

Dne 26. října 2005 oslavil významné životní jubileum člen naší Společnosti, emeritní rektor Univerzity Karlovy a dlouholetý vedoucí katedry právních dějin PF UK prof. JUDr. Dr. h. c. **Karel Malý**, DrSc., ředitel Ústavu právních dějin PF UK. V osobním dopise jsme mu také jménem naší Společnosti poděkovali za vše, co ve svém plodném úsilí vykonal pro právní vědu a vyučování a ujistili ho, že si vážíme veškeré jeho podpory.

From the Church Law Society

“Karlsbader Juristentage 2005”

On page 171 of the previous issue of the Church Law Review we reported to our readers about the winners of the 2004 legal journal competition. Our representatives obtained this information on 10 June 2005 at the announcement of winners in the Center Poštovní dvůr in Karlovy Vary. The award for the best court decision has not been presented this year. The complete overall rankings of the legal journals in their competition was not announced at the Karlovy Vary event and as of the closing day of this issue of the Church Law Review they had not been published on the internet site of “Karlsbader Juristentage.”

The Church and State Conference in Brno

The 11th Church and Law Conference took place on 21 September 2005 at the Law School of the Masaryk University in Brno. It was organized by the Brno local chapter of the Church Law Society under the leadership of JUDr. Michal Lamparter PhD.

Congratulations

Mgr. **Adam Furek** from Prague, a member of the operational committee of the Church Law Society and the webmaster of our internet pages at <http://sppc.prf.cuni.cz>, on 28 June 2005 successfully completed his exams and was awarded the academic degree JUDr. – Doctor of Laws.

Prof. JUDr. Dr. h. c. **Karel Malý**, DrSc., Rector Emeritus of the Charles University, the director of the Institute of History of Law of the Charles University Law School, for many years the head of the History of Law Department of the Charles University Law School, and a member of the Church Law Society, celebrated an important jubilee on 26 October 2005. In a letter addressed to him we thanked him on behalf of the Church Law Society for everything that he has achieved in legal science and education and assured him that we appreciate all his support.

Krátké zprávy

Kurze Nachrichten

Le notizie corte

Pout' české dominikánské rodiny do Říma

Ve dnech 12. až 17. září 2005 se zúčastnilo 82 zástupců dominikánských aktivit z Čech, Moravy a Slezska pouti do Říma, kterou organizovala Česká provincie Řádu bratří kazatelů – dominikánů v rámci letošních oslav 100. výročí obnovení této provincie. Přítomni byli zástupci šesti dominikánských mužských klášterů v českých zemích, zástupkyně České kongregace sester dominikánek, značný počet dominikánských terciářů – laiků i reprezentanti společenských aktivit, které spolupracují s dominikánským řádem, mezi nimi i zástupci Společnosti pro církevní právo.

Česká provincie (Provincia Bohemiae) patří k nejstarším dominikánským řádovým provinciím. Trvala nepřetržitě od roku 1300, tj. od rozdělení původní Česko-polské provincie. V 19. století však byla – roku 1855 – začleněna do rakouské „říšské“ provincie. Toto potlačení trvalo 50 let. V roce 1905 českou provincii opět obnovil generální magistr řádu bl. Hyacint Maria Cormier OP, syn francouzské provincie. Obnovení české provincie znamenalo velikou příležitost k rozšíření českého duchovního života ve směru dominikánské spirituality a otevřelo cestu k počátku působení dominikánů na Slovensku, které v současné době přináší v nově zřízené Slovenské provincii (1998) bohaté plody.

Pro účastníky české pouti sloužil slavnostní mši svatou od katedry sv. Petra v svatopetrské bazilice spolu se všemi přítomnými dominikánskými kněžími titulární arcibiskup Giovanni Coppa, bývalý nuncius Apoštolského stolce v České republice. Poutníci byli následujícího dne přijati při generální audienci u Svatého otce Benedikta XVI. Navštívili posléze baziliku a generální kurii dominikánů u sv. Sabiny, papežskou univerzitu sv. Tomáše (Angelicum), baziliku Santa Maria Maggiore, kde působí papežští zpovědníci z řad dominikánského řádu, a Lateránskou baziliku – původní sídlo papežovo.

Na generální kurii u sv. Sabiny přijal celou skupinu v zastoupení generálního magistra řádu jeho vikář P. Dominique Renouard OP. Se zástupci Společnosti

pro církevní právo se setkal člen generální kurie, generální prokurátor řádu (nejvyšší správce hospodaření) P. Robert Ombres OP, bývalý novicmistr anglické provincie. (O návštěvě tří zástupců naší Společnosti u něho v Oxfordu, uskutečněné před pěti lety, jsme referovali v Revue církevního práva č. 17 – 3/00, s. 280–281.)

Oslavy vyvrcholily 14. září 2005, tj. přesně v den stého výročí, kdy magistr řádu bl. Hyacint Cormier (1832–1916) vyhlásil obnovení české provincie (Provincia Bohemiae).

Založen Ústav židovských studií na Univerzitě Karlově - Husitské teologické fakultě

V pondělí 24. října 2005 jsme byli v aule Husitské teologické fakulty v Praze 4-Krči, Pacovské ulici 350, svědky významné události: slavnostního zahájení činnosti Ústavu židovských studií při této fakultě. Činnost ústavu zahájil svým projevem děkan fakulty prof. ThDr. Ján Liguš, uvítací proslov přednesl proděkan fakulty doc. ThDr. Jan Blahoslav Lášek. Historii české judaistiky a hebraistiky přiblížil ve své přednášce proděkan fakulty doc. PhDr. Bedřich Nosek CSc., první ředitel nově založeného ústavu. Prezentoval zamýšlenou činnost ústavu a jeho cílů. Přednáška byla překládána do hebrejštiny (Mgr. David Biernot, ThD.) a do němčiny (prof. PhDr. Blahoslav Hruška, DrSc.). Po bloku židovských písní, doprovázených na hudební nástroje, následovaly proslovy domácích a zahraničních hostů. Účast byla vysoká, aula byla zcela zaplněna. Podrobnější informaci podáváme v rubrice Dnes Vám představujeme.

Spor o vlastnictví ke katedrále pražské arcidiecéze pokračuje

V úterý dne 25. října 2005 opětovně rozhodl Obvodní soud pro Prahu 1 o sporu, který se navrátil k první instanci, ve smyslu žaloby; to znamená, že katedrála a další blízké budovy, které byly až do roku 1954 podle zápisu v pozemkových knihách z 19. století v církevním vlastnictví, jsou nadále ve vlastnictví příslušných církevních právnických osob. Podle informací denního tisku (Hospodářské noviny z 26. 10. 2005) se zástupkyně úřadu pro zastupování státu na místě odvolala.

Brief News

The Pilgrimage of the Czech Dominican Family to Rome

The Czech Province of the Order of Preachers – Dominicans, celebrating this year the 100th anniversary of the reestablishment of the Province, organized a pilgrimage to Rome. The pilgrimage took place on 12–17 September 2005 with 82 representatives of Dominican activities groups from Bohemia, Moravia and Silesia participating. The pilgrims represented six different Dominican male monasteries in the Czech Republic, as well as the Czech Congregation of Dominican Sisters, the Dominican Third Order of Laity, and different social activities groups that cooperate with the Dominican Order, including the Church Law Society.

The Czech Province (Provincia Bohemiae) is one of the oldest provinces of the Dominican Order. It has existed continuously since the division of the original Czech-Polish Province in 1300. In 1855 it was included into the Austrian „imperial“ Province. The consequent suppression lasted 50 years. In 1905 the Czech Province was reestablished by Master General Blessed Hyacinth Maria Cormier OP of the French Province. The reestablishment of the Czech Province offered a great opportunity to expand Czech spiritual life towards Dominican spirituality and opened the way to Dominican operations in Slovakia, which have contributed to the rich growth in the recently established Slovak Province (1998).

Titular Archbishop Giovanni Coppa, Nuncio Emeritus of the Holy See in the Czech Republic, and all attending Dominican priests celebrated a solemn holy mass for the Czech pilgrims from the Cathedra Petri in St. Peter's Basilica. The next day the pilgrims participated in a General Audience of the Holy Father, Benedictus XVI. They visited the Basilica and the General Curia at St. Sabina, the Papal University of St. Thomas Aquinas (Angelicum), the Basilica di Santa Maria Maggiore, where the Papal confessors from the Dominican Order work, and the Lateran Basilica, the original seat of the Pope.

In the General Curia at St. Sabina, the entire group of pilgrims was received by Vicar P. Dominique Renouard OP on behalf of the Master General of the Order. The representatives of the Church Law Society met with a member of the General Curia, Procurator General of the Order P. Robert Ombres OP, former Novice Master of the English Province. (We reported about a visit that

three representatives of the Society paid to him in Oxford five years ago. See *Church Law Review* No. 17 – 3/00, pp. 280–281.)

The Rome pilgrimage culminated on 14 September 2005, the day of the 100th anniversary of the reestablishment of the Czech Province (*Provincia Bohemiae*) by Master General Blessed Hyacinth Cormier (1832–1916).

The Jewish Studies Institute Established at the Hussite Theological School of the Charles University

On Monday 24 October 2005 representatives of the Church Law Society participated in an important event at the great hall of the Hussite Theological School in Prague 4-Krč, Pacovského Street No. 350, when the Jewish Studies Institute of the School was at that time established. The Institute was opened by a speech from the School's Dean, Professor ThDr. Ján Liguš. The welcome speech was delivered by a Vice-Dean of the School, Docent ThDr. Jan Blahoslav Lášek. School Vice-Dean Docent PhDr. Bedřich Nosek CSc. in his lecture provided an overview of the history of Czech studies of Judaism and Hebrew. Nosek, the first Director of the newly established Institute, presented the planned activities of the Institute and its goals. His lecture was interpreted into Hebrew by Mgr. David Biernot, ThD. and into German by Professor PhDr. Blahoslav Hruška, DrSc. After a part in the program consisting of Jewish songs accompanied by musical instruments, the event continued with speeches by local and foreign guests. The attendance was significant – the entire great hall was full. We provide detailed information about the Institute in the column "Presented To You Today."

The Dispute over the Ownership of the Prague Archdiocese Cathedral Continues

On Tuesday 25 October 2005 the Prague 1 District Court decided again a dispute that has been returned to the proceedings of first instance. The Court's judgment is in favor of the plaintiff, which means that the Cathedral and nearby buildings, which were property of the Church until 1954 based on the land book records from the 19th century, are the property of the relevant Church legal entities. According to a daily newspaper (*Hospodářské noviny* of 26 October 2005) the attorney of the Office for Representation of the State appealed against the decision immediately.

Naše akvizice

Our Acquisitions – Unsere Akquisitionen – Le nostre acquisizioni

AUGUSTINIČ, Igor, *Kánonizácia sekulárneho práva (so zreteľom na právo Slovenskej republiky)*, diplomová práca, Univerzita Komenského v Bratislave, Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta, Bratislava, 2005, 101 s.

BÍLEK, Jiří, *Vývoj diplomatických vzťahů mezi Apoštolským stolcem a Československem v letech 1918–1939*, diplomová práca, Právnická fakulta UK, Praha, 2005, 91 s.

DUDA, Ján, *Náčrt právnej ekleziológie*, Náčrt Cirkvi a jej štruktúr z pohľadu Kódexu kánonického práva z roku 1983, Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 2002, 317 s., ISBN 80-7142-097-2.

MARCEL, Josef, *Vztah státu a římskokatolické církve v Československu v letech 1945–1948*, rigorózní práca, Právnická fakulta UK, Praha, 2005, 287 s.

MÜLLER, Friedrich, *Erinnerungen 1944 - 1964*, Zum Weg der siebenbürgisch-sächsischen Kirche 1944–1964, Kriterion Verlag, Bukarest, 1995, 529 s., ISBN 973-26-0438-7.

PETRÁŠ, René, STARÝ, Marek, *Právněhistorická bibliografie*, Výběr českých a slovenských prací z let 1990–2000 k dějinám státu a práva, Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, Praha, 2005, 252 s., ISBN 80-246-1005-1.

PLACHÝ, Jiří, „Rozpracování“ *duchovních litoměřické diecéze Státní bezpečnosti*, VAŠKO, Václav, *Arcibiskup Beran – symbol odporu proti komunismu*, PLACHÝ, Jiří, *Biskup Trochta v hodině velké zkoušky*, RÁZEK, Adolf, *Exkomunikační dekrety*, + 61 příloh, in: *Securitas Imperii II*, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha, 2005, 415 s., ISBN 80-86621-16-2.

RUCKI, Martin, *Právní dějiny Katolické církve v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v letech 1948–1989*, diplomová práca, Právnická fakulta UK, Praha, 2004, 62 s.

STIPTA, István, *Die vertikale Gewaltentrennung*, Verfassungs- und rechtsgeschichtliche Studien, Serie Ungarische Rechtshistoriker, Gondolat Verlag, Budapest, 2005, 332 s., ISBN 963-9567-99-X.

WIEN, Ulrich Andreas, *Kirchenleitung über dem Abgrund*, Bischof Friedrich Müller vor den Herausforderungen durch Minderheitenexistenz, Nationalsozialismus und Kommunismus, Böhlau Verlag, Köln, Weimar, Wien, 1998, 313 s., ISBN 3-412-05898-X.

WIEN, Ulrich Andreas, *Friedrich Müller – Langenthal*, Leben und Dienst in der evangelischen Kirche in Rumänien im 20. Jahrhundert, Monumenta Verlag Sibiu/Hermannstadt, 2002, 340 s., ISBN 973-99735-5-8.

ZDERČÍKOVÁ, Jitka, *Financování římskokatolických farností na Moravě v letech 1918 – 1948 s přihlédnutím k financování farností uherskobrodského děkanátu*, diplomová práce, Právnická fakulta UK, Praha, 2005, 75 s.

Law Briefs, Recent Church – State Developments,

Office of the General Counsel of the US Conference of Catholic Bishops, Washington, DC, 2005.

Z obsahu jednotlivých čísel:

July, 2005

Ten Commandments Displays Get Situation – Specific Responses from Supreme Court

August, 2005

Federal District Court Strikes Down Nebraska Constitutional Provision Defining Marriage

September, 2005

USCCB, Bishop of Manchester File Amicus Brief in Supreme Court Defending New Hampshire Parental Notice Law

Právník, ročník 144,
Ústav státu a práva AV ČR, Praha 2005, ISSN 0231-6625.

Z obsahu jednotlivých čísel:

č. 9/2005

HANUŠ, Libor, *K „zdánlivému“ přesahu soudní moci v relaci k zákonodárné moci (aneb do jaké míry lze teleologickým výkladem korigovat interpretační výsledek plynoucí ze slovního vyjádření právní normy)*, s. 982–1006.

Teologické texty, ročník 16,
Královská kolegiální kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, Praha, 2005,
ISSN 0862-6944.

Z obsahu jednotlivých čísel:

č. 3/2005

Dokumenty: *Mučení orelské jednoty v Uherském Hradišti*, s. 116–117,

č. 4/2005

ŠPIŘÍK, Cyril Jiří: *Současnost řehole basiliánů*, s. 140–142.

***V knihovně Právnícké fakulty Univerzity Karlovy
naleznete tyto další nové publikace:***

***Some other acquisitions of the Library of the School of Law,
Charles University, Prague:***

VAŠKO, Václav, *Dům na skále/1*, Církev zkoušená, 1945 – začátek 1950,
Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2004, 255 s., ISBN 80-7192-
891-7.

jrt/jn

Ukázky z připravovaného slovníku církevního práva (3)

From the draft of the dictionary of Church Law

Aus dem vorzubereitenden Lexikon des Kirchenrechts

Dal nascente dizionario del diritto canonico

Administrátor

mimořádný představený ustanovený na uprázdněné místo řádného představeného na prozatímní období až do ustavení nového řádného představeného; je statutárním orgánem církevní právnické osoby, za jejíhož představeného byl ustanoven;
v katolické církvi západního obřadu:

– **a. diecéze**

titulární (arci)biskup nebo kněz zvolený za uvedeným účelem diecézní → radou konzultorů, a pokud k volbě ve stanovené době nedošlo, jmenovaný → metropolitou církevní → provincie, k níž diecéze přísluší;

– **a. arcidiecéze**

titulární (arci)biskup nebo kněz zvolený za uvedeným účelem arcidiecézní → radou konzultorů, a pokud k volbě ve stanovené době nedošlo, jmenovaný služebně nejstarším diecézním biskupem příslušné církevní provincie;

– **a. apoštolský**

titulární (arci)biskup nebo kněz jmenovaný na jedno z výše uvedených míst papežem, pokud žádná z výše uvedených alternativ volby nebyla uskutečněna, resp. ustanovený do čela → apoštolské administratury jako zvláštního typu dílčích církví;

– **a. farní**

kněz jmenovaný diecézním biskupem nebo jiným z ordinářů za dočasného představeného farnosti s povinností ve farnosti sídlit; administrátoři diecézí mohou v průběhu prvního roku svého úřadu jmenovat pouze farní a., nikoliv faráře;

– **a. farní excurrento**

kněz působící v jedné farnosti, kterého diecézní biskup nebo jiný z ordinářů jmenoval za dočasného představeného ještě jiné farnosti, do níž dojíždí;

– **a. opatství**

v některých opatských řádech dočasný představený opatství v době uprázdnění úřadu → opata, často někdo z podřízených → převorů;

v *evangelických církvích*:

– **a. farního sboru**

správce uprázdněného sboru, ustanovený z řad farářů (kazatelů) některého ze sousedních sborů; vykonává prozatímně funkce faráře administrovaného sboru, ať již přímo, nebo prostřednictvím podřízeného duchovního v uprázdněném sboru (→ jáhna, v některých církvích též vikáře).

Autokefální

– **a. církev**

zcela samostatná pravoslavná neboli orthodoxní církev, obvykle v rámci jednoho státu; v jejím čele stojí patriarcha, katholikos nebo aspoň metropolita (není-li složena z více metropolí); autokefalitu (samostatnost) nabývají jednotlivé pravoslavné církve uznáním se strany ostatních, a tak někdy bývá sporná; podmínkou autokefality je složení církve z nejméně čtyř → eparchií;

– **a. metropolie**

pravoslavná (orthodoxní) metropolie, která je samostatnou církví.

Autonomní

– **a. církev**

pravoslavná neboli orthodoxní církev na určitém stupni samostatnosti, která dosud nenabyla autokefality; je pod ochranou zahraniční autokefální církve.

Bohoslužba hodin

lat. *liturgia horarum*, po mši svaté druhá hlavní bohoslužba v katolické církvi západního obřadu; skládá se především z recitace (nebo zpěvu) biblických žalmů a biblických žalmových písní, z četby Písma svatého a z přimluvných modliteb; → řeholníci a → kanovníci ji slaví chórově, diecézní → kněží aspoň individuálně; ke slavení aspoň některých částí jsou zavázáni také → jáhnové a členové některých laických sdružení, především řádových → terciářů; ke společnému slavení → laud a → nešpor v → kostele nebo → kapli jsou od reformy uskutečněné po Druhém vatikánském koncilu zváni také laici ve → farnostech; podle současné úpravy bohoslužbu hodin tvoří: → pozvání k modlitbě (*invitatorium*), → modlitba se čtením (*officiō lectiōnis*), ranní chvály – laudy (*laudēs*), modlitba během dne (→ tercié, → sexta nebo → nona), večerní chvály – nešpory (*vesperae*), → kompletář (*completorium*).

Eparchie

→ diecéze ve východních církvích (pravoslavných neboli orthodoxních, řeckokatolických aj.)

Excurrento

viz → administrátor.

Kanonistika

1. v užším slova smyslu odvětví právní vědy zabývající se církevním kanonickým právem katolickým, pravoslavným nebo anglikánským;
2. v širším slova smyslu odvětví právní vědy zabývající se církevněprávními systémy všech církví, jejich komparací a zobecňováním; souvisí s → ekklesiologií a → konfesionalistikou.

Kanonista

odborník zabývající se → kanonistikou.

Liturgie hodin

viz → bohoslužba hodin.

Metropolita

v katolické církvi

biskup stojící v čele → diecéze, která tvoří (či aspoň tvořila) s jinými diecézemi nebo jim na roveň postavenými dílčími (partikulárními) církvemi jednu církevní → provincii; jeho vlastní diecéze se nazývá arcidiecézí, m. vůči ní používá titul → arcibiskup; vůči ostatním diecézím (díličím církvím) v církevní provincii má přesně vymezené pravomoci, není tedy jejich představeným;

v pravoslavných církvích

arcibiskup nebo biskup stojící v čele vlastní → eparchie a dalších eparchií jedné → metropolie; v Řecku naopak jde o biskupa pouze v čele eparchie, kdežto v čele vyššího útvaru stojí arcibiskup.

Provincie

– **církevní p.**

svaz diecézí a jim na roveň postavených díličích církví v čele s metropolitou;

– **řeholní p.**

spojení jistého počtu klášterů do útvaru řízeného provinciálem (provinciálkou) jakožto vyšším řeholním představeným (vyšší řeholní představenou), část řeholního řádu nebo řeholní kongrace v určité oblasti nebo národním území.

**V komplexu dominikánského kláštera sv. Jiljí
je otevřeno**

KNIHKUPECTVÍ OLIVA

**které nabízí nejúplnější produkci literatury a časopisů
o křesťanství, židovství, pravoslaví a církevním právu.**

**Najdete zde rovněž knihy z řady
historických a filosofických oborů.**

Adresa: Jilská 7, 110 00 Praha 1,

Otevřeno: Po až Pá 10–18 hod.

Tel. 606 657 544

Internetový obchod <http://oliva.op.cz>

Těšíme se na vaši návštěvu a objednávky!

